

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

G. E. C. GAD

Orlbad

G. E. C. G A D

1830 * 25. SEPTEMBER * 1930

ET MINDESKRIFT
VED HUNDREDAARS-DAGEN
FOR HANS FØDSEL

KØBENHAVN 1930

UDARBEJDET AF C. A. CLEMMENSEN
TRYKT SOM MANUSKRIFT I
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S
1930

Fra 1905, da Universitetsboghandler *G. E. C. Gad* fyldte 75 Aar og den af ham grundlagte Virksomhed kunde fejre 50 Aars-Jubilæum, foreligger der nogle Optegnelser, hvori han kortelig omtaler sit Liv og sin Gerning. Han har — siger han her — ikke meget at meddele om sine første 25 Aar. Hvad han fremhæver, er dette, at han voksede op i et kærligt og forstandigt Hjem, omgivet af mange Søskende. Naar han, uden at være udrustet med store Evner, er kommet saa godt og lykkeligt gennem Verden, skyldes det hans Flid, som han takker Vorherre for, og alt det, som Hjemmet har skænket ham. „Takket være mine elskede Forældre“ — fortsætter *G. E. C. Gad* — „har jeg faaet en god Opdragelse. De have lagt Kærlighed, Retskaffenhed, Sanddruhed, Nøjsomhed, Takt og andre gode Egenskaber i min Sjæl. Min Taknemlighed til Gud og Mennesker er derfor ubeskrivelig. Jeg betragter det som en stor Lykke at have saa udmærkede dannede Forældre, hørende til den bedre Middelklasse, under gode Vilkaar med Guds frygt og Tro. Det har været min Styrke i de unge Aar og min Støtte i de senere Aar.“

Karakteristisk for Gads ydmyge Sind er dels hans beskedne Omtale af egne Evner, dels den Omstændighed, at han henfører sine Forældre — Biskoppen og Stiftsprovstedatteren — til den bedre *Middelklasse*. Her

er ingen Stolthed over at være „kommet af godt Folk“, men en inderlig Glæde ved Mindet om Barndomshjemmet, en dyb Taknemlighed mod Forældrene for alt hvad de lærte ham og gav ham med paa Vejen.

Faderen, Christian Gad (fulde Navn: Peter Christian Stenersen Gad), der fødtes den 27. April 1797 i Pedersker Præstegaard paa Bornholm, var Søn af Pastor Elieser Gad og Sønnesøn af Provst Jørgen Gad. Sidstnævnte varetog lige fra 1753 til sin Død i 1786 Embedet som Sognepræst for Vejby og Tibirke Menigheder; endnu opbevares hans Signet, hvis latinske Indskrift (paa Dansk: Efter Regn kommer Solskin) kan betragtes som en Slags Valgsprog for Slægten.

Christian Gad — G. E. C. Gads Fader — kom i Frederiksborg Skole, blev Student 1813, tog teologisk Embedseksamen i 1817 og fik i 1821 Ansættelse i Frederiksborg som Adjunkt ved den Skole, hvorfra han var udgaaet. Det følgende Aar ægtede han den to Aar yngre *Sophie* Georgia Clausen, Datter af Stiftsprovst for Sjællands Stift H. G. Clausen og Hustru Sophie Magdalene Schiern, en Provstedatter fra Lolland. H. G. Clausen var, da hans yngste Datter Sophie (i 1799) kom til Verden, anden Kapellan ved Frue Kirke i København. Efter denne Kirkes Ødelæggelse under Bombardementet i 1807 maatte Menigheden en Aarrække laane Husrum i Trinitatis Kirke. I 1808 blev Clausen Enekapellan, og fra 1811 til 1838 virkede han som Sognepræst ved Frue Menighed og som Stiftsprovst. Han var en af sin Tids betydende Mænd, en meget ejendommelig, særdeles karakterfast Personlig-

hed. Flere af hans mest fremtrædende Karaktertræk genfindes hos den ældste af Sønnerne, den kendte Teolog og Politiker Henrik Nicolai Clausen.

Om det Clausen'ske Hjem, hvori G. E. C. Gads Moder, Sophie Clausen, voksede op, berettes der adskilligt i *Blade af en Familie-Krønike* (Memoirer og Breve, udg. af Clausen og Rist, 39. Bind). Disse Optegnelser, der udkom i 1923, skyldes fhv. Revisor Leo Swane, der var Søn af Mægler Lars Swane og dennes Hustru Julie Clausen, ældre Søster til G. E. C. Gads Moder. „Handeltog“ — skriver Leo Swane om H. G. Clausen — „ikke i Selskabelighed, men han elskede sit Hjem, og Børnene var ikke henvist til Børnekamret, som ellers almindeligt paa den Tid. Tværtimod samtalede han med dem baade i Hjemmet og paa hyppige Spadsere-ture paa Volden eller ved Søerne, ogsaa paa længere Fodture f. Eks. til Mølleaaen, en Egn, der for de fleste var ukendt. Forholdet mellem Fader og Børn var frit og naturligt, og Børnene elskede ham; dog skal de efter Traditionen have sagt „De“ til ham, hvilket dengang var almindeligt.“

De franske Revolutions-Idéer gjorde et stærkt Indtryk paa H. G. Clausen i hans yngre Aar. Selv som gammel Stiftsprovst kunde han sætte sig hen og med ungdommelig Begejstring spille og synge Marseillaisen, der vedblev at være hans Yndlingssang. Han var en stor Elsker af Musik, og denne Kærlighed tog Sønnen H. N. Clausen i Arv efter ham.

I sine Dagbøger dvæler Julie Swane, f. Clausen, ved Barneaarene i det gamle Hjem i Fiolstræde. Hun min-

des her bl. a. sin ældste Søster Poulines Fødselsdag, den 2. Juni, der blev fejret paa særlig Vis: „Hvilken sød Erindring denne Dag vækker i min Sjæl fra Barndommens allerlyseste Dage! Det var min Lines, min sort-haarede, brunøjede, min gode dyrebare Søster Lines Fødselsdag! Den første for os betegnende Sommerdag i Aaret — og vi nøde den tilvisse! Saa blev der kørt i Skoven med fuldpakket Madkurv — med Rejer og Mandeltærte. Og Fader var saa munter og sorgløs, og Moder var saa mild og smuk . . .“

I 1817 døde Stiftsprovstinde Clausen. Den ældste Datter Poulina varetog derefter Husmoderpligterne i Hjemmet, indtil hun efter et Par Aars Forløb blev gift med Landskriver i Garding Karl Theodor Eckermann. Hendes Søster, den 20-aarige Sophie, overtog da Husførelsen for sin Fader Stiftsprovsten, med Bistand af den noget yngre Veninde Julie Læssøe, Halvsøster til Oberst Læssøe, der faldt ved Isted, og til Maleren Thorald Læssøe. Efter Sophie Clausens Giftermaal i 1822 med Christian Gad forblev Julie Læssøe i Stiftsprovst Clausens Hus lige indtil hans Død, der indtraf 1840.

Christian Gad hjemførte sin Brud til Frederiksborg, hvor de boede, indtil han i 1825 opgav Adjunktembedet for at blive residerende Kapellan ved Frue Kirke i Aalborg og Sognepræst til Sønder Tranders. I 1828 drog de til København, hvor Gad overtog Embedet som anden residerende Kapellan ved Frue Kirke. Tre Aar derefter blev han residerende Kapellan ved Trinitatis Kirke, det Embede, hvorfra han senere hen skulde gøre Springet til Lolland-Falsters Bispestol.

Kapellanen ved Trinitatis delte sin Svoger H. N. Clausens Interesse for en Omorganisation af det københavnske Skolevæsen. Hvad Gad udrettede paa dette Omraade, blev stærkt fremhævet i „Københavns Kommuneskole“ (Medlemsblad for Københavns Kommunelærerforening og Meddelelsesblad for Københavns Kommunelærerindeforening), da man i 1919 kunde fejre 75 Aarsdagen for Anordningen af 20. Marts 1844 angaaende Borger- og Almueskolevæsenet i København. I Tilknytning til dette 75 Aars-Jubilæum bragte det nævnte Blad nogle Artikler af Viceskoleinspektør H. Chr. Johannessen, der, med Henblik paa Skolevæsenets Tilstand i 1830'erne, fremsatte følgende Udtalelser:

„I denne Skolens Forfaldsperiode træder da den Mand frem, der bliver Skaberen og Grundlæggeren af et velordnet københavnsk Skolevæsen, P. C. Stenersen Gad, Kapellan ved Trinitatis Kirke, senere Biskop, idet han i en Afhandling 1833: *Anker, Ønsker og Forslag med Hensyn til Almueskolevæsenet i København* i rammende Betragtninger gav en knusende Kritik af den offentlige Omsorg for Almuebarnets Undervisning. Den vakte Offentlighedens Opmærksomhed, og Følgen heraf var Nedsættelsen af en Kommission 1834 til at revidere Reglementet af 1814. Dens Betænkning fremkom 1836; men — betegnende for Myndighederne — fik Stænderne først forelagt Lovforslaget 6 Aar senere. Enderesultatet blev *Anordningen angaaende Borger- og Almueskolevæsenet i København af 20. Marts 1844*, i hvilken Forf. af ovennævnte Skrift saa største Delen af sine Tanker virke-

liggjort. Hermed blev Grunden lagt til den Skoleordning, hvorpaa der senere er bygget videre... For Mindet om denne Lovs Banebryder, den velordnede københavnske Skoles Grundlægger, sænker vi i Ærbødighed vor Fane. Københavns Lærerstand har rejst Mindesmærker for mange andre Skolemænd. Biskop P. C. Stenersen Gad har sit tilgode. Om ikke før saa ved 100 Aaret efter Fremkomsten af hans „Anker, Ønsker og Forslag med Hensyn til Almueskolevæsenet i København“ — i 1933 — bør den københavnske Lærerstand rejse ham et Æresminde.

Han fortjente ogsaa den offentlige Hæder, at en Gade kom til at bære hans Navn.“

Gennem sin Svoger H. N. Clausen kom Pastor Chr. Gad i nøjere Forbindelse med Kredse, hvis Bestræbelser stilede mod Indførelsen af en fri Forfatning. I tre Aar var Gad Formand for „Selskabet til Trykkefrihedens rette Brug,“ der for første Gang samlede et stort Antal Borgere — over 5000 — om et fælles politisk Formaal. Naar han tog Ordet ved denne Forenings Møder, vandt han megen Tilslutning, og han var ligeledes en yndet Taler ved Majfesterne efter Stænderforfatningens Indførelse. Fra 1843 til 1845 var han Formand for „Samfundet til den danske Litteraturs Fremme.“ Hans nære Tilknytning til H. N. Clausen og hans levende Interesse for offentlige Spørgsmaal førte ham ogsaa ind i den Komité „til Forskjønnelse af Hovedstaden og dens Omgivelse,“ der dannedes i 1841 paa Foranledning af nogle Artikler, som Professor Clausen havde skrevet i „Dansk Folkeblad“. Forskønnelses-

komitéen havde Overpræsident Kierulff til Formand, og dens øvrige Medlemmer — foruden Clausen og Gad — var Formanden for Borgerrepræsentationen L. N. Hvidt, Chefen for Ingeniørkorpset v. Prangen, Professor Hetsch fra Kunstakademiet og Professor ved Universitetet Schouw. Komitéen var fuld af Initiativ, havde en Rigdom af Idéer, men dens mange Forslag mødte store Vanskeligheder. Man fandt denne Forskønnelsesiver ret besværlig, — A. F. Tscherning betegnede Komitéens Medlemmer som „Stadens Forskønnelsesdæmoner“. *Nogle* Spor fik Komitéens Virksomhed dog sat sig. Forskønnelseskomitéen udkastede Planer til en gennemgribende Forandring af *St. Annæ Plads*, der henlaa i en skandaløs Tilstand. Ganske vist blev Pladsen i Folkemunde kaldt „Det danske Schweiz“, men dermed forbandt man ikke Forestillingen om noget skønt; den populære Betegnelse hentydede til, at Brolægningsvæsenet her havde indrettet sig store Stenoplæg. Komitéens Planer med Pladsen blev ikke helt og holdent gennemført, men det var paa *dens* Initiativ, at *St. Annæ Plads* blev reguleret og beplantet. Man var dog først i 1852 færdig med dette Arbejde. Det skulde ogsaa vare en Aarrække, før et andet af Komitéens Forslag blev bragt til Udførelse: Indretningen af et Haveanlæg omkring „Hesten“ paa Kongens Nytorv. Som et tredje Resultat af Forskønnelseskomitéens Virke kan man nævne den Spadserevej, der i Esplanaden blev anlagt langs Kastelsgraven.

Ved Siden af sin præstelige Gerning havde Pastor

Gad, som man vil have set, paataget sig meget Arbejde, hvorigennem han gjorde en samfundsnyttig Ind-

Bispede Sophie Georgia Gad, f. Clausen.

sats som Deltager i det offentlige Liv i Landets Hovedstad. Det bidrog ogsaa til at øge hans Anseelse, at han ved Kroningsfesten i 1840 erhvervede den teologiske Doktorgrad. I 1845 blev Gad udnævnt til Biskop over

Lolland-Falsters Stift, — en Forfremmelse, der vakte megen Opmærksomhed. Fire Aar senere blev han som

Biskop Peter Christian Stenersen Gad.

Biskop over Fyns Stift forflyttet til en større Virkekreds, men hans Helbred viste sig snart at være stærkt svækket. Biskop Gad blev kun 54 Aar gammel. Han døde i Odense den 12. Oktober 1851 og blev begravet

fra St. Knuds Kirke. Hans Hustru overlevede ham i mange Aar, — lige indtil 1875.

De havde i deres Ægteskab syv Sønner og en Datter. Sønnerne var Elieser Gad, cand. jur. (født 1823, død 1852), Henrik Georg Clausen Gad, Præst (1825—1886), Christian S. Gad, Stiftsprovst (1827—1899), Carl Gad, Student (1828—1846), *Gottlieb Ernst Clausen Gad*, Boghandler (1830—1906), Lars Gad (1831—1832) og Nicolai Gad, Varemægler (1836—1900). Datteren, Sophie Gad, var det næst yngste af Børnene. Hun blev født 1834, ægtede i 1857 Dr. med. Andreas Brünniche (senere Professor, Overlæge ved Kommunehospitalet, Etatsraad) og døde i 1913, fem Aar efter Mandens Bortgang.

Den 27. April 1897 var Hundredaars-Dagen for Biskop Gads Fødsel. Denne Dag samlede G. E. C. Gad Slægten til en Mindefest paa Søgaard ved Gentofte. Hans Broder, Stiftsprovst Chr. S. Gad holdt ved den Lejlighed en stor Tale til Minde om Faderen.

Chr. S. Gad havde været Sognepræst i Løgumkloster og, efter at være fordrevet derfra i 1864, i Hørsholm. Han udnævntes senere til Sognepræst ved Budolphi Kirke i Aalborg og Stiftsprovst samme Sted og var i 1897 Sognepræst til Skelby og Gunderslev. I den Mindetale, som han holdt ved Hundredaarsfesten, tegnede han et karakteristisk Billede af Faderen. Selv om enkelte Gentaalser ikke kan undgaas, vil det være naturligt, at denne Tale gengives her *in extenso*, i Tilknnytning til de foran meddelte biografiske Oplysninger.

Stiftsprovst Chr. S. Gads Mindetale paa 100-Aarsdagen for Biskop Gads Fødsel.

Naar jeg som den ældste levende af mine Forældres Sønner paa denne Mindedag vil give en lille Skildring af min kjære Faders Liv, nærmest til Oplysning for de Yngre i Slægten, da mener jeg, at Ambrosius Stubs Ord her have Anvendelse:

„Vel født er vel en Trøst,
„dog bedre vel opdragen,
„vel gift er Livets Lyst,
„vel død dog Hovedsagen.

Min Fader havde Forældre som vi alle; hans ere nok værd at nævne. Faderen blev hilset som — Nr. 20 ved sin Fødsel og fik ved Daaben Navnet *Elieser* (∴: Guds Hjælp); Provstehjemmet i Vejby i Nordsjælland, hvor 3 Hustruer efter hinanden stod ved Mandens Side og hvor — 23 Børn fødtes¹⁾, har sikkert haft baade Lys og Skygge. Den gamle Præsts Signet havde den Indskrift *post nubila Phoebus* ∴: efter Regn kommer Solskin, efter Sorg kommer Glæde. Elieser blev Sognepræst, da han var 23 Aar gammel, og drog da med sin Brud *Søster Christiane Stenersen*, 21 Aar gammel, født 20 Mile nord for Trondhjem, over til Klippeøen i Østersø, hvor de fæstede Bo i den lille Pedersker Præstegaard paa Sydsiden af Øen. Der fødtes min Fader d. 27. April 1797 og fik ved Daaben Navnet *Peter Christian Stenersen Gad*; det var den forlængst afdøde Morfader²⁾, som han blev opkaldt efter. I Pedersker kom den lille Dreng ikke videre i Lærdom end til at kunne krybe paa 4; thi alt det følgende Aar forflyttedes Farfader til Rø Sognekald paa Nord-siden af Bornholm; her lærte saa min Fader at gaa paa 2. Ved

¹⁾ Her foreligger en Fejltagelse. Kun den sidste af Provst Jørgen Gads (1717—1785) tre Hustruer, Elsebeth Hammer (1734—1808), kan henføres til Vejby Præstegaard, og hun blev her Moder til de sidste sytten af hans treogtyve Børn, deriblandt altsaa Elieser Gad (1771—1838).

²⁾ Kaptajn ved første trondhjemske Infanteriregiment Peter Christian Stenersen (død 1775), g. m. Else Falch, Købmandsdatter fra Trondhjem (1751—1810).

Sommertid 1800 slog et Lyn ned og lagde Præstegaarden i Aske; Alle slap godt derfra undtagen det ældste Barn, en Datter, som fik en Nerverystelse, der gjorde hende svag for stedse. Min Fader lærte i Rø Mere end at gaa; thi hans Fader, en begavet og aandsfrisk Mand³⁾, gav ham og de snart efter følgende Brødre Indsigt i at bruge Bog og Pen og var meddelende om Fortid og Nutid; der var Noget at fortælle i hine Napoleons Dage. 1806 kaldtes Farfader til Slotspræst og Sognepræst i — Hirschholm; nu kalde vi det Hørsholm. Ved Ankomsten dertil var min Fader 9 Aar gammel og havde 4 yngre Søskende; Mormoderen Else, som var med dem paa Bornholm, fulgte med, saa der var talrig Husstand i den lille kjære Præstebolig. Min Fader fortalte senere sine Børn, hvorledes man der kunde høre den forfærdelige Kanontorden ved Kjøbenhavns Belejring i Septemberdagene 1807, og sikkert har min Farfader med sine Drengene ved Haand været Vidne ved Laagen til „Rungsted-Hegn“ til vor prægtige Flaades Afrejse igjennem Øresund, da Englænderne bortførte 33 Linieskibe og Fregatter. Det var fremdeles Krigsbaar for Danmark; der var fransk og spansk Indkvartering mange Steder, f. Ex. i Hirschholm. Traditionen har meddelt mig, at enten min Fader eller en af hans yngre Brødre udførte den patriotiske Heltedaa midlertidig at fængsle en fjendtlig Ritmester ved at sætte en lille Krog paa en Dør ude i Præsteboligens Gaard. Da jeg 60 Aar senere blev Præst i Hørsholm, er der Ingen, der bedre end jeg kan forstaa, at min Farfader allerede 1809 søgte Forflyttelse fra det yndige Sted; Hartkornet svarede nemlig ikke til Børnetallet, nu 8. Han kaldtes til Skjævinge Sognekald i Nordsjælland. Nu maatte der hænges i tidlig og silde, der hørte c. 100 Tdr. Land til Præstegaarden; min Farfader gik de søgne Dage i Spidsen for de Arbejdende paa Mark og i Eng, og Børnene lærte at tage fat med i Gjærningen. Det Boglige maatte dog ikke lide derved; naar Faderen kjørte Plov og Harve, gik der Drengene ved hans Side og lærte at deklinere *mensa* og konjugere

3) Paa Mindestenen over Elieser Gads Grav i Roskilde satte man Ordene: Lyst Hoved, varmt Hjerte.

amo. Min Fader var dog kommen videre i de lærde Kunster og blev da 1810 optaget i Frederiksborg lærde Skole og viste sig da at være saa godt forberedt af sin Fader, at han allerede i 1813, 16 Aar gammel — hør det! — kunde blive Student med bedste Karakter. Skolens Rektor Bendt Bendtsen satte han stor Pris paa hele sit Liv igjennem; dennes Billede hang stedse paa Væggen i hans Studereværelse. Som Student fra Frederiksborg havde han Adgang til strax at blive Alumnus paa Regentsen, og nu vilde han, da Faderen havde mange Børn at forsørge, ikke i mindste Maade ligge ham til Byrde; han stræbte da efter at faa Udmærkelse til „anden Examen“ for derved at være sikker paa at erholde Kommunitetsstipendium. Denne Examen havde den Gang 9 Fag, deriblandt Historie; han bestod særdeles godt i de 8 Fag, men for Præstationen i Historie gav Examinatoren Professor E. C. Werlauff ham en ringere Karakter, som forhindrede Udmærkelse. Med fuld Forvisning om at være hjemme i det docerede Penum, saa at Bedømmelsen havde været ubillig, gik han frimodig til Professoren, forestillede ham Sagens Betydning og bad ham om at examinere ham paany og prøve ham paa de vanskeligste Punkter, han kunde finde. Professoren var godmodig, gik ind derpaa, og ved Aftentide foregik da Examinationen i Regentsens Sal, der var propfuld af Tilhørere. Han fik sit *præ ceteris* og derved Udmærkelse. Forældrene syntes ikke om denne Sønnens Fremgangsmaade, derimod bifaldt hans Faders Ven, Stiftsprovst Clausen den. Denne lille Begivenhed nævner jeg, fordi den viser den unge Students Karakter og Selvstændighed. Som Regentsianer var han efter egen Udtalelse velhavende, især naar der indfandt sig en god Madkurv fra Moderen i Skjævinge. Flid lønner sig. Alt 1817 blev han theologisk Kandidat, 20 Aar gammel — hører det! — med bedste Karakter og det skjøndt han var i høj Grad nærsynet. Han underviste nu privat og i Skoler og var en dygtig Lærer; det kan jeg bevidne, som han mangan Gang hjalp, naar det kneb med Græsk og Latin; gjaldt det en fransk Lektie, viste han helst Sønerne hen til deres Moder, der havde „frekventeret“ „Mamsel“ Lindes „Institut“. — Venskabet mellem min Farfader og

Stiftsprovst Clausen gav den unge Kandidat Adgang til dennes Hjem i lille Fiolstræde, hvor Stiftsprovstegaarden med dertil hørende Gaard og Have indtog saa at sige hele Strækningen fra Frue Plads til Krystalgade der, hvor nu Universitetsbibliotheket ligger. Besøg hos Provsten og Venskab med dennes ældste Søn H. N. Clausen, men især dog Noget, som er langt langt vigtigere, førte da til, at min Fader i Maj 1821 blev forlovet med Husets yngste Datter *Sophie Georgia Clausen*, der var 2 Aar yngre end min Fader. Forlovelsesdagen var stedse en Festdag i mine Forældres Hjem. Visselig, min Fader var „vel født“, havde Forældre med Guds-frygt og Nøjsomhed; han var „vel opdragen“ i et lykkeligt Hjem med Kjærlighed, Flid og gode Sæder; og nu blev han lykkeligt og „vel gift“ 1822. Vielsen foretoges af min Morfader i Trinitatis Kirke, da Frue Kirke efter Bombardementet 1807 endnu ikke var fuldkommen gjenopført. Da Vielsen var endt, bøjede den lille Provst sig over Altersranken og kyssede sin Datter og sin Svigersøn; denne Tilføjelse til Ritualet turde være meget sjælden, den viser min Morfaders Kjærlighed til de Unge. Dette hører ikke til *mine* Minder, derimod til Tante Gustas, Faders Søsters⁴⁾; hun var dengang 8 Aar gammel og erindrer, at hun i den propfulde Kirke kom bort fra sine Forældre og næsten blev glemt. Bryllupsgildet stod i Stiftsprovstegaardens store Sal; Andendagsbrylluppet fejredes i Sorgenfri Have; om Glæden dér har min Svigermoder⁵⁾ fortalt mig; hun var min Moders Kammerat i „Mamsellens Institut“ og hendes Veninde. Fra Sorgenfri drog saa det nygifte Par til Frederiksborg. Trediedagsbrylluppet fejredes i Skjævinge Præstegaard. Disse festlige Dage indledede et saare lykkeligt Samliv; min Fader elskede min Moder højt, hvad hun sandelig ogsaa fortjente, og hun elskede ham; for deres Børn var det velsignet at agte paa denne gjensidige Kjærlighed; paa dem passede Ordet „vel gift er Livets Lyst“.

4) Augusta Gad (1815—1904), g. m. Hans Lyder Roed Müller (født 1812, død 1882 som Sognepræst for Voldum og Rud i Aarhus Stift).

5) Marie Zøylner f. Lytzen (1802—1891), g. m. Chr. Fr. Zøylner (født 1808, død 1866 som Sognepræst for Alsted og Fjenneslev paa Sorøegnen).

„Vel død dog Hovedsagen“. „Det er jo ei at dø, naar Livet følger med“, saa hedder det i en af Brorsons Psalmer (Nr. 129). Da min Fader drog sit sidste Suk, kun 54 Aar gammel, da voldte det hans Kjære et stort Savn; men vi havde den Trøst og det Haab, at den bortkaldte Sjæls Livsgjerning anerkjendtes af den barmhjertige Gud, og vi fik samtidig at erindre et Jordeliv, som var benaadet af Gud. I Frederiksborg var han Adjunkt fra 1822 til 1824; disse Aar kaldte mine Forældre altid deres velhavende Periode; de ejede $\frac{1}{7}$ Hest, kunde da om Søndagen kjøre til Kjøbenhavn eller Skjævinge, senere til Bondetinget i Roeskilde med deres Førstefødte, *Elieser*; de andre 6 Dage i Ugen tilhørte Hesten en Bonde. Min Faders Hu stod som Forfædrenes til Præstevirksomhed. Hans Fader havde paa Grund af hans skarpe, logiske Tænkning tidligere set en Jurist i ham; efter dennes Raad studerede han som ung Student en lille Tid jus, men ved at høre en Forelæsning af Professor F. C. Sibbern blev det ham klart, at han maatte gaa den theologiske Vej. Han søgte nu Præstekald og var da Præst i Aalborg 1825 til 1828. Da jeg 43 Aar senere fik min Gjerning der, sporede jeg, at han havde virket til Velsignelse; adskillige Gamle taledede med stor Hengivenhed om begge mine Forældre. I Aalborg fik den Førstefødte 2 Brødre, *Henrik* og *Christian*. — Kjøbenhavn havde imidlertid sin Tiltrækningskraft, og alt 1828 blev *Peter Christian Stenersen Gad* residerende Kapellan først for Frue Sogn, senere for Trinitatis Sogn; det sidste Sogn var dengang ganske anderledes i Omfang end nu; det strakte sig ud til lille Vibenshus og omfattede da foruden en betydelig Del af den indre By indenfor Volde og Grave hele Nørrebrokvarteret udenfor Voldene. Man drog da fra Hjemmet paa Nørregade i Aalborg paa en lille Jagt med de 3 Børn og den trofaste Emilie Læssøe⁶⁾ samt alt Indbo over Kattedgat til Hovedstaden; saadan var Persontrafikken dengang her i Danmark! Vore Senge stode paa Dækket; godt var det, at Henrik ikke laa i sin, da et Skib i Limfjorden tørnede mod vor Skude og pillede ved Sengen; en Prydelse for denne

⁶⁾ Søster til den tidligere omtalte Julie Læssøe, der i saa mange Aar var knyttet til Stiftsprovst H. G. Clausens Hjem.

var 4 sorte Kugler paa Hjørnestolperne; den ene blev slaet af og manglede altid senere som et talende Minde om den Lystfart. Forældrene bosatte sig i en Gaard Nr. 6 i Peder Hvitfeldts Stræde paa dettes Stadsside⁷⁾; ligeoverfor laa Pjaltensborg⁸⁾. Her — vel at mærke ikke i Pjaltensborg, men i Gjenbogaarden — fødtes Brødrene *Carl*, *Gottlieb* og *Lars Swane* samt efter alle disse mange Drenges Søsteren *Sophie*; Lars Swane døde som ganske lille. Efter en Del Aar flyttedes til Skindergade (dengang Nr. 15) ligefor Klosterstræde; der fødtes den Yngste i Flokken, *Nicolai*. Det var Brandmajorens, Murmester Quists Gaard; udenfor var der et Skilderhus, og der stod der Dag og Nat opstillet en i Graat og med blank Hat uniformeret Brandmand. Det gav Ejendommen Relief, og Boligen var stor og god. Saa fik Fader en Dag Besøg af Bibliothekar Molbech („Molbechs Ordbog“), der, da han saa sig lidt om i Boligen, udbød: „det er da en udmærket Lejlighed, De har, Gad; hvad giver De vel i aarlig Leje?“ Min Fader meddelte ham det. Nogen Tid efter fik Fader Opsigelse fra Majoren; Molbech havde tilbudt en hel Del mere i Husleje. Saa flyttede da Forældrene til Gaarden (gl. Nr. 35) paa Nørregade⁹⁾ umiddelbart ved Siden af St. Petri Kirke, og den Bolig var endnu bedre og, hvad der var af Vigtighed, større; de skulde nu have rigelig Plads til Pensionærer, f. Ex. Grev Frits Ahlefeldt-Laurvigen. En Dag fik min Fader igen Besøg af Molbech, der med sin pibende Røst udbød: „nei, det var da en udmærket Bolig, Gad! hvad betaler De i Husleje?“ Belært af Erfaringen nævnede min Fader en større Sum end den virkelige og havde nu Ro for Molbech. Denne Historie fortalte Fader sine Børn, — jeg husker det saa tydeligt, —

7) Det var ikke Nr. 6, men Nr. 106, nuværende Nr. 9, G. E. C. Gads Fødested. Her boede Familien Gad, indtil den i 1835 flyttede til Skindergade 15 (nuværende Nr. 26), hvor den havde sit Hjem i et Par Aar.

8) Dette Pjaltensborg i Peder Hvitfeldts Stræde maa ikke forveksles med den Ejendom paa Hjørnet af Aabenraa og Rosenborggade, som Ad. Recke besang i Visen om Pjaltensborgs Brand.

9) Nummer 21 efter den i 1859 foretagne Omnummerering. Telefonhuset paa Nørregade er opført paa den Grund, som tidligere dækkedes af Ejendommene Nr. 21, 23, 25.

som et Exempel paa, at der gives Omstændigheder, der kunde undskylde Nødløgn, men indprentede os samtidig at følge Sandheden, saaledes som han selv var en Mand, der var denne tro.

Livet i Kjøbenhavn var med travl Virksomhed i 17 Aar. Da min Fader i 3 Aar havde været Præst, var der efter Haanden vaagnet for ham en levende Trang til Ritualforandring for vor danske Kirke; han ønskede Ændringer paa flere Punkter, en Del af dem føres i vore Dage igjennem. Det bragte ham i heftig Strid med Grundtvig og Lindberg, der alt forud vare optraadte heftigt imod hans Svigerfader og imod hans Svoger H. N. Clausen. Striden gik i Piecer ud over Sømmelighedens Grændser, hendøde dog tilsidst. Vedkommende den Sag bifalder jeg ingenlunde i Alt min Faders Tanker; men jeg beundrer hans urbane Skrivemaade og den Iver, han udfoldede for det, som han ansaa for det Rette. Hans latinske Doktordisputats omhandlede just Noget, som stod i Forbindelse dermed, nemlig Luthers Principer om Kirkens Liturgi. Af Mænd, som skjønnede, at Fader var skikket til højere Stilling i Samfundet, opfordredes han til ved Kroningsfesten 1840 at disputere for Doktorgraden; jeg ser ham sidde med Luthers Skrifter for sig en sildig Aftentime; i de mægtige Folianter i Læderbind granskede han med Flid. Cand. theol. Schurmann, senere Seminarieforsender Dr. theol. etc., indfandt sig ofte i Hjemmet til Samtale som hans *Respondens*.

Præstevirksomheden tog selvfølgelig væsentligst Faders Tid og Tanke; den var i Meget forskjellig fra den nuværende. Nu gaar det fornemmelig ud paa at vække Troslivet ved Prædiken og ved gudelege Møder af forskjellig Art; dengang virkede man mere for christelige og humane Kjærlighedsforanstaltninger. Faders Iver for Sligt paaskjønnedes. Som Bevis derpaa nævner jeg, at en velhavende Enke oprettede et Legat til Fordel for residerende Kapellaners Enker ved Trinitatis Kirke. I Redegjørelsen for dette Legats Tilblivelse læses Følgende, skrevet med min Faders Haand: „Hvad her er begyndt i christelig Kjærlighed, det skjænke fremdeles den Herre, der giver al god Gjærning Fremvæxt, sin naadige Velsignelse!“ Gid dette Legat altid maa bestyres af Mænd, der

„elske deres Hustruer, ligesom Christus elskede Menigheden,“ og kun nydes af „den, som er en ret Enke, som sætter sit Haab til Gud og bliver ved i ydmyge Begjæringer og Bønner Nat og Dag“ (1 Tim. 5, 5). „Han, som er Faderløses Fader og Enkers Dommer, Han er Gud i sin hellige Bolig.“ (Ps. 68, 6). Disse Ord fortjene at nævnes i denne Skildring.

Ogsaa paa andre Felter var min Fader en brugbar Mand; han var en Tidlang Formand for Trykkefrihedsselskabet, ligeledes Formand for Samfundet til den danske Litteraturs Fremme, to Foreninger, der i sin Tid udrettede en hel Del godt. Han var frisindet; et Vidnesbyrd derom ser jeg i, at han og 11 andre Frihedsmænd samledes hos hinanden en Gang hver Maaned for at drøfte Tidens Spørgsmaal. Jeg saa disse 12 fremragende Mænd sidde ved Spisebordet hos os; det gik ingenlunde overdaadigt til; men der var Rigdom af aandelige Kræfter, Mænd, som i 1848 havde stor Indflydelse.

Mine Forældres Hjem var gjæstfrit; blandt Andet mindes jeg en Mindetag hos os ved det skandinaviske Studentermøde i Juni 1845. Gildet var paa min Moders Fødselsdag d. 24. Juni; hun blev ført til Bords af de svenske Studenters Fører, Digteren og Hofprædikanten A. A. Afzelius¹⁰⁾; Mange Slægtninge fandt venlig Modtagelse i vort Hjem, og til Flere af disse gjordes der Ferieudflugter i stor Maalestok; hvilke Sommerferierejser med Forældre og Søskende mindes jeg ikke til Laaland, Langeland, Herslev Præstegaard og andre Steder!

Nu skete en stor og væsentlig Forandring i min Faders Liv. Hans agtede Navn, videnskabelige Dannelse og praktiske Dygtighed henlede Foresattes Opmærksomhed paa ham, da Laaland-Falsters Bispestol i 1845 blev ledig; ved Mynsters og Ørstedes Indflydelse blev den ham tilbudt. Der var vel de, som forbausedes ved Udnævnelsen; i Goldschmidts Vittighedsblad „*Corsaren*“ læstes Følgende: „En Badoutspringer: Pastor Gad, residerende Kapellan ved Trinitatis Kirke, er udnævnt til Biskop over Lolland-Falsters

¹⁰⁾ Cfr. Blad ur en dagbok i Juni 1845 af Afzelius, hvori der findes Meddelelser om den Clausen-Gad'ske Slægt.

Stift.“ Opbrud fra Hovedstaden, hvor 4 Sønner lodes tilbage for deres Fremtidsuddannelses Skyld, var ikke let. Vel var Embedsgjerningen som Biskop kjær for min Fader; men der var ikke Arbejde nok for en saa virkelysten Mand; Livet i Nykjøbing paa Falster var noget smaaligt, og der var ingen Embedsbolig, saa de maatte tage til Takke med meget indskrænkede Forhold. Her i Nykjøbing døde den begavede, men meget svage Søn Carl. Vedkommende ham gjør jeg en lille Digression, der nok maa tillades mig. Han var som vi andre Brødre Discipel i Metropolitanskolen; naar Junisolen varmede, drog han formedelst sin Svaghed ud til sin Farmoder i Roeskilde for at vinde Kræfter; han læste ikke meget, men kunde altid sine Lektier og opflyttedes da gjentagne Gange ved Skoleaarets Ende uden Hovedexamen. Hans ældre Brødre Henrik og Christian ilede just ikke saaledes fra Klasse til Klasse, og saa skete det Mærkelige, at vi vare tre Brødre paa een Gang i Afgangsklassen. Nu maatte han da med til *examen artium* og bestod den bedre end Brødrene. Efter hans Død fandt man et fromt Digt af ham, skrevet 4 Dage før hans Død. Det turde vidne om Hjemmets Aand. Det lød saaledes:

Bort al Din Sorg og Klage!
 Hvi vil Dig selv Du plage?
 Vor Fader i det Høje
 Ej lukke vil sit Øje.

Langt hellere Du smile
 Og lade Tanken ile
 Til Christus hen, til Sønnen,
 Der led og stred i Bønnen.

Du glad og fro nu være
 Og Haab i Sindet nære!
 Guds Aand Dig Kraft vil give
 Til fast i Tro at blive.

Og har Dit Sind nu Freden,
 Betragt Din Lod hernelen!
 Mon Lykke Du ej nyder,
 Som Herren Hver ej byder?

En trofast Faders Øje
Din Vej betragter nøje;
En øm og kjærlig Moder
Er af de største Goder.

Gjerne modtog i 1849 min Fader Tilbudet om at blive Biskop for Fyens Stift; i Odense var der mere Lejlighed til Omgang, der fandtes en rummelig Bispegaard med ikke ringere end — 28 Værelser og 2 store Haver, og Stillingen dér gav forøget Arbejde, hvad min Fader satte Pris paa. Alt saa saa lykkeligt ud; men nu tog den Svaghed, han ofte havde lidt af, Overhaand; hans Podagra medførte alvorlig Sygdom. Hans Dage vare talte, det mærkede han, og det skjulte han hverken for sig selv eller for sine Kjæreste. Tungt var det, at den sidste Sommer blev formørket for ham ved en Strid imellem nogle Præster; min Fader søgte at tale de Skyldige til Rette og mægle mellem Parterne, men han høstede kun Utak derfor. Jeg var just den Gang om ham og skrev efter hans Diktat og fik ret at skønne hans kjærlige Handlemaade i christelig Aand.

„Det er jo ei at dø, naar Livet følger med“. Var der i min Faders tidligere Liv for en Del rationalistisk Christendomsopfattelse, idet han var et Barn af sin Tid, saa blev det anderledes. Han døde som en troende Christen; jeg sad ved hans Dødsleje og hørte ham under stille Bøn sige, at han fandt sin Trøst i Jesus, Guds Søn. Han gik da stille herfra, og *Livet* i Frelseren fulgte med. Han døde den 12. Oktober 1851.

Jeg er overbevist om, at jeg ikke udtaler for stærke Ord, naar jeg siger, at i min Fader mistede vort Fædreland en nidkjær Embedsmand, Kirken en tro Tjener, Stiftet en omhyggelig Tilsynsmand, Moder en kjærlig Ægtefælle og hans mange Børn en saare opofrende og trofast Fader, det bedste Exempel for dem i Retsind og Flid og Pligttroskab, og jeg tilføjer, at han var saa mange Fortryktes Ven og Enkers gode Vejleder.

Fred være med hans Minde, og Gud glæde
hans Sjæl i Himmerig!

★

Indskriften paa Provst Jørgen Gads Signet — Efter Sorg kommer Glæde — er i mange Tilfælde betegnende for Slægten, som Udtryk for det lyse Sind, der ikke lader sig kue af Modgangstider, et Sind, der aabent tager imod og let giver fra sig igen. G. E. C. Gad vanslægtede ikke. Med sin barnlige Fromhed var han i overvejende Grad en Lysseer, der forstod at skikke sig under Livets Foreteelser. Sorgen kunde ramme ham dybt, men hans Guds frygt gav ham Styrke til at bære det smærteligste Savn. Han var af dem, der kommer Livet i Møde, — derom var allerede hans rørende Kærlighed til Børn et talende Vidnesbyrd.

G. E. C. Gad havde den store Respekt for Arbejdet. Han var selv et Arbejds menneske, omhyggelig i sin Gerning, med Sans for Detaillen, men beslutsom, naar det gjaldt, hurtigt til at omsætte og anvende, hvad han saa. Arbejds menneske, ikke Arbejds maskine! Det var ham ikke om at gøre, at hans Underordnede eller andre skulde sige: Se, hvor den Mand dog slider i det! Der er Arbejdsherrer, som gennem eget Slid føler sig indstillede paa en vis Surhed i Sindet og i Kravet til andre. G. E. C. Gad kendte tilfulde *Glæden* ved Arbejdet, og han lærte helst sine Medhjælpere at forholde sig paa samme Maade til *deres* Gerning. Dermed stemte det ogsaa, at han havde Evnen til at „spænde fra“, til virkelig at hvile, naar Hvilens Tid var inde. Han forstod at *lægge bort*, og saa tilhørte han dem derhjemme eller andre, for hvem han kunde gøre noget. I sig selv var han nøjsom, uden større Fordringer, men for sine Kære ofrede han gjerne meget, enten det nu ligefrem

gjaldt deres Velfærd, eller Formaalet blot var at skaffe dem en Glæde. I en vis Forstand kunde man godt sige om ham, at han sparede paa Skillingen, men ikke holdt igen paa Daleren.

Den i Dagens Virke travle Forretningsmand havde Villie og Evne til at vise en stærk og levende Interesse for alt, hvad der vedrørte hans Børn, ogsaa naar det gjaldt Forhold, der egentlig var ham helt ukendte, og saadan var han overfor mange andre. Sin Virksomheds sunde Trivsel, den Medgang, han havde i sin Gerning, og den Agtelse og Anseelse, som han vandt i og udenfor Kollegernes Kreds, tog han paa den smukkeste Maade. G. E. C. Gad fik aldrig store Tanker om sig selv. Tværtimod, han var tilbøjelig til at undervurdere sine Evner. Egentlig kunde man godt have ønsket ham noget af den Ærgærrighed, der er saa virksom en Drivkraft; den vilde udadtil ligesom have gjort ham større i Linjerne. Men G. E. C. Gad var vist ikke det mindste ærgærrig. Hans Tanker og hans Stræben vendte saa stærkt indad. Først og sidst var han et kærligt Menneske.

Adskillige Træk, der berettes paa de følgende Blade, skulde kunne bekræfte, at dette Rids af G. E. C. Gads Personlighed har Sandhedens Præg.

Da G. E. C. Gads Moder blev født i 1799, var hendes Fader H. G. Clausen anden Kapellan ved Frue Kirke i København. Ved G. E. C. Gads egen Fødsel, 31 Aar senere, indtog *hans* Fader den samme Stilling.

Gottlieb Ernst Clausen Gad blev født den 25. September 1830. Han har selv fortalt, at han som lille Dreng, klædt i Bluse og med Rem om Livet, gik i tysk Pigeskole, og at han blev dygtig forkælet i Skolen, skønt han ikke var saa flittig som sin to Aar ældre Broder Carl. Naar Carl kom hjem til Middag og ikke havde Broderen med, fik *Gottlieb* det Skudsmaal: *Er sitzt!* — Efter nogen Tids Forberedelse i Latin blev han i en Alder af 9 $\frac{1}{4}$ Aar optaget i Metropolitanskolen. Samtidig med ham gik de fire ældre Brødre i denne Skole. I 1842 blev den ældste af dem, Elieser Gad, Student. I 1845 tog Henrik Gad, Christian S. Gad og Carl Gad Studentereksamen, og *Gottlieb* blev konfirmeret samme Aar, paa Faderens sidste Hold af Konfirmander i Trinitatis Kirke, Mikkelsdag den 28. September. Det var kun faa Uger efter, at Pastor Chr. Gad var bleven udnævnt til Biskop over Lolland-Falsters Stift. Manuskriptet til hans sidste Konfirmationstale i Trinitatis Kirke, hvortil han havde været knyttet fra 1831, opbevares i Slægten.

Den 15-aarige *Gottlieb* Gad havde ikke Lyst til at studere. Det vakte nogen Misstemning i Familien, at han saaledes brød med den gamle udbredte Præsteslægts akademiske Traditioner. Man saa med en Blanding af Undren og Bekymring paa, at et Medlem af den Gad'ske Slægt vilde „gaa den praktiske Vej“. Men naar det nu endelig skulde være, foreslog Faderen ham at søge Ansættelse i Gamst & Lunds bekendte Maskinværksted ved Vestervold. En af Faderens Venner, Admiral Schönheyder, vilde derimod gøre en Sø-

kadet af ham. Den unge Gad følte ikke Lyst til nogen af Delene. Han vilde være Boghandler, og umiddelbart efter Konfirmationen, i Oktober 1845, kom han da i Lære i „Den Gyldendalske Boghandling“, hvis Chef var den 57-aarige Kancelliraad Jacob Deichmann.

G. E. C. Gad kunde ikke finde noget bedre Sted for sin Uddannelse end hos denne Mand, der forbandt stor praktisk Dygtighed med megen Indsigt baade i Faget og paa andre Omraader. Deichmann havde juridisk Embedseksamen og var vel bevandret i historiske og matematiske Studier. Indenfor Boghandlerstanden indtog han en meget fremtrædende Plads. Det var paa hans Initiativ, at Boghandlerforeningen var bleven stiftet den 18. Januar 1837; han blev dens første Formand og udnævntes senere til Æresmedlem. Paa et Møde i Boghandlerforeningen fremsatte Deichmann Forslag om at stifte en Forlagsforening, med hvilken der tilsigtedes en Fordeling af Omkostningerne og Risikoen ved Udgivelsen af større Værker. Den 17. September 1838 grundlagdes *Forlagsforeningen*, det første Fællesforetagende, som skyldes Initiativ fra Boghandelens Side. Paa dette Tidspunkt var Aktieselskaber endnu en stor Sjældenhed, medens de i 1840'erne blomstrede rask frem. Forlagsforeningen udsendte bl. a. Erslews Forfatterlexikon, Arnesens latinske Ordbog og A. E. Boyes Udgave af Holbergs Comedier, men Selskabet fik ikke den Betydning, man havde ventet. Udbyttet var kun ringe, og i 1851 vedtoges det indenfor Foreningen, at man ikke skulde paatage sig noget nyt Forlag. Medens Jacob Deichmann var Forlagsfor-

eningens Formand, stod Fr. V. Hegel som dens Forretningsfører (eller Factor, som man kaldte det). I 1848, tre Aar efter sin Ansættelse i den Gyldendalske Boghandling, overtog G. E. C. Gad, kun 18 Aar gammel, som Kommiss hos Gyldendal Forretningsførelsen for Forlagsforeningen, og da han i 1855 havde etableret sig som Boghandler, henlagdes Forhandlingen af Aktieselskabets Skrifter til *hans* Forretning. I 1869 blev Forlagsforeningen ophævet og dens Restoplæg solgt ved Auktion.

Hvor Otto B. Wroblewski i sin Bog „Om Boghandelen i Danmark i det 19. Aarhundrede“ (udkommet 1901) fremdrager „Dansk Bogfortegnelse“, der 1851 paabegyndtes i „Fædrelandet“ og i 1854 overførtes til den da grundlagte Boghandlertidende, skriver han bl. a. følgende: „I første Række maa nævnes G. E. C. Gad. I samtlige 50 Aar har Gad, Uge efter Uge, med aldrig svigtende Omhu leveret den danske Bogfortegnelse. Paa Numrene i Bladets (Boghandlertidendes) første Kvartaler ($\frac{1}{7}$ 1854— $\frac{31}{12}$ 1855) stod ganske vist „Meddelt af Gyldendalske Boghandling“, men det er en offentlig Hemmelighed, at det var Gad, som dengang var Medhjælper hos Gyldendal, der gjorde Arbejdet. Det er iøvrigt den samme Bogfortegnelse, der udkommer i Særtryk, og som i et halvt Aarhundrede har været et uundværligt Hjælpemiddel i alle Boglader.“

I egne Optegnelser skriver Gad: „I 1851 stiftede jeg, medens jeg var Kommiss i Gyldendalske Boghandel og under dennes Navn, Dansk Bogfortegnelse.“ Han fortsatte fra 1855 dette Foretagende paa eget Forlag. Hver

Uge finder man endnu stadig Dansk Bogfortegnelse i Boghandlertidende, og som Særskrift udkommer Fortegnelsen paa G. E. C. Gads Forlag i 18—20 Numre om Aaret, hver Aargang ledsaget af et alfabetisk og systematisk ordnet Register.

— De Aar, Gad tilbragte i den Gyldendalske Boghandel, var meget udviklende for ham. Jacob Deichmann stillede store Krav til sine Medhjælpere, men i Forholdet til dem nøjedes han ikke med at være den krævende; han var dem ogsaa en faderlig Ven. Hans personlige Fremtræden indgød dem Respekt, samtidig med at han vandt deres Hjærter. Otto B. Wroblewski, der i 1843 kom i Lære hos C. A. Reitzel og forblev her, indtil han i 1853 nedsatte sig for 5 Aar som Boghandler i Roskilde, omtaler et Boghandlermøde hos Reitzel paa Store Købmagergade, hvor Deichmann var til Stede. I denne Forbindelse tegner Wroblewski et lille Billede af Kancelliraaden fra Gyldendal: „Her kom gamle Deichmann, fin, højtidelig, i en bredskjødted blaa Kjole med blanke Knapper, høj Krave og snævre Ærmer, gul Vest og perlegraa Benklæder samt hvidt Halstørklæde og Guldbriller, umaadelig høflig, meget sagtetalende.“ Det var i 1844, altsaa Aaret forud for Gads Ansættelse hos Deichmann.

Ved Udgangen af 1845 overdrog Jacob Deichmann sin Sortimentshandel til Fr. V. Hegel, der havde været hos ham fra 1833. Den 11. Maj 1850 fyldte Hegel 33 Aar, og paa denne Dag blev ogsaa Forlaget afstaaet til ham; forøvrigt havde han siden 1846 bestyret det i Deichmanns Navn.

I Resten af sin Levetid — han døde 1853 — var Deichmann væsentlig optaget af Studier; direkte havde han nu intet at gøre med den Virksomhed, hvis Ledelse han var gaaet ind til i en Alder af 21 Aar. Oprindelig boede han i Stueetagen ved Siden af Boghandelen i den Gyldendalske Gaard i Klareboderne, men kort efter, at han havde trukket sig tilbage fra Forretningen, flyttede han op paa første Sal. Her kom G. E. C. Gad næsten daglig hos ham og stod ham bi paa forskellig Maade, hvilket Gad selv har betegnet som en meget behagelig Gerning.

Skandinavismen var i fuld Blomstring gennem Halvtredserne. I Sommeren 1856 afholdtes baade det store Studentermøde i Uppsala og det første nordiske Boghandlermøde i København. L. C. Nielsen skriver i sit Mindeskrift om Frederik V. Hegel, at han „udrettede som klarsynet Forretningsmand mere for den skandinaviske Idé end Størsteparten af de Mænd, som dengang førte det store Ord paa Skandinavismens Vegne.“ Den Tid kom jo, da Hegel knyttede den norske Litteratur til sit Forlag, saaledes at han var „i lige saa høj Grad norsk som dansk Forlægger.“ (O. H. Delbanco: Festskrift i Anledning af Boghandlerforeningens Halvhundredaarsdag). Ogsaa Gad havde skandinaviske Interesser. Da han blev selvstændig Boghandler, rettede han straks sin Opmærksomhed paa Udbredelsen af norsk og svensk Litteratur i Danmark, og det var ham, der i 1866 paa det andet skandinaviske Boghandlermøde i Stockholm tog til Orde for Tilvejebringelsen af en fælles nordisk Boghandler-

tidende, — en Episode, der senere skal blive nærmere omtalt.

I de ti Aar, da Gad var ansat i den Gyldendalske Boghandel, lagdes Grunden til det Venskab, som bestod mellem Fr. V. Hegel og ham lige indtil Hegels Død, der indtraf i 1887, en halv Snes Aar efter at han havde optaget sin Søn Jacob Hegel som Associé. Fr. V. Hegel og G. E. C. Gad kom i hinandens Hjem, og der var altid det bedste Forhold imellem dem.

I Ungdomsaarene lagde Gad Vægt paa at lære fremmede Sprog. Om Aftenen, naar Gyldendalske Boghandel var lukket, tog han, som Regel sammen med en eller anden Kammerat, Undervisning i Engelsk, Fransk og Tysk. Han følte det nu ofte som et Savn, at han ikke havde studeret. Hans jævnaldrende Fætter og Skolekammerat fra Metropolitanskolen Johannes Clausen, Søn af Professor H. N. Clausen, blev Student i 1848 og teologisk Kandidat i 1853. Han hjalp troligt Gottlieb Gad med at faa de mangelfulde Kundskaber suppleret, lærte ham — medens han stod i Boghandlerlære — særlig Historie og gav ham skriftlige Opgaver til Besvarelse. Venskabsforholdet mellem de to Fætre vedblev at bestaa. Johannes Clausen, der over Præsteembeder i Fredericia og Horsens naaede frem til Bispestolen i Aarhus, kom aldrig til København uden at besøge Gad. De var født i det samme Aar og døde med et halvt Aars Mellemlum. Gad tog sig det meget nær, da han fik Budskabet om, at Biskop Johannes Clausen Nytaarsaften 1905 var afgaaet ved Døden.

For sin Morbroder Professor H. N. Clausen nærede Gad den største Veneration. I sidste Halvdel af 1840'erne og endnu lidt længere frem kom han hver Søndag til Middag i det Clausen'ske Hus, hvor han betragtedes som en Søn. „Onkel Henrik“, skrev han mange Aar senere i et Brev, „var en herlig Onkel, saa elskværdig og højt dannet og saa fin som faa.“ Professor Clausens Hustru, Birgitte f. Swane („Tante Gitte“), var Gads Gudmoder. Besøgene i dette højt kultiverede Hjem, hvis Omgangskreds rummede mange udmærkede Personligheder, var af stor Betydning for den unge Boghandlermedhjælper, der havde sine Forældre boende i Provinsen.

Ogsaa fra en tidligere Periode har G. E. C. Gad haft Minder fra den Clausen'ske Kreds. Som Barn kom han hos sin Morfader, Stiftsprovst H. G. Clausen, baade i dennes Bolig i Fiolstræde og paa „Søbakken“. I 1825 havde den da 65-aarige Stiftsprovst købt denne Villa i Taarbæk, især for sine Børns og Børnebørns Skyld. Tæt ved „Søbakken“ laa det lille Hus, der var Fru Johanne Luise Heibergs Sommerbolig i 1834; her modtog hun den Aabenbaring af sine „Alfer“, som hun omtaler i „Et Liv genoplevet i Erindringen“. „Søbakken“ blev et hyggeligt Sommerhjem for Familieerne Clausen, Gad og Swane. „Naar Stiftsprovsten“ — hedder det i det tidligere nævnte Bind af *Memoirer og Breve* — „med det store bølgende, hvide Haar sad for Bordenden i den store Spisestue paa første Sal paa „Søbakken“, var han Patriarken, hvem alle bøjede sig for. Da lød Sangen munter og livsglad fra alles

Læber —; hvor de kunde synge ved Bordet i de Tider! . . .“

Efter H. G. Clausens Død den 25. Februar 1840 blev Villaen i Taarbæk overtaget af Sønnen, Professor H. N. Clausen. Han maatte, paa Grund af Stænderforsamlingen, med sin Familie tilbringe Sommeren 1840 i Roskilde, men andre af Slægtskredsen samledes da paa „Søbakken“, deriblandt Gottlieb Gad — dengang knap 10 Aar gammel —, hans Forældre og hans Søkende. I Vinteren 1842—1843 skilte H. N. Clausen sig ved „Søbakken“, der med sin store Have var dyr at vedligeholde.

— I Oktober 1851, da G. E. C. Gad havde været seks Aar i Gyldendalske Boghandel, døde hans Fader, Biskoppen i Odense. Bispinden flyttede til København sammen med de to Børn, der endnu var i Hjemmet: den syttenaarige Sophie og den knap femtenaarige Nicolai. Gottlieb Gad besøgte flittigt sin Moder, der først boede et Aars Tid i Badstuestræde, derefter i Frederiksborggade. Da hun boede det sidstnævnte Sted, blev Nicolai Handelskommis og Sophie ægtede, i 1857, Dr. med. Brünniche. Fra Frederiksborggade flyttede Bispinden og hendes yngste Søn til Kulturvet 16 (senere den Zachariae'ske Ejendom), og medens de havde deres Bolig her, blev Nicolai, i 1864, Varemægler. Tre Aar derefter fik de en Lejlighed i Stueetagen Krystalgade 16.

Ved Faderens Død mistede Gottlieb Gad sin naturlige Støtte. Moderen havde kun sin Pension at leve af, og Gad maatte nu helt og holdent ernære sig selv. Da der var gaaet nogle Aar, fik han forskellige Tilbud.

Man tilbød ham Bestyrelsen — eventuelt Overtagelsen — af en større Boghandel i København. Et andet Forslag gjaldt Overtagelsen af den nye danske Boghandel i Flensborg. Men Gad sagde Nej til alle Tilbud. Paa hans Anbefaling fik N. A. Sundby overdraget den nævnte flensborgske Forretning. Det var Gads faste Forsæt selv at stifte en Boghandel i København, naar han blev 25 Aar gammel. I Sommeren 1855 fratraadte han sin Stilling i Gyldendalske Boghandel og begav sig paa en Rejse til Syden. Udenlandsrejsen strakte sig over tre Maaneder, men en Del af denne Tid tilbragte han i Leipzig, hvor han hos det ansete Firma T. O. Weigel gjorde sig bekendt med tyske Boghandlerforhold og stiftede Forbindelse med flere tyske Forlæggere. Af sin Gage hos Gyldendal havde han ogsaa sparet sig saa meget sammen, at han kunde frigøre sig for Soldatertjenesten, og da han var kommet hjem fra Ulandet, traf han Forberedelser til at etablere sig som Boghandler. Gad havde ingen Formue til Starten, men han lejede trøstigt en lille Stuebutik i Vimmelskaftet, daværende Nr. 15, nuværende Nr. 28. Butikslejligheden omfattede to smaa Rum, og paa Kvisten var der tre diminutive Værelser, som han kunde benytte til Privatbolig.

Den 25. September 1855 fyldte G. E. C. Gad femogtyve Aar. Fem Uger derefter, den 31. Oktober, aabnede han sin Boghandel i Vimmelskaftet.

★

Gads Ungdomsaar tilhørte en Overgangstid. Han modnedes til Mand i en Periode, der fik sit særlige Præg derigennem, at det ny brødes med det gamle fra Frederik den Sjettes Dage. Den Udvikling, som Hovedstaden gennemgik i disse Aar, er skildret af Dr. Villads Christensen i „København 1840—1857“, der i 1912 udkom paa G. E. C. Gads Forlag. I Pastor Plenges „Nogle Træk af Livet i Kjøbenhavn for en Menneskealder siden“ (Den Gyldendalske Boghandel 1873) finder vi den gamle Tid sammenstillet med den ny, saa langt som denne havde udviklet sig i Begyndelsen af Halvfjerdserne. Aabningen af den Gadske Boghandel paa Byens Hovedstrøg ligger saa nogenlunde midtvejs i det Tidsrum, som Plenges Bog omfatter.

I Aarene 1840—1850 voksede Københavns Indbyggerantal fra ca. 120,800 til ca. 129,700. I Løbet af dette *Decennium* blev Befolkningen altsaa forøget med omtrent 9000 Mennesker. Men i det følgende *Femaar* var Tilvæksten henved 14,000, saa at Folketallet i 1855 — det Aar, da Gad etablerede sig som Boghandler — udgjorde ca. 143,600. Overhovedet viste det sig gennem Halvtredserne, at nye Arbejder, der blev sat i Gang ude omkring i Forstæderne, trak Folk til Byen. Indenfor Industrien gjorde tekniske Fremskridt sig mere og mere gældende baade i Fyrrerne og i Halvtredserne. I 1852 afholdt man det første danske Industrimøde i København, i Tilknytning til en Udstilling, der var henlagt til Ridebanen ved Christiansborg, og som var større og mere betydningsfuld end nogen tidligere Udstilling herhjemme.

I 1841 var den første Omnibus bleven sat i Gang mellem København og Frederiksberg. Der var fire Heste til at trække den og Plads til seksten Personer. En Tur med denne Befordring til Frederiksberg kostede en Mark. Efter sit Ydre erholdt Omnibussen Øgenavnet „Det sorte Svin“. Der kom snart *flere* Omnibusser i Gang, med Holdeplads paa Amagertorv, og efter nogle Aars Forløb fik København sin første Jernbanestation, — Syd for Vesterbrogade, i „Dronningens Enghave“. Den 26. Juni 1847 aabnedes Jernbanen mellem København og Roskilde. Fem Aar derefter indledede man Arbejdet paa Banens Forlængelse fra Roskilde til Korsør, og den 27. April 1856 blev hele denne Banelinje aabnet, med Dampskibsforbindelse til Kiel.

Hidtil havde man hjulpet sig med Postgaarden paa Købmagergade, men i 1847 blev der yderligere indrettet et Postkontor paa den nyaabnede Banegaard, og dertil kom i 1850 en Postekspedition paa Toldboden. Endnu savnede man dog Postkasser i Gaderne. Det var først i 1851, at Postkassen gik ind i det københavnske Gadebillede. Helt forunderligt virker det, at en af Byens Borgere ansøgte om Tilladelse til at rejse *Plakatsøjler* i Gaderne. Det var Bogtrykker Volkersen, der var saa langt forud for sin Tid. Han fik ikke sin Plan gennemført. Man nægtede ham Bevillingen.

Udenfor Voldene, i Forstæderne, bragte Halvtredserne store Forandringer, men i den indre By fandt man egentlig kun faa Spor af den nye Tid. Gik man ad Frederiksberggade, over Gammeltorv, ad Nygade gen-

nem Vimmelskafte og videre mod Kongens Nytorv, var det endnu langt frem i Tiden de gammelkendte Huse, man saa. Kun med Hensyn til Udsalgsstederne var der en betydelig Forandring. I Fyrrerne havde Butikerne et temmelig tarveligt Udseende. Man kendte saa godt som intet til Udstillinger i Vinduerne. Da Beauvais i 1847 i en Kælder paa Østergade aabnede den Viktualieforretning, der nu bærer Mouvielle's Navn og har hjemme i en Ejendom paa den modsatte Side af Gaden, samlede de i Kældervinduet udstillede Fødevarer — en Leverpostej og en kogt Oksetunge — til en Begyndelse hver Aften saa store Opløb, at der maatte rekvireres Politi til at holde Gaden ryddelig. Ikke mindre Opsigt vakte det, da Louise Rasmussen — den senere Grevinde Danner — som Modehandlerinde skilte i sit Butiksvindue med en legemsstor paaklædt Dukke. (Hun havde Forretning i Vimmelskafte, derefter paa Amagertorv). Selve *Antallet* af Butikker paa Strøget var i stærk Fremgang. Om Østergade beretter Plenge overvældet, at dette gamle Butikscentrum er „bleven beriget med to til tre Gange saa mange Butiker, Udsalg, Handeler, Forretningslokaler, Kontorer, Oplag, Etablissementer osv. i For- og Baghuse, Stuer, Kjeldere og høje Sale,“ og ikke mindre imponeret tilføjer han, at „Vinduerne ere jo saa høje og dybe og dækkede med Glasskiver af en saadan Størrelse, at man næsten kan blive bange derfor, og fremvise en saadan Mangfoldighed af Artikler, at man aldrig kan blive kjed af at stirre derpaa.“

I 1857, det andet Aar efter at Gad havde etableret

sig, skete der noget, der symbolsk set og tillige rent praktisk var et af de stærkeste Udtryk for den nye Tids Frembrud. De gamle Byporte blev revet ned. Forbindelsen mellem Vesterkanten, hvor Tivoli nu havde ligget i fjorten Aar, og Hovedstrøget var ikke længere den kun seks Alen brede Vesterport. Inden Aaret randt ud, skete der andre store Ting. Den 4. December 1857 tændtes Gassen første Gang i Københavns Gader, og den 29. December underskrev Frederik den Syvende Loven om Næringsfrihedens Indførelse. Men der kan ogsaa være Grund til at sætte et *sort* Kryds ved denne Aarets sidste Maaned. I December 1857 gik mellem 40 og 50 københavnske Firmaer fallit; der kunde komme Dage, som hver for sig bragte 5—6 Falliter. Det var Pengekrisens Tid.

Helt daarlige Kaar kan *Boghandelen* nu ikke have haft i Fyrrerne og Halvtredserne, saa stærkt optaget som Folk var af Litteraturens Frembringelser. Tiden havde sine æstetiske „Thecirkler“. P. L. Møller satiriserer over dem i „Arena“ 1843 („Københavnernes litterære Spidsborgerlighed“), men den gentagne Gange omtalte Plenge har aabenbart befundet sig vel i dem. Han fremhæver, hvorledes man dengang i private Selskaber drøftede de nyudkomne Værker. Nu — d. v. s. i 1873 — har Tiden ganske andre Interesser. Ungdommen vil bare danse (hører vi ikke ligesom noget lignende i det Aar 1930?). Da Plenge var ung, diskuterede man Litteratur saavel i private Kredse som i offentlige Foreninger. „Det er“, siger han, „da lige saa lidt at undre sig over, at vi unge Mennesker, der

dengang vilde gjøre os lidt behagelige i en Familie, — istedetfor at spendere vore Penge paa at lære en ny Selskabsdans eller anstrenge vor Aand for at opspore en Række nye Forlovelser — søgte at gjøre Udveje for at kjøbe Christian Winthers Digte eller Carl Bernhards Noveller eller Andersens Eventyr samme Dag, de vare udkomne, eller sommetider laante dem hos den godmodige Reitzel, for om Aftenen at ile hen til den venlige Familie og berede dens Medlemmer en glædelig Overraskelse. Man kunde paa den Maade faa Lejlighed til at sidde en hel Aften ved Siden af sin Hjertes-Udkaarne og tillige vinde Moderens og Søstrenes Gunst. Nutildags gjør man sig nok mere behagelig ved et Par flinke Ben, end ved en livlig Tunge og lidt Færdighed i smagfuld Oplæsning.“

★

Naar „Publikum“ undergik saa stor en Forandring, hvorledes forholdt det sig da med Boghandlerne og deres Forretninger? Her har vi nogle Boghandler-Vidnesbyrd at holde os til.

C. A. Reitzel stod i et særlig fortroligt Forhold til Forfatterkredsen. Delbanco bruger derom det Udtryk, at Reitzels Forretning „i Trediverne og Fyrreerne var en litterær Børs, hvor Matadorerne i Aandernes Rige daglig færdedes.“ Virkningen deraf bidrog sikkert sit til den særlige Betydning, som Wroblewski, Reitzels Lærling, tillagde Boghandelen. „Det er jo“ — erklærede han — „Skelnemærket mellem Boghandel og al anden Handel, at der i den er en ganske anden

Vexelvirkning mellem aandelige Interesser og Forretning end i nogen anden Handel. Ideelt set er en Boglade — eller kan i alt Fald tillige med Journalistiken være — Brændpunktet for aandeligt Liv i et Folk.“ Og han understregede, at Boghandleren faar et helt andet Publikum i Tale end det, der i Almindelighed færdes i andre Udsalg, — navnlig hvor Forretningen ikke belemres med Handel med Papir, Skrivematerialer, Nipsgenstande etc. Disse Udtalelser findes i Wroblewskis „Ti Aar i Reitzels Boglade“, trykt som Manuskript 1889. En Del Aar senere, i 1918, kom J. L. Lybeckers „Erindringer fra mine Læreaar“, ligeledes trykt som Manuskript. Lybecker dvæler her ved de ti Aar, fra 1877 til 1887, da han stod i Lære hos Andr. Fred. Høst & Søn, dengang i Gothersgade Nr. 49. „Der var“, hedder det, „en egen Patina over de gamle københavnske Boglader, som de moderne ikke er i Besiddelse af. Alle de, der stammede fra gammel Tid, savnede ganske det udvendige Reklameapparat; de var som oftest etablerede i høje Stueetager, og deres Vinduer til Gaden kunde ikke prange med de statelige Pyntninger, som Nutidens smukke og paa deres Vis stilfulde Boglader møder op med . . . Men kom man indenfor, saa følte man sig uvilkaarlig veltilpas. Der var en egen Hygge over disse gamle Boglader, hvor Kunderne følte sig hjemme, i Regelen slog sig lidt til Ro og fik sig en fornøjelig Passiar, der just ikke altid drejede sig om Litteraturen.“

Andetsteds i samme Skrift betegnes hin Tids Boghandlere som værende af en væsentlig anden Støb-

ning end den nye Tids. Der var over dem noget mere ideelt. Endnu hang der ved dem noget af Duften fra Guldalder-Litteraturens Dage. Mange af dem havde jo, hver paa sin Vis, staaet i personligt Forhold til vore store Digtere fra Midten af forrige Aarhundrede. „Med al Respekt“ — hedder det videre — „for vore Dages merkantile Aand og for den Foretagsomhed og Driftighed, som kendetegner vor Tids Boghandel, den har dog, i al Almindelighed taget, ikke det fine, fornemme Præg over sig som i mine unge Dage.“

Nu kan man dertil sige, at saadan er det gaaet med saa meget andet. „Tiderne ændres, og vi forandres med dem“. Men Udviklingen tegner sig ikke med skarpe Skel til bestemte Tidspunkter, og meget afhænger ogsaa af den enkeltes Personlighed. I 1870-erne ryster man paa Hovedet over Tidernes Forandring. Der gaar 40—50 Aar, og saa hører vi, i alt Fald for Boghandelens Vedkommende, at de gode gamle Dage vedvarede langt op i Firserne. Givet er det, at da G. E. C. Gad nedsatte sig som Boghandler, var denne Virksomhed præget af den gamle Aand, og i Kraft af sin personlige Indstilling maatte han i høj Grad føle sig tiltalt deraf. Det mere fortrolige Forhold til Forfatterne og til Kundekredsen holdt sig endnu lang Vej frem. Men samtidig med, at han bevarede dette saa længe og i saa stor en Udstrækning som muligt, var han lydhør for en ny Tids Krav.

Fra 1845, det Aar, da Gad kom i Boghandlerlære, indtil 1855, da han fik sin egen Virksomhed, blev den egentlige Boghandel i København forøget med 15—16

nye Forretninger. Der var dem, som fraraadede Gad at lægge sin Boghandel i Vimmelskaftet. Det var en „afsides“ Beliggenhed, mente de paagældende. En af Kollegerne skal have sagt til ham: „Ja, jeg vil ret af Hjærtet ønske, det maa gaa godt for Dem; hidtil har Vimmelskaftet været en slem Gade for Boghandlere.“ Men Gad troede paa „Strøget“ som Handelsaare, tildels med Henblik paa, at Vestbanen i Løbet af et Par Aar vilde være aabnet i sin fulde Udstrækning. En Uges Tid før Gads Etablering nedsatte Fr. Wøldike sig i Nygade som Boghandler. I Forvejen var der paa Strøget to Forretninger i denne Branche. Gads blev altsaa den fjerde.

Forlagsbureauet, til hvilket Gad skulde blive nøje knyttet allerede Aaret efter at han havde nedsat sig som Boghandler, var blevet grundlagt den 1. September 1854 af Gyldendalske Boghandel, C. G. Iversen og Lose & Delbanco. De to sidstnævnte Firmaer havde i nogle Aar udgivet „Folkekalender for Danmark“, og det var egentlig den Forbindelse, der gav Stødet til Oprettelsen af Forlagsbureauet.

Ældst af de Boghandler-Forretninger, der bestod i København, da G. E. C. Gad i 1855 grundlagde sit Firma, var de to, der ligesom Milo og Hempel i Odense stammede fra det attende Aarhundrede: den Schu-botheske og den Gyldendalske Boghandel. Førstnævnte, hvis Oprindelse kunde føres tilbage til ca. 1728, havde et Kontor i Vingaardsstræde, men selve Bogforretningen var paa Børsen. „Schubothé“ var den sidste Boghandel paa dette gamle Omsætningssted for Bøger.

I 1856 maatte den Schuboteske Boghandel imidlertid — efter at Børsen var gaaet over i Grosserersocietetets Eje — forlade det Forretningslokale, som den havde benyttet i mere end hundrede Aar. Den Gyldendalske Boghandel, der er stiftet 1770, havde sit Domicil i den kendte gamle Gaard i Klareboderne.

„Forunderligt nok“ — hedder det i de faa Optegnelser, Gad efterlod sig om sit Liv — „stod der paa mit Skilt over Indgangsdøren „Boghandling“, saaledes som Gyldendalske Boghandel i lang Tid var bleven benævnet. Ikke mange Dage efter, at jeg havde aabnet, stak en bekendt Professor (Historikeren Schiern) Hovedet indenfor og ytrede, at han aldrig vilde sætte sin Fod i en Forretning, der benyttede det tyske Navn „Boghandling“. Skiltet blev snart forandret. Molbech definerede de to Betegnelser saaledes, at *Boghandling* er Stedet, hvor *Boghandel* finder Sted.“

Gad begyndte saare beskedent. Hele Personalet bestod af en Lærling i Konfirmationsalderen. Det unge Menneske boede hos sine Forældre i den Ejendom, hvor Gad havde lejet Lokale. Da den unge Boghandler, som ofte havde mødt Drengen paa Trappen, en Dag spurgte ham, om han kunde have Lyst til at lære Boghandel, var Svaret resolut Ja. Forældrene gik gerne ind derpaa — der var endnu ikke truffet nogen Bestemmelse for Sønnens Fremtid —, og dermed var Alfred Jørgensen antaget, den første Lærling i G. E. C. Gads Boghandel. Efter elleve Aars trofast Arbejde fra-

traadte han sin Stilling. Sammen med en Fætter, der i mange Aar havde været ansat hos H. J. Bing & Søn, grundlagde han en Bog- og Galanteri-Handel under Firmanavnet Larsen & Jørgensen.

Da Gad begyndte sin selvstændige Virksomhed, havde han „Dansk Bogfortegnelse“ at føre videre, og Forhandlingen af Forlagsforeningens Skrifter foregik hos ham. Samtidig overtog han i Kommission Oberstløjtnant J. H. Mansa's bekendte Danmarkskort, som han i nogle Aar personlig havde forhandlet for Mansa. En opsigtvækkende Artikel fik han straks i sin Morbroder, Professor H. N. Clausens Fortolkning af Johannes-Evangeliet, som blev givet ham i Hovedkommission. Det var ikke ubetydelige Artikler for en ung Boghandler at lægge ud med. Desuden havde han, som tidligere berørt, sat sig det Formaal at virke for Salget af norsk og svensk Litteratur, — sagtens under nogen Paavirkning fra H. N. Clausen, der var en af de særlig fremtrædende Talere ved nordiske Studentersammenkomster. Gad knyttede straks Forbindelse med norske Forlæggere, men det gik ikke saa glat med at komme i et nærmere Forhold til svensk Boghandel, skønt han blev varmt anbefalet af Gyldendalske Boghandel og Universitetsboghandler Gleerup i Lund. Efterhaanden førte Tiden dog med sig, at han ogsaa fik et stort Lager af svensk Litteratur. I de første Aar var Handel med Papir knyttet til Boghandelen, og da Forretningen var flyttet til gammelt Nr. 17 i Vimmelskafte, hvor den fik langt rummeligere Lokaler, traadte G. E. C. Gad i Forbindelse med udenlandske Kunsthandlere. Han forhand-

lede nu ogsaa Kobberstik, men efter en Ildebrand i 1879 ophævedes denne Gren af Forretningen, og siden drev han udelukkende ren Boghandel og Forlagsvirksomhed.

Umiddelbart efter sin Etablering var Gad bleven optaget som Medlem af Boghandlerforeningen, og i Slutningen af 1856 blev han Deltager i Forlagsbureauet, da C. G. Iversen havde bestemt sig til at flytte sin Forretning til Kolding og dermed til at udtræde af dette Firma. Gad blev ikke blot Deltager i, men ogsaa Forretningsfører for Forlagsbureauet, der i de følgende Aar udgav en Række store Subskriptionsværker, for de flestes Vedkommende paa hans Initiativ.

Den 1. Oktober 1859 grundlagde Forlagsbureauet „Illustreret Tidende“, der i saa lange Tider skulde hævde sin Plads. Aaret forud havde Forlagsbureauet paabegyndt Udgivelsen af Nordisk Conversations-Lexicon. I 1861 udkom første Udgave af A. Rosenkildes „Anders Tikjøb“ som Særtryk af „Illustreret Tidende“. Blandt de Værker, der i Aarenes Løb udsendtes fra Forlagsbureauet, var ogsaa Chr. K. F. Molbechs Oversættelse af Dantes Guddommelige Comedie, N. Bache: Nordens Historie, Cantu's Verdenshistorie, Danmarks Statistik ved Falbe Hansen og W. Scharling, Vilhelm Topsøe: Samlede Fortællinger i tre Bind, Holbergs Comedier ved Liebenberg i tre Bind og en Folkeudgave i eet Bind, samt Fabricius' og Vahls Bogfortegnelser, der senere er fortsat af Ehrencron-Müller.

— Gad havde ikke virket i lang Tid som Boghandler, da han kom i Forbindelse med Trap, der skulde vinde

Navnkundighed som Skaberen af det efterhaanden bindstærke Værk om Danmark. Trap var Kabinetssekretær hos Frederik VII, der interesserede sig saa stærkt for vore historiske Minder og saa ofte var paa Rejse herhjemme. Som Kongens Ledsager paa de mange Rejser, der jævnlig gjaldt Udgravning af Høje og af Voldsteder samt andre historiske Undersøgelser, fik Trap rig Adgang til at lære sit Land og dets Historie nøjere at kende. Med megen Flid arbejdede han paa Gennemførelsen af sin Plan om den store Landskildring, der fik Titelen „Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark“, men som dagligdags simpelthen kaldes *Trap*. Efter en „Almindelig Del“ fulgte i Slutningen af 1850'erne hos G. E. C. Gad de specielle Bind, og i 1870—1879 udkom anden Udgave hos Forlagsbureauet. Geheimeraad Trap døde i 1885. Det blev da Professor H. Weitemeyer, der under Medvirkning af V. Falbe Hansen og H. Westergaard kom til at staa for tredje omarbejdede Udgave. Dens Udgivelse paabegyndtes i 1895 af G. E. C. Gads Forlag og sluttede i 1906, G. E. C. Gads sidste Leveaar. I 1919 begyndte fjerde Udgave at udkomme paa det Gad'ske Forlag under Weitemeyers Redaktion. Da han døde i 1921, forelaa der to Bind (andet og tredje). Den hidtidige Redaktionssekretær for Værket, cand. mag. Gunnar Knudsen, overtog Stillingen som Hovedredaktør. Udarbejdelsen af Afsnittet om Sønderjylland overdrog man til Lektor H. V. Clausen og Museumsdirektør, Dr. phil. Mackeprang, medens Departementschef Adolph Jensen i Samarbejde med Hoved-

redaktøren affattede den indledende Beskrivelse af Danmark. I Sommeren 1930 — altsaa i Hundredaaret for G. E. C. Gads Fødsel og 75 Aar efter hans Grundlæggelse af Firmaet — afsluttedes fjerde Udgave af Traps „Danmark“ med niende Bind, hvortil der slutter sig et tiende Bind med Tilføjelser, Rettelser og Register.

Mellem G. E. C. Gads Forlags- og Kommissionskrifter fra Halvtredserne og Treserne findes en Række Arbejder af H. N. Clausen, deriblandt — udover den tidligere nævnte Fortolkning af Johannes-Evangeliet — det i adskillige Oplag udkomne „Skriftordet og „det levende Ord“, Bidrag til Vurdering af Grundtvigianismens Stilling til Evangelium og evangelisk Kirke“, flere Skrifter af Fr. Helweg, forskellige Værker udgivne af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie, P. L. Møllers „Det nyere Lystspil i Frankrig og i Danmark“ (et med Universitetets Guldmedaille lønnet Prisskrift), Frimodts „Tyve Prædikener“, Orla Lehmanns i 1864 udkomne Skrift „Om Aarsagerne til Danmarks Ulykke, et historisk Tilbageblik“ (otte Oplag), W. Scharlings „Pengeens synkende Værdi, belyst ved danske Aktstykker samt ledsaget af en kort Udsigt over dansk Mønt-historie“, „Skizzer af Xox“, d. v. s. Vilhelm Topsøe, og M. Rowel: „Breve fra Helvede“. Sidstnævnte Bog, der kom i 1866, blev en stor Succes. Den opnaede herhjemme fire og i Tyskland henved en Snes Oplag. Der anstilledes mange Gætninger over, hvem den pseudonyme Forfatter var. Nogle gættede paa Frimodt, Præsten ved St. Johannes Kirken, andre paa Blædel,

men det var, som det siden viste sig, Pastor Valdemar Thisted, der havde skrevet denne opsigtvækkende Bog.

I Løbet af Tresserne udsendte Gad forskellige Skrifter af Historikeren Edv. Holm, og til Forlaget knyttedes Tidsskrift for Havevæsen og Tidsskrift for Retsvæsen (fortsat som Ugeskrift for Retsvæsen). I 1868 paabegyndtes Hefte-Udsendelsen af Kinch's „Ribe Bys Historie“. Aaret forud kom den første Samling „Genrebilleder“ af Carl Andersen, Inspektøren ved Rosensborg; syvende og sidste Samling forelaa i 1881. Disse smaa Bøger i det gule Omslag var dengang en meget yndet Læsning.

G. E. C. Gad, der interesserede sig saa stærkt for fællesnordiske Spørgsmaal, var en fremtrædende Deltager i det andet nordiske Boghandlermøde, som afholdtes i Stockholm i Dagene 19.—21. Juni 1866. Her samlede 110 Boghandlere fra Sverige, 20 fra Danmark, 12 fra Norge og 3 fra Finland. En af de Sager, der stod paa Dagsordenen, gjaldt en fælles Tidende som Organ for Boghandelen i Norden. Det var Gad, der motiverede det paagældende Forslag.

Den hidtidige Forbindelse, sagde han, mellem de nordiske Rigers Boghandlere lader meget tilbage at ønske. De fleste af os kender saare lidet til Broderlandenes Litteratur og Boghandel. Vi bør gribe ethvert Middel til at komme hverandre nærmere, og lad os gøre Begyndelsen med en fælles Boghandlertidende for hele Norden. Vi har siden 1853 en Boghandlertidende i Sverige og siden 1854 en Dansk Boghandlertidende. De er til Nytte for Boghandlerne i vedkommende Land,

men ikke af stor Betydning for Kollegerne i Broder-
rigerne. Anderledes vil Forholdet være, naar vi har een
for hele Norden fælles Tidende, hvis Opgave det er at
virke til Gavn for os alle, — et Baand mellem alle Nor-
dens Boghandlere, et fælles Meddelelsesmiddel. Men da
maa ogsaa alle de forskellige Boghandlerforeninger og
til Boghandelen knyttede Institutioner betragte dette
Blad som deres officielle Organ og benytte det til Be-
kendtgørelser, Referater og lignende. Det bør indeholde
en ugentlig Fortegnelse over de forskellige Landes
Litteratur og bringe ledende Artikler om Standens
Forhold. Iøvrigt skulde Bladets væsentligste Indhold
bestaa af Avertissementer om Bøger og alt, hvad der
vedrører Boghandelen. Med forandret Titel har Dansk
Boghandlertidende Betingelser for at blive et saadant
Fællesblad. Den svenske Tidende har kun 2 Abon-
nenter i Danmark og næppe nogen i Norge, medens
Dansk Boghandlertidende tæller 52 Abonnenter i
Norge, hvis Boghandlere benytter dette Blad til deres
Avertissementer, og 22 i Sverige. Alt i alt har den hen-
imod 400 Subskribenter.

Da man havde diskuteret Sagen til Ende, formulerede
Gad følgende Forslag til Resolution: „Forsamlingen
udtaler Ønsket om, at der tilvejebringes en fælles Ti-
dende for Boghandelen i Norden, og at i Henhold til
det paa Mødet udtalte den i København bestaaende
Boghandlertidende udvides og forandres overensstem-
mende hermed.“ Dette Forslag blev vedtaget. Kun to
stemte imod.

Ugebladet Dansk Boghandlertidende, der var stiftet

af O. H. Delbanco, skiftede Navn den 1. Juli 1866. Den Dag udkom det for første Gang som *Nordisk Boghandlertidende*. Delbanco gav det et nordisk Præg ved ogsaa at lade det bringe norske og svenske Bogforteg-

Den gamle Ejendom i Vimmelskaflet (Nr. 32, gl. Nr. 17).

nelser og Referater af Møder og Begivenheder indenfor Broderlandenes Boghandel, men vanskeligere var det at gøre Bladet til Fællesorgan for alle Fagets Udøvere i Norden. Efter Delbancos Død i 1890 købte den danske Boghandlerforening Bladforetagendet af hans Enke, saaledes at det overgik til Foreningen. Den 5. August 1915 antog Bladet sit oprindelige Navn : Dansk Boghandlertidende.

— Da Gad i 1855 etablerede sig i Vimmelskaflet

Nr. 15 (nuværende Nr. 28), havde han, som før omtalt, sin private Bolig i nogle smaa Kvistværelser i samme Hus. Han maatte imidlertid snart inddrage disse til Lager, og saa indrettede han sig en Ungkarlejlighed paa Kvisten i Nr. 17, den næstnærmeste Ejendom. Blandt dennes Beboere var omkring samme Tid to unge Mænd, der var hans jævnaldrende : Komponisten Peter Heise og dennes trofaste Ven Gotfred Rode. I Begyndelsen af 1858 forlod Heise dog København, efter at han havde faaet Ansættelse som Lærer i Musik ved Sorø Akademi og Organist ved Sorø Kirke. Det følgende Aar flyttede Gad sin Forretning hen i Nr. 17, hvor den i Stueetagen fik fem høje, smalle Fag Vinduer til Gaden. Man havde Adgang til Forretningen ad en Trappe til venstre i Porten. Inde i Gaarden førte en Stentrappe med et smukt Jernrækværk op til Lejlighederne i Huset og til Boghandelens Baglokaler. Kort Tid efter Flytningen blev ved Omnummereringen Nr. 17 til Nr. 32. Til Forretningens Flytning og til sidstnævnte Nummerforandring hentyder følgende Linjer i en Vise, der blev sunget ved en festlig Lejlighed i 1895, da Firmaet havde bestaaet i fyrretyve Aar :

Femten til sytten blev,
men man snart efter skrev
Nummer 32 over Porten.

Paa Kvisten i Vimmelskaftet 32 blev Gad boende, indtil han hjemførte sin Brud, som han hentede fra Norge.

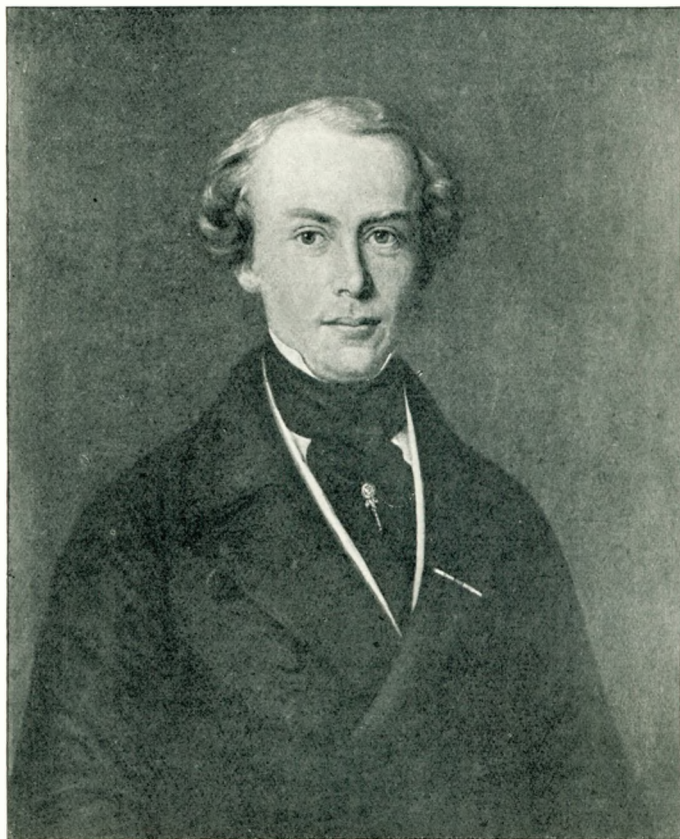
★

Hun hed *Dorothea Marie Tønsberg* (kaldet Thea), og hun var 21 Aar gammel, da de i Sommeren 1861 lærte hinanden at kende i hendes Forældres Hjem, paa „Solheim“ i Christiania. Gad var rejst derop for at deltage i et Boghandlermøde, og han blev under Mødet indkvarteret hos den kendte Forlægger, Generalkonsul Christian Tønsberg, der var gift med Maren Dorothea Bødtker, Datter af Stadsmægler i Bergen H. Bødtker.

Chr. Tønsberg og hans Hustru var begge født 1813 i Bergen, hvor *hans* Fader var Forvalter, senere Ekstrasriver. Tønsberg kom fra et Smaakaarshjem og maatte tidlig sørge for sig selv. Som fjortenaarig fik han Ansettelse paa Byskriverkontoret og Stiftsoverrettens Justitskontor i Bergen. Han giftede sig i en ung Alder, kun 21 Aar gammel, og fire Aar derefter rejste han til Christiania med Hustru og tre Børn for at læse til norsk juridisk Embedseksamen. Medens han forberedte sig til denne, forsørgede han Familien gennem en Ansettelse i Finansdepartementet og senere ved Arbejde hos forskellige Højesteretsadvokater og ved Afholdelsen af Auktioner. I 1845 bestod han Eksamen med første Karakter. Samme Aar paabegyndte han sin Forlagsvirksomhed. I 1851 var han med til at stifte Den norske Boghandlerforening.

Den første Bog, han udsendte, var Henrik Wergelands „Hassel-Nødder“, der udkom kort før Forfatterens Død. Inden sin Ankomst til Christiania havde Tønsberg lært Wergeland at kende. De blev meget nære Venner. Wergeland anmodede paa sit Dødsleje Vennen om at være Lavvæрге for hans Enke og ordne alt ved-

rørende hans Pengesager. Paa Tønsbergs Forlag ud-
kom senere Wergelands Udvalgte Digte, samlede af

Generalkonsul, Forlægger Chr. Tønsberg.

Schwach og N. Dahl, og hans Samlede Skrifter ved
H. Lassen. Sin store Indsats som Forlægger gjorde
Tønsberg ved Udsendelsen af en lang Række nationale
Billedværker, indledet i 1847 med „Norge fremstillet i

Tegninger“. Væsentlig som Paaskønnelse for dette Værk modtog han af Kong Oskar I Guldmedaillen

Generalkonsulinde Tønsberg, f. Bødtker.

Memoriæ pignus. I 1850'erne udsendte han „Norske Nationaldragter“, „Norske Folkelivsbilleder“ og „Christiania og Omgivelser“. Jævnside disse og andre Billedværker udkom paa hans Forlag historiske og juri-

diske Værker. Et af de mest betydende var P. A. Munchs „Det norske Folks Historie“, for hvilket Tønsberg udbetalte henved 7000 Spdlr. i Forfatterhonorar. Paa Udgivelsen af dette Skrift, hvortil det offentlige bevilgede et rentefrit Laan, tilsatte han 2500 Spdlr. En Tid lang var han en velstaaende Mand, men Forlægger- og Udgivervirksomheden paaførte ham ret jævnlig store Tab, og han maatte da nøjes med den Anerkendelse, der — forøvrigt i stort Maal — blev ham til Del. Da han søgte om Bistand til Udgivelsen af Keyzers norske Kirkehistorie og Landstads norske Folkeviser, bemærkede Regeringen i sin Indstilling til Kongen: „Ligesom det Offentlige ved en tidligere Lejlighed har understøttet Ansøgeren (ved Udgivelsen af „Det norske Folks Historie“) i hans efter vore Forhold storartede Forlæggervirksomhed, som har beriget vor nationale Litteratur med flere værdifulde Skrifter, der ellers maaske næppe vilde have udkommet i Trykken, saaledes antager Departementet, at der ogsaa for de her omhandlede Skrifers Vedkommende vil være Grund til at tilstaa Ansøgeren Understøttelser.“ Dette skete derigennem, at det offentlige indkøbte til Fordeling blandt Almuebiblioteker 100 Eksemplarer af Kirkehistorien og 200 Eksemplarer af Folkeviserne.

I sit Hjemland vandt Tønsberg Ry som en virksom og uegennyttig Forlægger, med store Fortjenester overfor norsk Litteratur og Kunst. Hans Billedværker bidrog ogsaa til at vække Opmærksomhed i Udlandet for Norge og dets Naturskønheder. I Aarenes Løb blev han dekoreret med en Række Ordener, deriblandt

Dannebrogordenens Ridderkors, og han var Generalkonsul i Norge for adskillige Stater.

Just i de Dage, da Gad i Sommeren 1861 opholdt sig hos Tønsbergs, blev Generalkonsulen, der i høj Grad nød Kong Karl XV's Bevaagenhed, udnævnt til Toldkasserer i Tvedestrand, et Embede, som han dog først overtog det følgende Aar. Det var hans Agt nu at opføre med al Forlagsvirksomhed, men det lykkedes ham ikke at faa realiseret sine Beholdninger. Først i 1864 blev de solgt ved Auktion. Efter Ansøgning fik han i 1874 Afsked fra Toldkasserer-Embedet, og Stortinget forhøjede hans Pension i Anerkendelse af, hvad han som Forlægger havde udrettet til Gavn for sit Land. Han virkede nu igen en Tid lang som Udgiver. Til denne Periode hørte Norsk Kunstner-Album og Ad. Tidemands udvalgte Værker i Raderinger. Med sin Familie — der fødtes i alt elleve Børn, af hvilke de fire dog døde som ganske smaa — flyttede Tønsberg tilbage til Christiania. Sønnen Henning, der var Bogtrykker, havde i 1860 ægtet Hanne Heyerdahl. Thea var den ældste af Døtrene. Det yngste af Børnene, Fru Cora Vang, lever i Oslo.

Generalkonsul Tønsberg erhvervede i Aarenes Løb en udmærket Malerisamling, og han efterlod sig et meget værdifuldt „Album“, der nu ejes af Universitetsbiblioteket i Oslo. Mange berømte Personligheder har ydet Bidrag til dette Albums omfattende Samling af Tegninger, Digte og Prosastykker.

Medens Tønsbergs Hustru var meget blid og tilbageholdende, ejede han selv et livfuldt, stærkt Gemyt. Han

gjorde sig ikke alene gældende ved Dygtighed og Initiativ, men ogsaa ved en repræsentativ Fremtræden. Tønsberg var i det hele en Mand, der satte Pris paa en vis ydre Glans. Han var ikke saa lidt stolt af den Venlighed, som Karl XV viste ham. Kongen skænkede ham og hans tre Døtre pragtfulde Smykker og andre Gaver. Thea bevarede Livet igennem ogsaa et Guldur, som hun havde faaet af Enkedronningen. Paa sine gamle Dage fortalte Tønsberg gerne sin ældste Datters Børn om de Hofballer, til hvilke han havde haft deres Moder med, da hun var ung Pige. Han elskede Thea højt og følte sig især lykkelig over hendes musikalske Talenter, enten hun sang og spillede i Hjemmet eller optraadte ved en Koncert. Man priste baade hendes tekniske Færdighed og „Sjælen“ bag Tekniken. En Musikelsker skrev engang om hendes Spil :

Det var som Davidsharpen for det Saul'ske Sind,
Det fandt den lige Vej til Hjertet ind.

G. E. C. Gads Ophold paa „Solheim“ — den tilfældige Indkvartering i Anledning af et Boghandlermøde — blev af afgørende Betydning for ham og for Dorothea Tønsberg. De fandt hurtig hinanden. I hendes Stambog er der et lille rosenrødt Erindringsblad, dateret Christiania d. 5. August 1861. Det er hans Afskedshilsen, da han skulde rejse tilbage til København. Han skriver, at han vil stræbe at bevare til sin sidste Stund det kærlige og sande Venskab, som han her har vundet; han takker for hvert Ord, for hvert Haandtryk og hvert Blik, for Musikens Toner, der gik ham til

Hjærtet, og han ønsker hende alt skønt, at Roser altid maa blomstre paa hendes Vej.

Saaledes skriver en forelsket Mand, naar han føler sig sikker paa at være elsket. De to havde ikke talt ud sammen, inden han rejste. Alligevel var alt paa det rene mellem dem. Først otte Dage efter sin Hjemkomst til København friede han „lovformeligt“ — pr. Brev —, men de fejrede stedse den 5. August som deres Forlovelsesdag. Samtidig med, at han afsendte Frierbrevet, skrev han til hendes Fader om hans Samtykke, og begges Svar indløb den 18. August. Tønsberg forlangte, at Forlovelsen foreløbig skulde holdes hemmelig. Men den Hemmeligholdelse varede ikke en Maaned. Bispinde Gad blev saaledes hurtig løst fra det Tavshedsløfte, som Sønnen afkrævede hende, da han meddelte hende Forlovelsen. Hun opholdt sig, ved hans Hjemkomst fra Norge, hos Præstefamilien Zøylner i Nærheden af Sorø, hvor Gottliebs ældre Broder, Chr. S. Gad (den senere Stiftsprovst), der var gift med en Datter af Pastor Zøylner, dengang var Adjunkt ved Akademiet. I et Brev til Moderen skildrer Gottlieb, hvor lykkelig han er ved at have vundet Dorothea Tønsbergs Kærlighed: hun er den sødeste Pige paa Jorden, saa aaben og ligefrem i Væsen og Tale, kvindelig og blid af Karakter, fin og dannet, smuk og gratiøs, dertil godt begavet og talentfuld, hun spiller og synger med megen Følelse . . .

Det var et straalende Brev. Der skulde ikke gaa lang Tid, inden Gottlieb Gads Nærmeste fik Lejlighed til at tage imod den unge Pige fra Norge, saa at de personlig

kunde overbevise sig om hendes indtagende Egen-skaber. „Den 15de September 1861“, staar der i nogle Optegnelser af Generalkonsul Tønsberg, „holdt jeg Forlovelsesselskab for min Datter Dorothea og Bog-handler Gad fra Kjøbenhavn.“ Dorothea rejser der-efter herved paa Besøg hos Gads. Den Gad'ske Kreds kommer straks til at holde af hende, — derom vidner de hjærtelige Linjer, der ved Afskeden den 11. Oktober bliver skrevet i hendes Stambog af Bispinde Gad, Sophie Brünniche, f. Gad, Dr. med. Brünniche og Nicolai Gad:

Gid dette Besøg, elskede Thea, maa staa for Dig som et kjert Minde om mit Hjem. Gid den Kjærlighed, hvormed Du blev modtagen, stedse vil være Dig kjer at tænke paa, endogsaa naar Du er langt fjernet fra os. Lad Dit kjerlige Hjerte altid høre mig til, ligesom Du bor i mit Hjerte, som et elsket Barn.

Gud velsigne Dig!
Din Gottliebs Moder.

Kære Søster! Det har været mig en usigelig Glæde at see og kjende Dig, — ligesom Du nu er voxet fast i vor lille Kreds, saaledes vil Du ogsaa sende en venlig Tanke imellem til Din hengivne

Sophie.

Vi have, min kjære Thea! saa godt kunnet spøge sammen, medens vi endnu kun ufuldkommet kjendte hinanden, — lad os da haabe, at vi, naar Tiden faaer sat sit Stempel paa vort fremtidige Bekjendtskab, ikke mindre ville forstaa og skatte hinanden i Alvor! —

Din hengivne Svoger
A. S. P. Brünniche.

Den korte Tid, jeg har levet med Dig, min kjære nye Svigerinde, har dog været lang nok til at overbevise mig om, at Gottlieb ved Din Side vil blive en lykkelig Ægtemand, men den har langt fra været lang nok til, at vi kunde leve os rigtig ind i hinanden. Jeg vil mange Gange, ja

daglig, tænke paa Dig og tale om Dig, og jeg vil bede Dig, om Du ogsaa imellem med Venlighed vil sende mig en Tanke. Jeg vil glæde mig til, at vi skulle leve sammen her i Byen i mange, mange Aar, komme i hinandens Huse og dele Godt og Ondt med hinanden. Levvel! kjære Thea! Foraaret kommer snart og Du med det. Dertil glæder sig Din oprigtig hengivne Svoger

Nicolai.

Der foreligger ingen Erindring om, at Dorothea kom til København i Foraaret 1862, men hen paa Sommeren ankom hun som G. E. C. Gads Hustru. Sandsynligvis har Brylluppet været berammet til Foraaret, men er bleven udskudt paa Grund af Forberedelserne til Familien Tønsbergs Opbrud fra Christiania og Generalkonsulens dermed i Forbindelse staaende Bestræbelser for at faa Forlagsvirksomheden afviklet. Den 1. Juli ankom han med Familien til Tvedestrand og overtog det Toldkasserer-Embedet, hvortil han elleve Maaneder i Forvejen havde modtaget Udnævnelse. Den 25. i samme Maaned stod Brylluppet i Tvedestrand. Det var Isteddagen, og i en af Viserne ved Bryllupsmiddagen fremhæves Modsætningen mellem hin blodrøde Sejrens Mærkedag og denne Kærlighedens og Glædens Dag, der „Sejerssalver skyder for ægte nordisk Union, med Amors muntre Festkanon“. Tredive Personer deltog i Bryllupsfesten. Ingen af Gads Slægt kunde være til Stede, men hans gode Ven, Forfatteren Carl Andersen, havde sendt en Sang — „Hilsen fra Danmark“ —, der blev sunget ved Middagen. Blandt Bryllupssangene var ogsaa een af Andreas Munch, den norske Digter, der i saa lange Tider opholdt sig i Danmark; om Vinteren boede han i Kronprinsesse-

gade i København, om Sommeren paa Villa Marina ved Nysted. Hans „Sang ved Boghandler Gads og Frøken Thea Tønsbergs Bryllup“ (Melodi : For Norge, Kæmpers Fødeland) lød saaledes :

Der er en Dag i Livets Vaar
Da Blomsten sætter Krone,
Da Rosenfremtid forestaar,
og Alt er Jubeltone.
Det er, naar tvende Hjerters Slag
Sødt vorde Eet paa Bryllupsdag,
Naar Brud og Brudgom feire Lag
Som nygift Mand og Kone.

Her denne Glædens Dag nu slog
For tvende Lykkelige! —
Den Brudgom ud fra Danmark drog
At hente sig sin Pige.
Til Norges Fjeld han stevned hen,
Til Danmark følger hun igjen:
Det rette Skandinavien
Er Kjærlighedens Rige! —

Hil Eder da, I ædle To,
Som nu det Rige kjende! —
Gud over Eders unge Bo
Sin bedste Lykke sende! —
Her signer Eder Faders Hjem —
Drag freidigt kun i Livet frem!
Dets Byrde kan ej vorde slem,
Den bæres jo af Tvende!

I et Brev til sin Moder fortæller Gad om Brylluppet. Det var saa skøn og festlig en Højtidsdag. Der var kun det eneste Skaar i Glæden, at hun og de andre Kære ikke havde været med. „At beskrive vor store Lyksalighed ved nu at være forenede ved Herrens Alter formaar

jeg ikke; alt overgik mine Forventninger, og Bryllupet kunde i Christiania aldrig have været saa smukt som her i den lille By, hvor alle Beboerne (ca. 1000) forenede sig om at gøre det festligt ved at pynte Kirken, kaste Blomster paa vor Vej, flage i Havnen og paa mange andre Maader vise det venlige Sindelag, alle havde mod os.“ Gad har ogsaa gode Ord om Præsten, der viede dem, og som — med særlig Hentydning til, at Brudgommen var udgaaet fra en gammel Præsteslægt — havde valgt Ordet „Jeg og mit Hus vil tjene Herren“ til Udgangspunkt for sin Vielsestale.

Mellem de Afskedsord, der paa Bryllupsdagen blev indført i Brudens Stambog, finder man et Par Linjer, skrevet med en rørende, lidt ubehjælpelig Barnehaand : „Tænk tit paa mig Thea — fra din Søster Cora.“ Den lille Søster, der knap var otte Aar gammel, gik paa Theas Bryllupsdag op over Kirkegulvet efter hele Følget, iført fin hvid Kjole og hvide Skindstøvler, en Pragt, som hun bagefter maatte høre for paa Skolen, — „man gjorde“, siger Fru Cora Vang, „ikke saan stads av barn den gang som nu“. Thea opfyldte sin yngste Søsters barnlige Bøn. Hun tænkte tit paa Cora, paa de andre Søkende og paa Forældrene i Norge, og Gad bistod ved mangan Lejlighed Medlemmer af sin Hustrus Slægt med Raad og Daad.

Det nygifte Par tog paa Bryllupsrejse gennem Telemarken og Ringerike og opholdt sig et Par Dage i Christiania, inden Kursen blev sat mod Danmark. Den 6. August kom Gad og hans Hustru til København. De tog straks til deres Hjem, Skindergade Nr. 32,

Thea Gad, f. Tønsberg, og G. E. C. Gad.

paa Hjørnet af Frue Plads. Her boede de paa 3. Sal,
Dør om Dør med Assessor i Politiretten C. A. Cold,
der siden viste dem megen Venlighed.

I Skindergade fødtes to Døtre: Marie den 1. Maj 1863 og Anna den 23. Februar 1865. I Vinteren 65 købte Gad Vimmelskafte Nr. 32 af Kaptajn, Auktionsholder Hornbech, og han flyttede nu med sin Familie hen paa anden Sal i denne Ejendom, hvor Bogladen siden 1859 havde været installeret i Stueetagen. Efter Flytningen kom „Nikoline“ (kaldet Niko) i Huset som Barnepige, og hun forblev hos Familien lige indtil sin Død i Efteraaret 1890. Gad og hans Hustru satte megen Pris paa dette trofaste Menneske, der var Husmoderen til stor Hjælp, — en meget værdifuld Støtte i Hjemmet med den voksende Børneflokk og senere for Døtrene Marie og Anna, da disse fik egne Hjem.

I December 1866 blev der født en Dreng, som efter Farfaderen fik Navnet Peter *Christian* Stenersen Gad. Faderen knyttede mange Forhaabninger til sin førstefødte Søn. Han følte sig saa stærkt bundet til dette Barn; desto tungere var det Slag, der ramte ham, da Drengen døde i en Alder af knap halvtredje Aar. Det var den første virkelige Sorg i det lykkelige Ægteskab.

En lille Maanedes Tid forinden Christians Død var Familien bleven forøget med en Søn, der kom til Verden 27. April 1869 — paa 72 Aarsdagen for sin Farfader Bispens Fødsel — og som i Daaben fik Navnet *Oscar* Tønsberg Gad. I Sommeren 1870 rejste Fru Gad med sine tre Børn og Barnepigen til Norge, hvor de aflagde et længere Besøg hos hendes Forældre i Tvedestrand. Gad havde lovet at hente dem. Medens han var ene i København, skrev han flere Breve til Hustruen og

fortalte deri om Stemninger og Tilstande, der knyttede sig til Forholdet mellem Frankrig og Preussen. Fredag Aften den 15. Juli skriver han, at i Følge Aviserne kan man i Morgen vente Krigen erklæret. Franskmandene vil da gaa ind i Tyskland og sende en Flaade herop i Østersøen. Saa er København Brændpunktet, og *alt* kan tænkes. Det er ubehageligt at skulle rejse bort, naar sligt forestaar; maaske kan det blive umuligt at slippe tilbage i August. Men trods store Betænkneligheder vil han løse Billet, for at være sikker paa Køjplads, og saa vil han se det lidt an. I en længere Efterskrift omtaler Gad Lørdag Morgen, at nu er Krigen erklæret. „I Tivoli var Fest i Aftes, hvor det blev bekyndt, og der skal have hersket en forfærdelig Tummel. Taler, Hurraraab og Marseillaisen i Concertsalen.“ Man taler om Københavns Stilling i Fremtiden. Det er et kritisk Tidspunkt at være hjemme fra, men kan han komme bort, og kan han forsvare at forlade sit Hjem, gør han det. Næste Dag er det Søndag. Saa vil han tage ud til sin Broder, Præsten i Hørsholm. „Jeg skal tænke paa Dig, naar jeg imorgen sidder i Christians Kirke, og Du sender maaske samtidig en lille Bøn til Himlen om, at vi snart lykkelig maa mødes.“

Sit næste Brev, dateret 20. Juli 1870, indleder han med disse Ord: „Jeg er rigtig bange, fordi jeg vistnok har ængstet Dig med mit Brev i Lørdags, men Efterretningerne udenlands fra kom saa pludselig paa os alle, at det var uundgaaeligt at komme i Affect. Senere er det bleven roligere, saaledes at jeg Intet har at med-

dele paa Din Faders 2 Telegrammer. “ Der er ikke sket nogen Indkaldelse til Hæren, men der gaar allehaande Rygter. For Tiden er der 10,000 Mand i Lejren ved Hald, og det siges, at en Del af vort Mandskab skal kaldes ind til Tjeneste med 8 Dages Varsel. Dersom dette er sandt, skal Lydiche møde i Fredericia som Korporal. (P. G. Lydiche, den senere saa kendte Bogtrykker, var dengang ansat i Gads Forretning). Ogsaa Klein kommer da med, og det er rigtig slemt for ham, eftersom han er ganske alene. (Rudolph Klein, der i 1861 var kommet i Lære hos Gad, og som efter Læretiden var Medhjælper hos ham, havde i Oktober 1869 aabnet en Bog- og Papirhandel paa Lille Købmagergade). Endvidere fortæller Gad, at hans Svoger Carlsen sandsynligvis kommer i Tjenesten som Reserveofficer. C. H. A. Carlsen var gift med Fru Gads yngre Søster Sophie. I de første Aar af deres Ægteskab var han Koffardikaptajn med eget Skib, som han havde købt for sin Fædrearv. Hun rejste med ham paa hans Farter og nedkom med Tvillinger ombord, men de døde straks. Da hun atter var frugtsommelig, forlod hun Skibet og rejste over Paris til København, hvor Gads aabnede deres Hjem for hende. Her boede hun et Par Maaneder og fødte en Søn, der i Daaben fik Navnet Gottlieb. Efter at hun havde forladt sin Mands Skib, havarerede dette ved den engelske Kyst. Kun Carlsen og en Matros af den ret store Besætning blev reddet. Skibet var ikke assureret. Carlsen tog til København og blev Assistent ved Brandvæsenet. Naar han fik denne Stilling, skyldtes det særlig den Omstændighed, at han op-

rindelig var Søofficer og havde udmærket sig i Krigen 1864, saa at han var dekoreret med Dannebrogssordenens Ridderkors allerede i en Alder af 28 Aar. Senere blev han Vicebrandinspektør og flyttede ind paa Hovedbrandstationen, da denne var opført i Begyndelsen af Halvfemserne. Han døde 1897 i sin Tjenestebolig. Sophie Carlsen levede indtil 1916.

I Brevene fortæller Gad ligeledes sin Hustru et og andet om Forretningens Gang. Han raadførte sig gerne med hende om det daglige Arbejde, og det Savn, som hendes Fravær beredte ham ogsaa paa dette Punkt, finder et paa een Gang pudsigt og rørende Udtryk i disse Linjer: „Hvor har jeg dog savnet Dig i de sidste Dage; der er saameget i mit lille Hoved, og jeg er jo vant til at proppe noget deraf i Dit, og det kan jeg jo ikke nu.“ Senere skriver han: „Jeg spekulerer dygtig i Krigskort, og forsaavidt er det godt, at jeg nu ikke var borte, thi dermed gjælder det at være resolut. I 1866 tjente jeg min Stockholmerreise ved Krigskort; nu vil jeg gerne tjene til min Norgesreise, men det er forbunden med stor Risiko, thi jeg forsyner mig med Kort og veed ikke, hvor Slaget skal staa.“

Gad kommer hyppigt hos Delbancos i denne Tid, flere Gange i een Uge. Søndagsbesøget hos Broderen i Hørsholm blev ham en stor Oplivelse. Hans Broder holdt — fortæller han i det sidste af Brevene til Tvedestrand — en udmærket Prædiken, og det var dejligt at være sammen med Broderbørnene. (Der var dengang syv Børn i Hørsholm Præstegaard. Det ene af dem, den da 10-aarige Carl Gad, fik senere Ansættelse i Gads

Boghandel, men døde allerede i en Alder af 27 Aar). Dette Besøg hos Broderen øgede Længslen efter hans egne Kære, og da ikke mindst efter den senest fødte, nu femten Maaneders Dreng. „Jeg tænker, at Oscar nok kommer mig gaaende imøde, den yndige Glut . . . Det bliver svært engang at skulle sende ham i Krig.“

I Slutningen af Juli rejste Gad op til Tvedestrand, hvor han tilbragte en Tid hos Svigerforældrene sammen med Hustru og Børn. De fulgtes ad hjem og opholdt sig undervejs nogle Dage i Christiania. Den lille Oscar havde mod Slutningen af Opholdet i Tvedestrand været meget syg, og endnu hen paa Vinteren var han svag. Paa sin Toaars-Fødselsdag, den 27. April 1871, fik han en Broder. Der forelaa altsaa nu det mærkelige Tilfælde, at Gads havde to Sønner, som — med to Aars Mellemlid — var født paa Aarsdagen for Farfaderens Fødsel. Den nyfødte fik i Daaben Fornavnene Frederik Hegel efter sin Faders forhenværende Chef og gode Ven.

Familien havde i Treserne og i Begyndelsen af Halvfjerdserne haft Sommerophold forskellige Steder dels i Ordrup, dels i Hellebæk. I Somrene 1873—1874 boede den til Leje i Gamle Taarbæk, paa Petersdal bag Klampenborg Badeanstalt. Her fødtes i August 73 en Pige, der fik Navnet Ingeborg. Hun døde det følgende Aar, kort efter Jul; alle Børnene havde faaet Kighoste, og for hendes Vedkommende stødte der Lungebetændelse til. Dette Dødsfald følte længe som en stor Sorg af alle i Hjemmet; men senere forøgedes Familien med to Smaapiger: Rigmor, født den 8. April 1876 og

Ellen Margrethe, født den 9. November 1878, til stor Glæde baade for Forældre og for Søkende. De to Pigebørn holdt altid troligt sammen, saaledes som deres ældre Søstre, Marie og Anna, havde gjort det under Opvæksten; naar en af dem var skilt fra sin lille Søster, sagde hun om sig selv, at hun var „en umage Vante“.

Gad var en hyppig Gæst i sin Moders Hjem i Krystalgade, og da Marie og Anna var mindre, smuttede de ofte op til Farmor, naar de kom fra Frøknerne Kleins Skole, der laa lige i Nærheden, i Fiolstræde 28, og ved Vintertid trakterede hun dem da gerne med et Par stegte Æbler. I Foraaret 1875 opholdt Bispinde Gad sig en Tid i sin Datter, Professorinde Bränniches Hjem, Lille Strandstræde Nr. 20. Under dette Ophold blev hun syg, maatte gaa til Sengs og døde den 22. Maj. Synet af den døde Farmor og Faderens store Sorg gjorde et dybt Indtryk paa Marie og Anna, der paa det Tidspunkt var i 10—12 Aars-Alderen.

Samme Aar købte Boghandler Gad Villaen „Sommerhjem“ paa Kirkevejen i Ny Taarbæk. Her boede han nu med sin Familie hver Sommer i fjorten Aar, som Regel fra Midten af Maj til midt i September. Der var tyve Minuters Gang gennem Dyrehaven til Klampenborg Station. Hver Morgen tog han ind til Forretningen med første Tog, altid ledsaget af sine skolepligtige Børn, og naar han var kommen hjem igen og havde spist til Middag, hvilede han sig en halv Snes Minuter paa Sofaen for derefter at spadsere en Times tid med sin Hustru. Ofte var da nogle af Børnene med. Ogsaa i København gik Mand og Hustru hver Efter-

middag en Tur paa en Times Tid. Hun hentede ham Kl. 4 i Forretningen, og under Spadsereturen fortalte han hende, hvad der var forefaldet i Dagens Løb. Han delte alt med hende, og hun alt med ham.

I Sommeren 1878 opholdt Forældre og Børn sig en hel Maaned i Christiania, hvor de boede i en Lejlighed ligeoverfor Tønsbergs paa „Carl Johan“. I samme Gade havde Fru Gads Broder, Henning Tønsberg, sit Bogtrykkeri, og i hans Hjem, der laa noget udenfor Byen, tumlede de norske og danske Fætre og Kusiner sig til gensidig Glæde. Gad og hans Hustru foretog, sammen med de ældste af Børnene, en lille Rejse til Krogkleven og Hønefos.

Ogsaa i Sommeren 1881 forlod man Villaen i Taarbæk for en Tid. En Difteritisepidemi, der hærgede Strandvejen, rev adskillige af Landliggerne bort, deriblandt Forfatteren Vilhelm Topsøe. Mange flygtede derfra, særlig Familier med Børn. Gad rejste med hele Familien — ialt ni Personer, iberegnet Barnepigen Nikoline — til Møen, hvor de i nogle Uger boede paa Liselund. Under Opholdet her indløb den sørgelige Meddelelse, at Henning Tønsberg var styrtet ned fra Skagastølstinden og havde slaaet sig ihjel. Enken, der sad tilbage i smaa Kaar, ventede det niende Barn. Gad viste sig ogsaa her som en trofast og hjælpsom Svoger.

Fra anden Sal var Gads flyttet ned paa første, og i 1878 blev der foretaget en stor Udvidelse af Lejligheden. Alle Førstesals-Værelserne i Forhuset skulde nu benyttes som Opholdsstuer. Korridoren forlængedes, og i Baghuset og den daværende Mellembygning blev

der indrettet Soveværelser og Badeværelse. Alt var forlængst i Orden til at fejre Datteren Maries Konfirmation i April 1879, men den 4. Marts antændtes ved et Uheld Dagligstuegardinerne, og Følgen blev den tidligere omtalte Ildebrand, som baade gik ud over Privatboligen og over Forretningen. Carlsen, der som nærpaarørende var nøje kendt paa Stedet, var med ved Brandudrykningen, og Familien kunde takke *ham* for, at Malerierne i Lejligheden blev reddede. Men to Stuer til Gaden, det nye Flygel og de fleste af de andre nyanskaffede Møbler blev ødelagt. Ved Konfirmationsfesten, der overværedes af flere Slægtinge fra Norge, dækkede man over de værste Skavanker ved Hjælp af Flag og andre Dekorationsmidler. I Løbet af Sommeren blev alt bragt i Orden igen.

— Man siger, at Ulighed kan tiltrække, men det, som fastholder, er Lighed. Gad og hans Hustru var i mange Maader forskellige. Alligevel var deres Samliv lykkeligt og harmonisk. Han nærrede stadig for sin Hustru den første Tids beundrende og begejstrede Kærlighed og var ivrig efter at opfylde ethvert af hendes Ønsker. Børnene hørte dem ofte tale om, hvor godt de havde det sammen. Hun kunde udbryde: „Jeg er da den lykkeligste Kone under Solen!“ Saa stemte han i med et „Og jeg den lykkeligste Mand!“ Hendes Kærlighed til ham forenedes med en inderlig Tillid; hun følte sig saa tryk hos ham, var stolt og glad over hans Dygtighed, over den Fremgang, som blev hans Virksomhed til Del. I Spøg kunde han sige til hende: „Du kan sagtens; nu har Du en velhavende Mand, hos hvem

Du kan faa, hvad Du har Brug for og Lyst til.“ Egentlig var han vist nærmest lidt overrasket over, saa godt det gik, men dybt taknemlig for denne Fremgang. Det var ikke just en Vækst i store Spring, langt mere den

Thea Gad med Marie og Anna.

stadig jævne Opgang, saaledes at Forretningens Ydeevne steg, efterhaanden som Familien og dermed Kravene forøgedes.

Det er ikke helt almindeligt, at en Mand er saa lykkelig for Børn, som Gad var det. Længe kunde han gaa frem og tilbage med saadan et lille Barn paa Armen, glæde sig over det og smaasnakke med det. Hans eget barnlige Sind bidrog sit til denne Indstilling. Den Jul,

da det næstældste af Pigebørnene var ti Maaneder gammel, modtog Hustruen nogle Verslinjer, som han selv havde skrevet og undertegnet med Barnets Navn. Den lille Pige takker her sin Moder for al hendes Kærlighed og siger, at nu har hun hele otte Tænder, har lært at krybe paa alle fire og prøver hver Dag paa at gaa ved Hjælp af en Stol. Til næste Jul haaber hun at kunne tale, saa at hun ikke behøver Faders Pen for at fortælle, at „mit Liv og alt Godt, som i mig bor, skylder jeg Gud og min søde Mor.“

Betegnende for Gads Kærlighed til Børn og Evne til at forstaa dem er ogsaa et Brev, som han skrev fjorten Aar senere til Datteren Anna, medens han og Hustruen opholdt sig i Paris, hvor *hun* var blevet alvorligt syg og endnu maatte holde Sengen. Derhjemme var samtidig de to smaa, Rigmor og Ellen, angrebet af Mæslinger, hvad der voldte de fraværende Forældre adskillig Bekymring.

„Taarerne komme i Øiet“ — skriver Gad i det paa-gældende Brev — „naar vi ret tænke paa Eder, saavel paa de Store som de smaa velsignede Glutter, der vel ikke kunne forstaa, hvor vi blive af, og hvorfor vi ikke komme. Du kan fortælle Rigmor, at vi skal have stort Dukkeselskab, naar vi kommer hjem; thi foruden de Dukker vi have til Rigmor og Ellen Margrethe, have vi ogsaa nogle til andre Børn, og saa har jeg tænkt mig, at vi stille dem op inde i min Stue i Sofaen og paa Stolene og lege Selskab med dem, og saa kan Rigmor skjænke The i sine Kopper og gaa omkring og byde Dukkerne det. Efter Selskabet lade vi som om Duk-

kerne sige Adieu, og saa pakke vi Nogle ind for at forære dem til andre Børn, f. Ex. Carlsens, og kun Rigsmors og Ellens blive tilbage.“

Det Gad'ske Hus i Vimmelskaflet var et gæstfrit, selskabeligt Hjem. Her kom foruden den nærmeste Familie — Bispinden med sin Søn Nicolai, Bränniches og Carlsens — mange andre af den store Slægt, deriblandt Prof. H. N. Clausen (død 1877) og Bureauchef, senere Departementschef Marius Gad. Til den nære Kreds hørte ligeledes Familien Swane, dog mere den yngre end den gamle Generation. Varemægler Lars Swane døde 1874, i en Alder af 84 Aar. Hans Hustru, Julie Swane, f. Clausen — G. E. C. Gads Moster — blev 92 Aar gammel. Hun levede lige indtil 1887. Julie Swane var et meget ualmindeligt Menneske. I hendes Dagbøger og Breve møder man Ord og Vendinger, som faar En til at lytte. Hvor henrivende er ikke dette lille Brudstykke af et Brev, som hun skrev, da hun var 88 Aar gammel: „Slet ingen Læsning i denne Tid. Saa tyer jeg til mine gamle Minder, og de er mangfoldige, *saa synger jeg indvendig.*“ Hendes Søn, cand. theol. Henrik Swane (1818—1897), der boede sammen med Moderen, først i Kronprinsessegade 40, derefter i en Villa paa Hjørnet af Kastanjevej og Lindevej, var meget musikalsk begavet og allerede af den Grund særlig velset hos Gads. Hans Søster Hanne (1816—1885) var i 1837 blevet gift med Pastor Kolthoff, senere Sognepræst ved Helliggeistkirken (1809—1890). Deres Døtre, Clara og Julie, var Fru Gads meget gode Veninder.

Af Fru Dorothea Gads Slægt boede kun Søsteren Sophie Carlsen i København. Generalkonsul Tønsberg kom ret ofte hertil fra Norge, og hans Hustru boede et Par Gange en hel Vinter hos Datteren og Svigersønnen i Vimmelskaftet. Ogsaa Fru Gads Søster Cora og Broderen Gustav, der var Telegrafinspektør, kom herved paa Besøg.

Et Barns Daabsdag var altid en stor Festdag i Hjemmet. Blandt deres mange Slægtninge og Venner valgte G. E. C. Gad og hans Hustru hver Gang tre mandlige og to kvindelige Faddere. Til Fadderne udenfor Familiekredsen hørte en Række Kolleger af Gad: Fr. V. Hegel, Th. Reitzel, Delbanco (og Hustru), Th. Lind og Jacob Hegel (sidstnævnte var Fadder til Frederik Hegel Gad), endvidere Forfatteren Carl Andersen og Hustru, Geheimeraad Trap, Fru Agnes Shaw, f. Fleron (gift med Højesteretssagfører Charles Shaw), Digteren Andreas Munch, Godsejer Gamst Lund til Vedbygaard og Oberstløjtnant Collin Lundh. De fleste af de her nævnte hørte til Hjemmets nære Vennekreds. Men mange andre kom jævnlig i det gæstfrie, hyggelige Hjem: Professor F. L. Høedt, der gerne ved Oplæsning eller paa anden Maade bidrog til Underholdningen efter en Middag, Forfatteren Nicolaj Bøgh og Frue, Skuespiller Ad. Rosenkilde og Frue, Etatsraad Ruben, Grosserer Nissen-Sommerstedt og Møntguardein Groth med deres Damer, Forfatterinden Magdalene Thoresen, Niels W. Gade med sin Hustru og noget senere flere andre kendte Personligheder fra Musikverdenen, efterhaanden som Fru Gad

kom i nærmere Forbindelse med denne. Saaledes var Johan Svendsen og Hilmer ikke sjældent Gæster i Hjemmet, hvor de deltog i S sammenspil med Husets Frue. I 1880'erne, da de ældste Døtre var voksne, samlede Fru Gad som Regel hver fjortende Dag en stor Skare Ungdom, deriblandt flere Studentersangere, til en rigt sammensat Musikaften, der var til Glæde for mange.

Unge Piger fik dengang en anden Opdragelse end nu. Marie og Anna maatte ikke komme paa Bal, før de var konfirmerede, og det blev de først i Sekstenaarsalderen. De maatte ikke løbe paa Skøjter — de kunde derved blive udsat for et og andet — og aldrig gaa paa Gaden om Aftenen, naar det var mørkt. Skulde de i Selskab, blev de ledsaget af Karlen fra Bogladen (han havde Liberi), og efter Selskabet afhentede han dem i Droske. Faderen gik ikke til Ro, før Døtrene kom hjem. De kom ofte i Teatret, jævnlig til Premièrer, og de har for Livet bevaret Erindringen om Mindeforestillingen i Det kgl. Teater den 14. November 1879, Hundredaarsdagen for Oehlenschlägers Fødsel; de to Døtre overværede sammen med Forældrene denne Forestilling, hvortil der maatte bestilles Billetter lang Tid i Forvejen.

G. E. C. Gad og hans Hustru rejste gerne hvert Efteraar nogle Uger til Udlandet, ofte til tyske Byer, hvor de i Fællesskab kunde glæde sig over gode Musikaftener, og hvor han besøgte Forlæggere og Boghandlere, med hvilke han stod i Forretningsforbindelse. I 1879 gik Rejsen, som før omtalt, til Paris. De to æld-

ste Døtre var i Efteraaret 1882 for første Gang med paa en af disse Udenlandsrejser. Vejen gik over Berlin til

Thea Gad ca. 1880.

Sachsisk Schweiz og Prag, og de tog hjem over Leipzig og Hamborg.

I Efteraaret 1881 blev den ældste af Døtrene, den attenaarige Marie, forlovet med Premierløjtnant i Ma-

ringen, Axel Vilhelm Güntelberg, Søn af Overintendant, senere Stabsintendant A. de Güntelberg og

G. E. C. Gad ca. 1880.

Hustru, f. Greensteen. Den tiltalende, begavede og dygtige unge Officer blev hurtig meget afholdt af Svigerforældrene. Den 8. November 1883 viedes det unge Par af Jakob Paulli i Holmens Kirke. Til Bryl-

lupsfesten paa Skydebanen var der 80 Gæster. De nygifte, der bosatte sig paa Østerbro, stod i livlig Forbindelse med Maries gamle Hjem, hvor de stedse var kære Gæster og gennem lange Tider regelmæssigt kom en bestemt Dag i Ugen. I Sommeren 1885 fik Marie Güntelberg en Søn, Einar, og det følgende Aar en Datter, Gudrun. Gads følte sig overmaade lykkelige ved at være blevet Bedsteforældre.

Den trofaste Nikoline blev nu afstaaet til Güntelbergs, hvor hun passede de to smaa lige saa omhyggeligt, som hun havde taget sig af Børneflokket i Vimmelskaftet. Naar Güntelberg om Sommeren var paa Søen, boede Marie med Smaa børnene og Nikoline paa Landet i Nærheden af "Sommerhjem".

En stor Festdag fejredes i det Gad'ske Hjem, da Hustruens Forældre havde Guldbryllup den 1. Maj 1885. Efter Indbydelse fra Gads kom det gamle Ægtepar hertil fra Christiania, og deres Datter og Svigersøn skabte dem en straalende Fest paa Guldbryllupsdagen. Rundt om fra indløb der talrige Hilsener til Generalkonsul Tønsberg og til Guldbruden. Henrik Ibsen sendte *sin* Hilsen fra Rom, den 25. April. Han skrev bl. a. følgende :

Kære herr generalconsul Tønsberg!

Det er nu snart 11 år siden jeg sidste gang, i Kristiania, havde den fornøjelse at træffe personlig sammen med Dem. Men i afvigte høst kunde min hustru, efter sin tilbagekomst fra Norge, glæde mig med en beretning om, at hun havde sét og talt med Dem deroppe, og at hun havde fundet Dem frisk og kraftig ligesom i tidligere tider.

Om end vore veje i de sidste 20 år har været vidt adskilte — paa de nævnte flygtige møder nær — så må De være forvisset om, at jeg stedse har bevaret Dem i venskabelig erindring og at jeg herude i det frem-

Marie. Axel Güntelberg. Anna.
Frederik. G. E. C. Gad og Hustru. Oscar.
Rigmor. Ellen.

mede ret ofte med højagtelse har tænkt på Dem og på de mangehånde hårde kampe, som De i vanskelige tider havde at bestå i hjemmet, når De med den for Dem ejendommelige uforfærdethed vakte til live og sejrrig gennemførte store foretagender paa vor literaturs område....

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

Der var skrevet en lang Række Sange til Festen, særlig fra norsk Side. Magdalene Thoresen indledede sit Bidrag til Guldbryllupsfesten med dette Vers :

Livet os sætter saa mangefoldt Stevne,
Tidsbølgen ruller med skiftende Evne;
tyst som en Kilde — stærkt som et Hav;
fæster sit Maal som en skuffende Stjerne
snart i det nærmeste, snart i det Fjerne —
evige Kredsløb fra Vugge til Grav!

Hun hilser den guldkransede Brudgom og Brud, der tilvinkes af en blomstrende Slægt, og hun hylder *ham* for hvad han som *Begyndelsens Mand* har ofret for Aandslivets Fremme i Norge :

Du gik foran paa de uban'te Veje,
Du gjorde Kunsten til Smaafolkets Eje,
vakte den slumrende Skjønhedens Trang, —
udover Norden til fremmede Lande
drog nu dit Hjemfolk fra Fjeld og til Strande,
kjendtes for Verden i Farver og Sang.

Middagen med de mange Taler og Sange formede sig som en smuk Hyldest til Guldbrudeparret. Der var ikke Plads til alle dem, som G. E. C. Gad og hans Hustru gerne havde samlet ved Bordet om Guldbrudgom og Guldbrud. Men hen paa Aftenen aabnedes

Hjemmet for Ungdommen, der kom for at hilse paa de to Gamle fra Norge.

Gottlieb og Thea Gad har sikkert den Aften tænkt paa hin Dag for omtrent 23 Aar siden, da deres Bryllup fejredes saa smukt i Guldrudeparrets daværende Hjem i Tvedestrand. Gode Aar fulgte efter, og Gad og hans Hustru følte sig nu, paa hendes Forældres Højtidssdag, saa lykkelige som nogensinde. Men den Tid var ikke fjern, da tunge Skygger skulde trække op over deres Lykke.

Vi har set, hvilke Egenskaber der var særlig fremtrædende hos Gad i Forholdet til hans Familie. Hvorledes var han nu overfor sine Underordnede? Ogsaa under denne Synsvinkel maa man betragte en Mand, naar man rent menneskeligt skal vurdere ham.

Som Led i en Artikelserie, der bærer Titlen „Smaa Rids af danske Boghandlere og deres Virksomhed“, findes der i „Dansk Boghandlertidende“ for 29. April 1927 en Karakteristik af G. E. C. Gad, underskrevet F. Lamprecht. Saa langt tilbage som i 1876 blev Lamprecht knyttet til Gads Forretning. Tyve Aar gammel kom han som Medhjælper dertil fra en Boghandel i Nykjøbing paa Falster, og han er stadig i det Gad'ske Firmas Tjeneste, siden 1897 som Prokurist. Lamprecht, der skriver om Gad ud fra tredive Aars Kendskab til ham, fremhæver i den nævnte Artikel, at hans usædvanlige Arbejdsevne virkede inciterende paa Personalet. Ved Siden af sit store personlige Arbejde

som Firmaets Chef og *primus motor* overvaagede han nøje hver enkelts Gerning og fulgte med i alle Detailler. Alligevel syntes han aldrig at have travlt. Han forstod at udnytte Tiden. Hele hans Optræden udadtil og overfor Personalet var præget af en fornem Ro og en Sindets Ligevægt, der virkede velgørende.

Boghandler Axel Andersen, der i 1864 kom i Lære hos Gad og etablerede sig i 1876, fælder i nogle private Optegnelser en tilsvarende Dom: „Jeg kan i det hele taget sige, at Gad var en ualmindelig rolig Mand. Jeg beundrer den Ro, hvormed han tog alting. Aldrig har jeg hørt ham bruge noget særlig stærkt Udtryk til sine Lærlinge. Det højeste, man kunde høre ham sige, var: „Det var kedeligt!“, men ellers ikke noget.“

Skulde der gives en Reprimande, fremkom den i skriftlig Form. „Punktlighed i Overholdelse af Mødetiden om Morgenen“, fortæller Prokurist Lamprecht, „var ikke Personalets stærke Side. Dette Forhold maatte selvfølgelig paatales, men det var Gads fine, kultiverede Væsen meget imod at dundre op med skarpe Iretsættelser. Disse fremkom derfor paa den Maade, at han paa et Blad Papir nedskrev en alvorlig Misbilligelse af Forsømmelsen og lod dette cirkulere til Underskrift af hver enkelt af Personalet, — en Appel til Pligtfølelsen, som virkede stærkere end mange bistre Ord.“

Gad nærrede venlig Interesse for sine Undergivne og deres Forhold. Var der noget, der „trykkede“, kunde de henvende sig til ham; om han end var nok saa fordybet i vanskeligt Arbejde, lagde han Pennen fra sig og talte roligt med vedkommende. Viste en Medhjælper

særlig Interesse for sit Arbejde og Omtanke ved dets Udførelse, fik han efterhaanden tildelt Opgaver, hvormed Gad tilsigtede at udvikle hans Evner og bibringe ham Glæden ved en veludført Løsning.

Medlemmer af Personalet blev ved Sommertid bedt ud til Gads Villa i Taarbæk, og han kørte da gerne en Tur med dem i Omegnen. De var ogsaa af og til Gæster i Hjemmet i Vimmelskaftet; skønt de blev venligt og gæstfrit modtagne, kunde en og anden af de ganske unge undertiden føle sig lidt trykket, saaledes som den 16—17-aarige Lærling, der en Aften af Fru Gad blev inviteret til The og Whist sammen med Bispinden og dennes yngste Søn, Varemægleren. Gad satte megen Pris paa, at der bestod et godt Forhold mellem hans Familie og Personalet i Forretningen. Naar man Juleaftensdag havde lukket, kom hans Lærlinge og Medhjælpere, inden de gik hjem for at holde Jul, altid op hos Gads til det tændte Juletræ, om hvilket Familien var samlet.

Mange, der fik deres Uddannelse i Gads Boghandel og arbejdede som Medhjælpere hos ham, vandt sig senere et Navn indenfor Boghandelen eller paa andre Omraader. Ud over de tidligere omtalte skal her nævnes: Aschehoug, Grundlæggeren af det kendte Firma, som bærer hans Navn, Bonfils, der sammen med en Ven grundlagde det Firma, som senere under Navnet Henriques & Bonfils' Eftfg. overgik til Bøttzauw (ligeledes uddannet hos Gad), Museumsdirektør i Bergen Johan Bøgh, C. F. Eibe, der fortsatte Faderens Firma F. H. Eibe, den mangeaarige Formand for den

norske Boghandlerforening Carl Grøndahl i Oslo, Boghandler i Aarhus Theodor Køster, Direktør for Kommissionsanstalten M. Nordentoft, Sekretær i *Alliance française* Jules Peelman (en Tid Boghandler i Paris), Grosserer Andreas Petersen (Medindehaver af Firmaet Holger Petersen), Boghandler i Aalborg, senere Piano-fabrikant i København Chr. B. Winther og Prokurist hos H. Aschehoug & Co. Georg Møller. Gads nære Forbindelse med den norske Boghandlerverden gav sig, som man vil se, ogsaa Udslag indenfor hans Personale.

En af Gads Medhjælpere, Riemenschneider, der nedsatte sig som Boghandler, vandt senere herostratisk Berømmelse ved sine falske Pengesedler, — en Affære, som vakte den største Opsigt. Han rejste til Amerika og blev ansat hos Edison, hvor han skal have gjort en god Karrière.

Forskellige Momenter gjorde sig gældende med Hensyn til den Fremgang, som Gads Boghandel havde. *Noget* betød det i Starten, at han havde de ansete og vidt forgrenede Slægter Gad og Clausen bag sig; det var ingen ilde Adkomst til en nærmere Forbindelse med Universitetet og med Embedsstanden i al Almindelighed. Fra disse Kredse hentede Forretningen en stor Del af sit Klientel. Adskillige af Kunderne var Gads personlige Venner, som kunde føres tilbage til Aarene i Metropolitanskolen. Det afgørende var dog naturligvis det fornemt-solide Præg, som kendetegnede hans Virksomhed, og den Tillid, han vandt til alle Sider. G. E. C. Gads Boghandel havde sine gode faste Kunder. Dertil kom i Aarenes Løb den stadig vok-

sende „Strøgforretning“. Det var vist ikke blot for at faa afleveret en nærliggende Brander, at en af Visedigterne ved hans 25 Aars-Jubilæum brugte denne Vending: „Gad fik Gadehandel som ingen anden“. Der var virkelig noget om det. Gad fik efterhaanden en meget stor Sortimentsboghandel. Ogsaa Forlaget og Kommissionsvirksomheden voksede støt og sikkert. Forfatterkredsen øgedes stadig med Navne fra Videnskabens Verden, og i 1882 blev Gad udnævnt til Universitetsboghandler.

Blandt de Kunder, som man gennem en Aarrække hyppigt saa i Forretningen, var Højesteretsassessor Müller, Højesteretsadvokat Klubien og Departementschef Ricard. Tit kom ogsaa M. G. Steenstrup, der redigerede „Folkelæsning“ — Fællesbetegnelsen for de mange Skrifter, som blev udgivet i Kommission hos Gad af Udvalget for Folkeoplysnings Fremme — og Forfatteren Carl Andersen, der i 1878 fra anden Inspektør avancerede til første Inspektør og Slotsforvalter ved Rosenborg. Han indfandt sig første Gang paa Forlaget i 1857, da en Arbejder var styrtet ned fra et Stillads og havde slaaet sig ihjel. Carl Andersen vilde gerne gøre noget til Fordel for den efterladte fattige Familie, og han lod da en Samling Digte, han havde liggende, udkomme hos Gad som „En Krans paa en Arbejders Kiste“, ved „Christian Adam“. Ti Aar derefter begyndte Carl Andersens tidligere omtalte „Genrebilleder“ at udkomme.

I Slutningen af 1870'erne kunde G. E. C. Gads Forlag notere to store Bog-Sukces'er. Andreas Munchs

Digt i 12 Romancer : „Kongedatterens Bruddefart“, der første Gang tryktes i hans „Nye Digte“ (1850), blev i 1878 af Gad udsendt i Pragtudgave med Illustrationer af Lorenz Frølich, og Forlaget udgav Ambrosius Stubs samlede Digte med en biografisk Indledning, der var forfattet af Frederik Barfod. Særlig den sidste af disse Bøger fandt stor Afsætning. Det var Chr. K. F. Molbechs Fireakts-Skuespil „Ambrosius“ og dets store Scenelykke, der havde henledt Publikums Opmærksomhed paa en Digter, som ellers nærmest kun værdsattes af de egentlige Litteraturdyrkere. Skuespillet blev opført første Gang paa Det kgl. Teater den 4. Maj 1878 med Emil Poulsen i Titelrollen, og det dannede Indledningen til den følgende Sæson. Den Begejstring, der greb Publikum, affødte Fremstillingen af Ambrosius-Kager, Ambrosius-Cigarer og andre Produkter, der bar det fejrede Navn. Det var som en Besættelse, og den rakte langt udenfor Hovedstaden. Gad lod Optrykket af Ambrosius Stubs Digte fremtræde som en fin lille Bog. Den opnaaede fem Udgaver i Løbet af et Aars Tid.

Ved Midten af Firserne paabegyndte Gad Udgivelsen af et vægtigt Værk, idet han udsendte Edvard Holms „Danmarks-Norges indre Historie under Enevælden fra 1660—1720“. Dette Arbejde i to Dele dannede Indledningen til Edv. Holms bindstærke „Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse (1720—1814)“. Gad var stadig Deltager i og en meget virksom Forretningsfører for Forlagsbureauet. Det Tidspunkt kom, da

Jacob Hegel, der var indtraadt 1885, og G. E. C. Gad var de eneste Indehavere. I 1893 købte Gad Jacob Hegel ud, saaledes at Forlagsbureauet forenedes med hans egen Virksomhed under dennes Firmanavn, G. E. C. Gad. I den følgende Tid førte Gad sin Forlagsvirksomhed videre i det Spor, der stadig tydeligere havde tegnet sig for den. Det var i første Række videnskabelig Litteratur, der udkom paa dette Forlag, og Firmaet fik i stigende Grad overdraget Hovedforhandlingen af Skrifter, som blev udgivet ved offentlig Foranstaltning.

Femogtyveaars-Dagen for Forretningens Grundlæggelse, den 31. Oktober 1880, var en Søndag. Andreas Munch, Trap, Mansa og andre af Forlagets nære Venner kom paa Formiddagsgratulation i Hjemmet. Her mødte ogsaa Personalet med en Gave og med en Adresse, som P. G. Lydiche havde affattet. Om Aftenen var der „aabent Hus“. Der indfandt sig ca. 60 Gæster, — hele Personalet og mange af Husets Venner. Til denne festlige Aften var der forfattet flere Sange. En af dem („Egen Kraft“), skrevet af Forfatteren Johan Grove, bar et Motto af I. S. Mill: „Et Folks Værd bestemmes ved Værdien af de Enkelte, der udgør det“; dens første Linjer gav følgende Karakteristik af G. E. C. Gad: „En ordknap Mand, i Handling stærk — *Saa* kender vi ham alle — En *self-made* Mand, der tør sit Værk — Ret for sit *eget* kalde“. Den 8. November var Gad Boghandlerforeningens Gæst ved en festlig Sammenkomst paa den kgl. Skydebane. C. F. Eibe havde hertil skrevet en stilfuldt udstyret „Gade-Symphoni,

combineret i Anledning af Gads Jubilæum“. Under Festen, der var tilrettelagt af Boghandlerforeningens *maitre de plaisirs* Carl Reitzel, udkom et spøgefuldt Nummer af Nordisk Boghandlertidende, som faa Dage i Forvejen, i et „rigtigt“ Nummer, havde bragt en lang, anerkendende Artikel om Gad og hans Virksomhed.

★

Den Skildring, som vi hidtil har givet af Gads Samliv med Familien, sluttede med Omtalen af Festen for hans Svigerforældre ved deres Guldbryllup den 1. Maj 1885. Endnu eet Foraar blev det forundt Gad og hans Hustru at leve sammen under lyse og lykkelige Forhold. De opholdt sig da, ledsagede af Datteren Anna, en Tid lang i Schweiz og Norditalien. Men da de det følgende Foraar søgte til Udlandet, følte Hustruen sig sjælelig syg. Søvnløshed og Træthed havde i de første Maaneder af 1887 øget en Melankoli, som hun ikke kunde bekæmpe. Gads Svoger, Dr. Brünniche, der var Familiens Huslæge, tilraadede fuldstændig Ro paa et dertil egnet Sted, og Gad rejste derfor i Maj Maaned til Thüringen med sin Hustru for at sprede de mørke Tanker, som tyngede hendes Sind. Børnene flyttede ud til „Sommerhjem“, hvor Anna var Husmoder for sine yngre Søsken. Opholdet i Thüringen syntes at bringe en Smule Bedring, men efter Hjemkomsten forværredes Hustruens Tilstand. Gad raadspurgte Prof. Steenberg, der var Overlæge paa St. Hans Hospital, og det blev da bestemt, at hun skulde opholde sig her en Tid for at komme fuldstændig i Ro under om-

hyggelig Pleje. Gennem seks Uger maatte Fru Gad ligge til Sengs uden nogensomhelst Forbindelse med Hjemmet. I Slutningen af denne Periode faldt Sølvbryllupsdagen, som Mand og Hustru i lange Tider havde set hen til med Forventning og Glæde. Allerede i Begyndelsen af Aaret havde hun — med denne Dag for Øje — faaet en af Husets Venner, Nicolaj Bøgh, til at skrive et længere Digt, der indeholdt en Skildring af de Dage, da hun blev forlovet med Gad, og da deres Bryllup fandt Sted. Som hun havde inspireret Nicolaj Bøgh til dette Digt, vilde hun ogsaa selv sætte Musik til det, men Sygdommen overvældede hende, inden hun naaede saa vidt. Paa Sølvbryllupsdagen fandt hun sit Hospitalsværelse smykket med Blomster, — den eneste Maade, hvorpaa Gad kunde vise, at hans Tanker var hos hende. Paa „Sommerhjem“ forløb Sølvbryllupsdagen i Stilhed. Gad tog ikke ind til Byen den Dag, og han frabad sig Besøg. Kun den allernærmeste Familiekreds var hos ham. Da han Fjerdedagen derefter har faaet Tilladelse af Overlægen til at sende sin Hustru et Brev, fortæller han hende, at det smukke Digt, som Nicolaj Bøgh havde skrevet til Sølvbryllupsdagen paa hendes Inspiration, blev læst op ved Bordet af Datteren Anna, og han tilføjer: „Jeg kunde næsten ikke taale at høre de yndige Ord, der i Dit Navn udtaltes til mig. Jeg havde jo ikke Dig, min søde Sølvbrud, ved min Side og kunde ikke takke Dig for de mange Aars trofaste Kjærlighed, som Du i saa rigeligt Maal har skjænket mig.“ I Brevet underretter Gad ogsaa sin Hustru om, at den ældste Søn Oscar i denne

Maaned er blevet Student (fra Lyceum), at han sammen med sin Broder Frederik har tilbragt en halv Snes Dage i Skelby Præstegaard hos Onkel Christian, og at han nu er rejst til Christiania, hvor han skal være i fire Uger efter Indbydelse fra hendes Forældre; derefter skal han, den 1. September, begynde i Bogladen.

Kærlige, trøstende Ord skriver Gad til sin Hustru i dette Brev, som er præget af den nænsomste Ømhed; han søger, saa vidt muligt, at dække over sin dybe Sorg ved Savnet og dvæler ved Haabet om hendes lykkelige Hjemkomst. Længere hen paa Sommeren fik han Lov til at besøge hende paa Hospitalet. Det blev efterhaanden regelmæssige Søndagsbesøg. Ogsaa Børnene fik nu Adgang, og Tilstanden bedredes saa meget, at deres Moder kunde forlade Hospitalet en Uges Tid før Jul. Saa havde de da først den Lykke at kunne fejre Julen sammen derhjemme i Vimmelskafte, og Begyndelsen af det nye Aar bragte atter en Glæde, idet Anna blev forlovet med sin Fætter Aage Gad, hvem hendes Moder altid havde holdt særlig meget af.

Aage Gad var Søn af G. E. C. Gads ældre Broder Henrik, der — inden han blev teologisk Kandidat — havde deltaget i den første slesvigske Krig ligesom den ældste, tidligt afdøde Broder Elieser; deres slesvigske Fætre, Sønner af Pouline Eckermann f. Clausen, stod under Krigen paa tysk Side. Henrik Gad blev 1855 ordineret i Flensborg, og i 1862 kaldtes han til Sognepræst for Adsbøl og Graasten Menigheder i Sønderjylland. Efter Krigen 1864 blev han fordrevet fra dette Embede.

Han døde den 20. Juni 1886 som Sognepræst for Trane-kær paa Langeland.

I sit Ægteskab med Ida Tvermoes havde Pastor Henrik Gad fire Sønner og to Døtre. Den næstældste af Sønnenne var Aage, der blev født i Flensborg den 13. August 1859. Efter Konfirmationen blev han sat i Murerlære. Det var dengang hans Agt at blive Arkitekt. Men da han var udlært som Murer, besluttede han sig til at studere. Aage Gad var lige blevet teologisk Kandidat, da han blev forlovet med sin Kusine Anna Gad i Januar 1888. Mod Slutningen af August Maaned udnævntes han til Sognepræst i Øster Nykirke, mellem Vejle og Brande. Umiddelbart efter Udnævnelsen rejste de Forlovede og G. E. C. Gad derover for at se paa Forholdene. Præstegaarden laa ensomt i en Hedeegn, fire Mil fra Vejle, og der var halvanden Mil til nærmeste Læge. Efter Hjemkomsten meddelte Gad Hustruen sine Indtryk derovrefra, og de overvejede nu med hinanden, hvorledes man bedst kunde forberede Datteren til at tage sin nye Gerning op under saa fremmedartede Forhold. Der blev sørget for en supplerende Uddannelse paa forskellige Felter. Saaledes fik hun den følgende Vinter et Kursus i Sygepleje, og i Matthæuskirken lærte Prof. Krygell hende at spille Orgel, for at hun kunde udfylde Savnet af en Organist i Øster Nykirke. Det var nogle af de mange smaa Vidnesbyrd om, med hvor kærlig en Betænksomhed Anna Gads Forældre gjorde deres Bedste for det unge Pars Fremtid.

Sommeren 1888 blev den sidste, som Gads tilbragte paa „Sommerhjem“ i Ny Taarbæk. Ved Foraarstid

var der indtraadt en Forværring i Fru Gads Tilstand, og i Oktober indvilgede hun i atter at tage til Professor Steenberg. Den 11. November blev Aage Gad indsat som Sognepræst i Øster Nykirke, efter at Bryllupet var blevet berammet til det kommende Foraar. G. E. C. Gad traf Aftale med en Husbestyrerinde, der fra April skulde tage sig af hans Hjem og senere hen være til Hjælp for hans Hustru, som han ventede at faa hjem fra Hospitalet i Maj Maaned. For at hun efter sin Tilbagekomst kunde være under helt nye Forhold, lejede han for Sommeren 1889 en større Villa ved Ordrup Krat i Nærheden af „Vilvorde“.

Vinteren igennem havde Anna forestaaet Husholdningen i Hjemmet, stadig med det Haab, at Moderen skulde komme tilbage til Bryllupet. Da Professor Steenberg imidlertid maatte fraraade dette, tog det unge Par ud paa Hospitalet for at sige Farvel, dog endnu i Forventning om et Gensyn med hende i Løbet af Sommeren i den jyske Præstegaard. Den 25. April 1889 blev Vielsen foretaget i Frue Kirke i København af Farbroderen, Sognepræst til Skelby og Gunderslev, Stiftsprovst Chr. S. Gad. Kun den nærmeste Familie samledes i Hjemmet efter Vielsen. Sorgen over Husmoderens Sygdom og Fravær lagde en særlig Tyngde over Afskeden med den, der havde varetaget den fraværendes Gerning. Den trettenaarige Rigmor og den tiaarige Ellen var helt utrøstelige ved Søsterens Bortrejse.

G. E. C. Gad fik ikke — som det var ventet — sin Hustru ud fra Hospitalet i Maj Maaned. Endnu inden

det nygifte Par var ankommet til Øster Nykirke fra den fire Ugers Bryllupsrejse til Syden, der var en Gave fra ham til Datteren og Svigersønnen, maatte han sende dem nedslaaende Efterretninger. Senere meddelte Prof. Steenberg ham, at Hustruens højre Lungespids var angreben, og da han sammen med Overlæge Brünniche aflagde sin Hustru et Besøg paa hendes 49-aarige Fødselsdag den 16. Juni, konstaterede Brünniche, at Tuberkulosen var forholdsvis vidt fremskreden. Efterhaanden svandt alt Haab om Helbredelse. Da Gad trængte ind paa Prof. Steenberg, fik han den Besked, at hans Hustru vilde kunne leve til hen paa Efteraaret. Han besluttede da, at man allerede i August skulde flytte ind til Byen fra Villaen i Ordrup, og at hans Hustru derefter med største Omhu og Forsigtighed skulde føres fra Hospitalet til København. Det var hans Ønske, at hun, naar Døden indtraf, kunde faa Lov til at lukke sine Øjne i det Hjem, hvor de havde haft saa mange lykkelige Aar sammen. I Juli rejste Gad til Øster Nykirke sammen med Oscar, Frederik, Rigmor og Ellen, der længtes efter at se deres Søsters Hjem. Güntelbergs boede den Sommer paa Landet hos Gads i Ordrup, og Marie tog nu, medens hendes Fader opholdt sig i Øster Nykirke, om Søndagen til Hospitalet, for at Moderen ikke skulde savne det sædvanlige Søndagsbesøg. Den 24. Juli forlod Gad alene Præstegaarden for at kunne være hos sin Hustru den 25. Juli, 27 Aarsdagen for deres Bryllup. Da han paa denne Dag ankom til St. Hans Hospital, modtog han af Prof. Steenberg Budskabet om, at Hustruen var død

Dagen forud. Marie, den første i Børneflokket, var saaledes blevet den sidste der hjemme fra, hvem Moderen fik at se.

Ingen havde ventet, at Døden skulde komme saa hurtigt. Det var et haardt Slag for Gad, som inderligt havde ønsket, at Hustruen skulde tilbringe sine sidste Dage i Hjemmet, hvor han stadig kunde være hende nær. Efter hans Bortrejse fra Præstegaarden var der kommet Telegram dertil om Dødsfaldet saavel fra Professor Steenberg som fra Lamprecht, hvorfor hans fem Børn og Svigersønnen straks rejste over til ham. Han havde saaledes i sin første store Sorg alle sine Kære samlet om sig. Den 30. Juli foregik Begravelsen fra Frue Kirke. Stiftsprovst Chr. S. Gad talte ved sin Svingerindes Baare. Han mindede om Bryllupet, der fandt Sted et Fjerdingaar i Forvejen, og som hun ikke havde kunnet overvære. „Da jeg“, sagde Stiftsprovst Gad „for faa Dage siden fik Efterretning om det Dødsfald, som i Dag samler os her, og jeg derhos fik det Hvert at udføre Præstegerningen ved denne Lejlighed i dette for vor Slægt saa minderige Guds Hus, da følte jeg ret den store Forskel mellem Festen for faa Maaneder siden ved dette Alter og vort Møde her i Dag. Gav end Savnet den Gang Vemodstaarer i Øjet, saa var Glæden dog langt overvejende. I Dag ved Dødsbaaren er Alvor det fremherskende. Og da jeg saa søgte et Ord, som kunde blive dem til Trøst, der stode den afdøde allernærmest, meldte sig for min Sjæl Hjobs Ord: „Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet!“

Thea Gad jordedes i Familiegravstedet paa As-

sistens Kirkegaard ved Siden af Christian og Ingeborg, de to af hendes Børn, der var gaaet bort som ganske smaa. Over hendes Hvilested rejstes en Sten af norsk Granit. Hendes Fader, Generalkonsul Tønsberg, var dybt fortvivlet over den elskede Datters Død. De Breve, som han skrev til Svigersønnen, gjorde det endnu tungere for denne at bære det store Savn. Dog følte Gad, at han selv gennem Modgangen var kommet Gud nærmere, og Samlivet med Børnene var ham til megen Trøst. Henimod Julen 1889 skriver han i et Brev til Datteren i den jydsk Præstegaard: „Har jeg end mit store, vemodige uforglemmelige Savn, saa kalder jeg dog mit kjære Hjem et lykkeligt Hjem, thi jeg er omgivet af saa mange velsignede Børn, hvis Kjærlighed strømmer mig i Møde ved hver en Lejlighed, og det vilde jo være en Skam, om jeg, der har den gode Gud saa meget at takke for, vilde beklage mig.“

Et Aars Tid efter Hustruens Død affattede Gad et foreløbigt Udkast til et Testamente. Hvilke Følelser der besjælede ham ved Mindet om den bortgangne og i Forholdet til Børnene, fremgaar af Indledningen til dette Udkast :

„Tanken om, at det kunde være ønskeligt for mine Efterladte og for dem, der maatte faa med mit Bo at gjøre, at have nogle af mig nedskrevne Ord til Vejledning om min Villie, er ofte fremkommen hos mig, og jeg har oftere saaledes nedskrevet Et og Andet, senest under min kjære Kones sørgelige Sygdomstilstand. Da concentrerede al min Tanke sig paa det

Tilfælde, at jeg skulde kaldes bort før hende, og hvorledes Alt i saa Tilfælde bedst skulde ordnes, særlig hvis hun fremdeles vedblev at være syg. Gud være lovet, at hun fik Fred og blev forskaanet for en længere sørgelig Tilværelse her paa Jorden, og at jeg, naar jeg lukker mine Øjne, ikke skal lide ved Tanken om, hvorledes det skal gaa hende her paa Jorden uden mig. Det var godt og naadigt, at hun kaldtes bort først, og at jeg blev den Længstlevende. Hvor længe Gud endnu vil lade mig leve, veed jo Ingen; maaske forundes det mig endnu at leve en Del Aar, at jeg kan se min Ellen voxen og mine Sønner indtræde i min Virksomhed, hvilket jeg jo gjerne vil opleve, men er det Vor Herres Villie forinden at kalde mig bort, saa er jeg parat. Livet har ikke stort Værd for mig; jeg længes efter Gjensyn hisset med min kjære Thea, efter at se Frelserens milde Aasyn og faa Plads i Guds evige Rige. Gud være mig naadig, at dette maa skee.

Naar jeg tænker paa Døden og paa *min* Død, burde jeg maaske helst og alene tænke paa mig selv, paa kun at forberede mig til Døden og overlade Alt, hvad der skal skee her paa Jorden efter min Død, ganske rolig til de mig Efterlevende at bestemme, men det er vel menneskeligt og tilgiveligt, at man sysler med det Jordiske, saa længe man lever og er aandsfrisk, og sandsynligen vil det give mig en vis Ro og Fred, hvis jeg engang bliver syg, naar jeg har udtalt mine Ønsker; thi mine Børn og mine Nærmeste og hvorledes det skal gaa dem, ogsaa i timelig Henseende, ligger mig jo paa Hjerte.“

Gads kærlige Sind viste sig ogsaa i hans Omsorg for hans yngste Broder, Varemægler Nicolai Gad. Da denne af Helbredshensyn havde maattet opgive sin Mæglervirksomhed, fandt han Beskæftigelse i Broderens Boghandel, og kort efter sin Hustrus Død optog G. E. C. Gad ham i sit Hjem i Vimmelskaftet. Her, i Familiens Kreds, havde den svagelige Nicolai Gad det langt bedre og hyggeligere, end om han vedvarende skulde være i Pension hos Fremmede. Han forblev i Broderens Hjem de 10—11 Aar, hvori det endnu forundtes ham at leve.

I Marts 1890 fødte Anna Gad i Øster Nykirke en Søn, der fik Navnet Carl. Den trofaste Nikoline kunde nu undværes i det Güntelbergske Hjem, hvor de to Børn havde naaet 4—5 Aars-Alderen, og hun kom da over til Præstegaarden for at passe den nyfødte. Men hen paa Sommeren blev hun alvorligt syg. G. E. C. Gad sørgede for, at en Sygeplejerske fra Røde Kors, Søster Jensine, tog over til Øster Nykirke for at pleje hende. Da Nikolines Tilstand efter flere Maaneders Forløb ikke var bleven bedre, tog Gad, midt i November, selv over til Præstegaarden og hentede hende og Søster Jensine hjem til Vimmelskaftet. Her laa Nikoline nu syg i Gads og hans afdøde Hustrus tidligere Soveværelse, indtil hun døde den 12. December. Gad skrev da over til Datteren i Jylland: „Nu har hun faaet Ro, den kjære trofaste Sjæl; hun har stridt længe, og vi kan nu kun være taknemlige over, at Vor Herre har taget hende til sig. Det er usigelig vemodigt at skilles fra dem, man har saa kjær, og Niko var et Bindeled for

mig mellem Fortiden og Nutiden. Nu snart i 25 Aar har hun saa at sige hørt til min Husstand og delt alle de mange gode og lykkelige Dage med mig, som nu ogsaa de senere Aars Alvor, og hun glædede sig, naar jeg var glad, og delte trofast min Sorg, da den kom.

Nikoline.

Vi vil alle bevare hende i den kjærligste Erindring. Lige før hun døde, fortalte hun, at hun havde drømt om Himmerige, og dér havde hun set sin egen søde Frue, og saa bad hun, om hun maatte kysse mig, og takkede mig for alt, hvad jeg havde været for hende, og vi talte om det rare Forhold, der havde været imellem os, aldrig et ondt Ord var kommet os imellem.“

Et Brev som dette er typisk for Gads Korrespondance

Oscar Gad. Pastor Aage Gad. Marie Güntelberg. Axel Güntelberg.
Fr. Gad. Ellen Gad. Anna Gad med sin Søn Carl. Gudrun Güntelberg. Rigmor Gad. Einar Güntelberg.

med Datteren Anna. Han fortalte hende udførligt om Forholdene i Hjemmet, — forøvrigt ogsaa om meget, der maatte kunne interessere hende som Boghandlerdatter. I de sytten Aar, der forløb fra hendes Bryllup til hans Død, sendte han hende hver Uge et langt Brev. Et Par Gange om Aaret kom han paa Besøg derovre i Jylland, og to Gange aarligt sendte han Rejsepenge, for at Præstefamilien kunde besøge ham i København, hvor den da gerne opholdt sig 3—4 Uger.

I 1890 solgte Gad sit Landsted i Ny Taarbæk til Korpslæge Raaschou, og han lejede sig en Sommerbolig i Ordrup, en rummelig Villa med stor Have, ikke langt fra Charlottenlund Station. Her boede Güntelbergs atter hos ham, og de delte ligeledes de følgende Somre hans Landophold. Gad var lykkelig ved at have sine Børn, Svigerbørn og Børnebørn om sig saa meget som muligt. Efter at Anna var bleven gift, fulgte han selv hver Morgen Rigmor og Ellen til Skole.

Det laa ham meget paa Sinde, at hans to Sønner, der engang skulde overtage hans Virksomhed, fik den omhyggeligste Uddannelse. Den ældste, Oscar, der, som før omtalt, var kommet i Lære i Forretningen i September 1887; læste i sit første Læreaar til Filosofikum. I 1888 blev ogsaa hans Broder Frederik Lærling hos Faderen. Oscar tog til Lund, hvor han en Tid var ansat i den Gleerupske Universitetsboghandel. I September 1889 tiltraadte han en Plads hos den ansete Forlægger E. A. Seemann i Leipzig, hvis Forlag særlig omfattede Kunst-Litteratur. Her var han travlt optaget. I sine Fritimer gik han gerne til Koncerter; ligesom Brode-

ren interesserede han sig meget for Musik. Juleaften og de nærmest følgende Dage tilbragte Oscar Gad i Hjemmet i København. I Sommeren 1890 rejste G. E. C. Gad sammen med sin yngste Søn og Oberstløjtnant Collin Lundh til Tyskland og Østrig. I Berlin introducerede han Sønnen hos Firmaet Asher & Co., hvor han gerne saa ham ansat senere hen. Oscar stødte til dem i Dresden, og de rejste nu alle til Salzburg, Tyrol, Prag og Wien. Ved Juletid samme Aar var Oscar hjemme i fjorten Dage. Han tog derefter til Paris; her havde Faderen skaffet ham Ansættelse hos en af sine gamle Lærlinge, Jules Peelmann, i hvis Boghandel han fortsatte sin Uddannelse i henved tre Fjerdingaar.

Sammen med sine to yngste Søstre var Frederik Gad i Sommeren 1891 paa Besøg hos Bedsteforældrene i Christiania. I September rejste han, efter et kortvarigt Ophold i Øster Nykirke, til Paris. Derfra tog han sammen med Oscar til London, Antwerpen, Bruxelles og Berlin. De to Brødre skiltes nu, idet Frederik fik Ansættelse hos Asher & Co., medens Oscar tog hjem til København for — efter det fleraarige Ophold i Udlandet — at genoptage sit Arbejde i Faderens Forretning. Den følgende Sommer aftjente han sin Værnepligt som Marinesoldat paa et Togt til Island.

Frederik Gad opholdt sig i Udlandet omtrent et Par Aar. Ogsaa han drog Omsorg for at kunne være hjemme hos Faderen i Julen. I Sommeren 1892 rejste G. E. C. Gad sammen med Rigmor og Ellen til Berlin — hvor han besøgte Asher & Co. —, Dresden, Sachsisk Schweiz og Leipzig. Frederik, der havde faaet fjorten

Dages Ferie, sluttede sig til dem i Harzen og fulgte herfra med dem til Øster Nykirke. Mod Slutningen af Aaret tog han Afsked med Asher & Co., og kort efter Nytaar kom han til Stockholm, hvor Bonnier havde skaffet ham en Plads hos det unge virkelystne Firma Nordin & Josephson, der var etableret i 1885. Efter et halvt Aars Forløb vendte han tilbage til Danmark. G. E. C. Gad havde nu atter begge Sønner hjemme, og han glædede sig over Samarbejdet med dem i Forretningen, der stadig voksede og i Løbet af faa Aar stillede Krav om større Lokaler.

I Hjemmet var der sket en stor og betydningsfuld Forandring. Frøken Sophie N. Müller havde, paa G. E. C. Gads Opfordring, i 1892 overtaget Styrelsen af hans Hus. De var Fætter og Kusine, idet hendes Moder, den tidligere nævnte Augusta Gad (gift med Pastor Hans Lyder Roed Müller) var Søster til Gads Fader. Indenfor Slægten og blandt dens Venner kaldes Frk. Müller altid med det fortrolige *Faster*, medens hendes Moder, der døde i 1904 som Konventualinde i Duebrødre Kloster i Roskilde, benævnedes *Bedstefaster*. I Vintrene 1872—1873 og 1874—1875 havde Sophie Müller som ung Slægtning været i Huset hos Bispinde Gad i Krystalgade, og hun kom dengang meget hos G. E. C. Gads i Vimmelskafet, hvor hun vandt Fru Gads Venskab. Da hun nu i 1892 paatog sig at styre Huset for den 21 Aar ældre Fætter, følte hun det som en kær Pligt at tage sig omhyggeligt af sin afdøde Venindes Døtre, Rigmor og Ellen. Hun mødte de to moderløse purunge Piger med en hjærte-

fin Forstaaelse, som knyttede dem til hende med stærke Baand. Der skabtes ogsaa et smukt Tillidsforhold mellem hende og de to voksne Sønner i Hjemmet. Sophie Müller, der alle Dage var rigt aandeligt interesseret, viste dengang som nu en egen Evne til at tale med de unge, og G. E. C. Gad blev hun en forstaaende Veninde, der stod trofast ved hans Side lige indtil hans Død.

— I 1893, det samme Aar, da Gad foretog det omtalte Køb af Jacob Hegels Part i Forlagsbureauet og forenede denne Virksomhed med sit Forlag, solgte han „Illustreret Tidende“ til Xylograf Pauli. Selv mente Gad, at en anden muligvis bedre end han kunde bringe dette Ugeblad paa Fode — det gav hvert Aar et voksende Underskud —, og hans Sønner havde ikke rigtig Tro paa dets Fremtid.

Ved Overtagelsen af Forlagsbureauet havde Gad paadraget sig en Gæld, hvis hurtige Afbetaling laa ham meget paa Hjærte. Gennem Prisnedsættelse paa nogle af de store Værker, som Forlagsbureauet havde

Sophie N. Müller (Faster).

Ved Overtagelsen af Forlagsbureauet havde Gad paadraget sig en Gæld, hvis hurtige Afbetaling laa ham meget paa Hjærte. Gennem Prisnedsættelse paa nogle af de store Værker, som Forlagsbureauet havde

udgivet, skaffede han betydelige Beløb til Veje. I September 1893 nedsatte han Prisen paa Baches „Nordens Historie“. Det betragtedes i Boghandlerverdenen som en Begivenhed, at Oplaget blev udsolgt fra Forlaget paa 8—9 Dage. Ligesaa hurtigt gik det i August 1894 med Afsætningen af „Opfindelsernes Bog“, der omfattede otte Bind. Efter Prisnedsættelsen blev hele Oplaget — 1400 Eksemplarer — revet væk.

Samme Aar foretog Gad, efter et Galdestensanfald, der havde voldt ham mange Smærter, tillige med Bränniches en Rejse til Karlsbad. Rigmor og hendes Kusine Sophie Bränniche kom senere derned og rejste hjem sammen med dem. I den følgende Tid interesserede Gad sig meget for, at Præstefamilien i Øster Nykirke kunde komme andetsteds hen, til en mere beboet Egn, hvor Forholdene var bekvemmere. Han sendte — for at man, naar et Embede var opslaaet ledigt, kunde orientere sig med Hensyn til Beliggenheden — et stort Danmarkskort over til Præstegaarden og havde sin Gang i Ministeriet, hvor han eftersaa Ansøgningslisten, naar der fra Svigersønnen var indgaaet en Ansøgning om Forflyttelse. I Juni 1895 blev Pastor Aage Gad udnævnt til Sognepræst for Ring og Føvling, et tæt befolket Sogn, tre Mil fra Øster Nykirke, med Læger, Apotek og Postkontor i Nærheden. Ved Foraarstid 1896 forøgedes Præstefamilien med en lille Pige, Else, hvem Morfaderen omfattede med megen Kærlighed. Det var det sidste Barnebarn, hvis Fødsel han oplevede. Det rige Menighedsliv i Ring og Føvling var ham til megen Glæde. Han støt-

G. E. C. Gad og hans Datterdatter Else.

tede med Gaver, hvor det tiltrængtes, og baade han og hans to yngste Døtre, der nu var voksne, kom til at betragte adskillige af Menighedens Medlemmer som gode Venner.

Torsdagen den 31. Oktober 1895 havde G. E. C. Gads Boghandel bestaaet i 40 Aar. Han tænkte sig, at 40 Aarsdagen vilde gaa ret ubemærket hen, men det skete ikke. Dagen igennem var der talrige Visiter, og mange Blomster, Breve og telegrafiske Hilsner bragte Bud fra Familiens og Firmaets Venner og Forbindelser. Søndagen derefter, den 3. November, var der Middag i Gads Hjem for Personalet og for en Række tidligere Medhjælpere. Med Allusion til George C. Grøn, der et Par Aar i Forvejen havde købt C. A. Reitzels Forlag, hed det i en munter Vise, som blev sunget ved denne Sammenkomst :

Har Gad end naa't en Alder, da han ej kan kaldes *grøn*,
dog Haabet lyst og frejdigt end sig grønner :
paa Dagens travle Arbejd' følger Aftenhvilen skøn,
hans Ungdom gaar igen i flinke Sønner,
som ikke stikker op for et Par *Grøn*'er.

Helt fremmed følte Gad sig ikke for Tanken om, at den Tid ikke var fjærn, da han kunde unde sig Hvile og overlade Forretningen til Sønnerne. Hans Virke-trang gjorde det dog lidt vanskeligt for ham at for-sone sig med Udsigten til et Gammelmands-Otium. Under alle Omstændigheder vilde han først lægge alting saa godt til rette som muligt for sine Arvtagere. Det gjaldt om at skaffe rummeligere Pladsforhold og i det hele om at faa den stadig voksende Virksomhed

indrettet efter Tidens Fordringer. Han besluttede sig da til at nedrive den gamle Bygning i Vimmelskaftet og rejse en ny paa dens Grund. I Slutningen af November 1896 havde Arkitekten, Prof. Klein, Tegningerne til det nye Hus færdige i alle Enkeltheder. Forinden havde Gad, med Udvidelsen for Øje, købt Ejendommen Nr. 9 i Klosterstræde. Dette gamle Hus rømmedes af Beboerne. Side- og Bagbygning blev brudt ned. Kun Forhuset ud mod Klosterstræde blev staaende, og man brød her en Port igennem for Ind- og Udkørsel til og fra Forretningens Gaard.

Gad havde lidt svært ved at komme over Nedbrydningen af Nr. 32 i Vimmelskaftet. Kort efter Nytaar 1897 skriver han i et Brev til Anna: „Med Hovedet fuldt af de mange Planer maa jeg bestandig tænke paa, at det beror paa Guds Villie, om Planerne skulle opfyldes, saaledes som vi ønske det. Jo nærmere jeg kommer Tiden, da der skal tages fat paa Nedrivningen, bliver jeg ømmere om Hjærtet. Jeg fortryder jo ingenlunde den tagne Beslutning, der er Frugten af mange Aars Overvejelse, og sikkert er fornuftig; men med Vemod vil jeg se det kjære Hus og Hjem, med de mange Minder, blive sløjft, og det er, ligesom jeg bebrejder mig at skulle ødelægge, hvad der dog er værdifuldt. Det er vel kun en Overgang. Naar jeg ser det nye tidssvarende Hus voxe op, saa haaber jeg at blive tilfreds, og jeg vil takke Gud, at han har villet lade mig udrette dette Hverv til mine Børns Gavn.“

For Overgangsperioden lejede Gad en Del af Boghandler Theodor Linds gamle Lokale paa Graa-

brødretorv — Lind var død i Juni 1896 — til sit Sortiment og i Valkendorfs-gade, overfor Helligaandskirken, en Tredjedsals-Lejlighed paa fem Værelser, hvor Forlagsvirksomheden skulde være installeret, medens Nedrivningen og Byggearbejderne stod paa. De to Forretninger laa saaledes for hinanden, at han kunde have Talerør imellem dem. I Niels Juels Gade lejedes et stort Rum til midlertidig Opbevaring af en Del Inventar, Bøger og Bohave.

Ved Begyndelsen af Februar 1897 var man saa vidt, at Forlagslokalerne i Valkendorfs-gade kunde holdes aabne tre Timer hver Dag. Just ved denne Tid døde i Christiania Gads Svigerfader, Generalkonsul Tønsberg, hvis Hustru var afgaaet ved Døden fire Aar i Forvejen. G. E. C. Gad kunde ikke selv tage op til Svigerfaderens Jordefærd. Dels lagde Flytningen Beslag paa ham, dels maatte han varetage sine Pligter overfor Boghandlerforeningen, hvor han netop havde afløst Theodor Reitzel som Formand. Oscar Gad rejste da til Christiania for at repræsentere Familien ved Tønsbergs Begravelse.

Inden Udgangen af Februar var Flytningen af Forlaget fuldt afsluttet, og i Marts foregik Overflytningen af Sortimentet. Ikke blot de gamle Forretningslokaler, men ogsaa Hjemmet maatte rømmes. Gad havde for denne Overgangstid lejet den store Ejendom Søgaard i Gentofte. Hertil foregik Flytningen af Indboet henimod Midten af Marts. Opholdet paa Søgaard kom til at strække sig over otte Maaneder.

Den 7. Marts skriver Gad det sidste Brev fra det

gamle Hjem. Han giver Datteren i Jylland en udførlig Beskrivelse af Oprydningen, Indpakningen og Flytningen, — fordyber sig i Minderne og tænker derefter paa Fremtiden: „Du kan tro, det er besynderligt saaledes at rydde op i gamle Gemmer og derved at fremkalde de mange Minder, snart glade, men ofte vemodige. Det ender med, at jeg tilintetgør det meste. Jeg kan ikke ret tænke mig, hvorledes det vil gaa mig under de nye Forhold, om jeg virkelig vil føle mig ung nok til at fortsætte min Gerning, eller hvorledes jeg lærer at give Tøjlerne fra mig og overdrage dem til Sønnerne. Jeg maa stræbe efter at lære det, og jeg synes, at Lejligheden hertil, nu da jeg snart er 67 Aar, er gunstig. Jeg kan ogsaa længes efter lidt roligere Dage.“

Midt i Marts Maaned paabegyndte man Nedrivningen af det gamle Hus i Vimmelskafet, og i Slutningen af April foregik Nedlæggelsen af Grundstenen til den nye Ejendom. Dagen, den 27. April 1897, var valgt med Omsigt. Paa denne Dag var der jo forløbet hundrede Aar, siden G. E. C. Gads Fader, Biskop Gad, blev født, og G. E. C. Gads to Sønner, Oscar og Frederik, fyldte henholdsvis 28 og 26 Aar. *Mærkedagen* fremhævedes yderligere derved, at G. E. C. Gad optog Sønnerne som Kompagnoner i Firmaet, og ved samme Lejlighed udnævntes Lamprecht til Prokurist.

Nedlæggelsen af Grundstenen fandt Sted om Formiddagen. I Grunden indmuredes en Krukke med en Seddel, der indeholdt nogle Oplysninger om den nedrevne Bygnings Historie og Begyndelsen af Davids 127. Salme („Dersom Herren ikke bygger Huset, da

arbejde de forgæves, som bygge derpaa“). Pastor Aage Gad fra Ring holdt en lille Tale. Han forbavsede de tilstedeværende Haandværkere ved sit Haandelag, da han indmurede en Sten. De anede jo ikke, at Pastoren var udlært i Murerfaget, inden han begyndte paa Studierne.

Senere paa Dagen samledes den store Slægt til Middag paa Søgaard. Med sin stærkt udviklede Slægtsfølelse ønskede Gad at se denne Kreds samlet om sig for at fejre Hundredaarsdagen for hans Faders Fødsel. Udover Slægten var der kun to Gæster: Frøken Julie Tvermoes, der stod Familien nær (hun havde været Huslærerinde for Sophie Brünniche, f. Gad, i dennes Barndomshjem), og Prokurist Lamprecht. Den følgende Dag gav en af Deltagerne — Sophie N. Müllers Søster, Anna Diderikke Müller — i et endnu opbevaret Brev en Skildring af, hvorledes Sammenkomsten forløb. Hun var Husbestyrerinde hos sin Fætter, Departementschef Marius Gad, og Brevet, der sætter os i Stand til nu, saa mange Aar efter, at følge Festens Gang, er skrevet til Marius Gads ugifte Søster, Sofie Gad.

Bedstefaster, nysnævnte Sofie Gad og flere andre havde skrevet Sange, der blev sunget af de mange Mennesker til Flygel-Akkompagnement af Husets næstyingste Datter, Rigmor Gad. Stiftsprovst Chr. S. Gad holdt den Mindetale for sin Fader, Biskop Gad, som er gengivet i et tidligere Afsnit af denne Bog. Derefter talte Stiftsprovsten for sin Broder Gottlieb, der havde samlet Slægten paa denne store Højtidsdag.

G. E. C. Gad mindedes sit og de mange Brødres Barn-
domsliv i Fædrenehjemmet. Han holdt endnu to Taler :
for sine Sønner, hans trofaste Fæller under Arbejdet i
Forretningen og hans Fremtidshaab, og for sin yngste
Broder Nicolai, som oprindeligt, allerede for mange Aar
siden, havde faaet Idéen til denne Hundredaarsfest.
Oscar Gad takkede Faderen for al hans Kærlighed og
for den Tillid, som han havde vist sine Sønner ved at
optage dem i Firmaet. Pastor Aage Gad talte paa
Svigersønnernes Vegne for G. E. C. Gad, og den anden
Svigersøn, Kaptajn Axel Güntelberg, holdt en Tale
for det gamle Firma. Selve Slægten var Emnet for en
Tale af Departementschef Marius Gad; han sluttede
med en Hyldest til dens ældste Repræsentant, den
snart 82-aarige Bedstefaster, der senere tog Ordet for
at takke sine Brødreborn for al deres Kærlighed og
Godhed imod hende. Marius Gad talte ogsaa for Bør-
nene i Huset, særlig for Døtrene; han kunde ikke nok-
som takke de to yngste af dem for den Opmærksom-
hed, de havde vist ham derved, at Rigmor holdt Fød-
selsdag sammen med ham (den 8. April) og Ellen
sammen med hans afdøde Hustru, Emilie Foss (den
9. November). Den tidligere Provst over Færøerne,
Sognepræst i Lyderslev Wenceslaus Hammershaimb,
der var gift med G. E. C. Gads Kusine Christiane
Gad, rettede nogle smukke Ord til Gottliebs Børne-
born. Stiftsprovstens Søn, Pastor Christian Gad, den-
gang Kapellan ved Trinitatis Kirke, mindedes sin
Farmoder, Sophie Gad, f. Clausen, og dvælede ved
det smukke Minde, som hans Farfader for 50 Aar siden

G. E. C. Gad med sine to yngste Døtre Rigmor (staaende) og Ellen.

havde efterladt sig i Trinitatis Menighed; mange gamle Sognebørn, der var blevet konfirmerede eller viede af Farfaderen, spurgte nu *ham*, om han var Søn af deres gamle Præst. For Kvinderne i den Gad'ske Slægt talte Etatsraad, fhv. Overlæge Bränniche, og han rettede særlig sine Ord til Sophie N. Müller, der var for en rigtig Gad at regne, selv om hun ikke bar Navnet.

Flere Gange under Festen mindedes man Thea Gad. Stiftsprovsten fremhævede saaledes, i hvor høj Grad hans Broder Gottlieb ved denne Lejlighed savnede sin Hustru. Hun havde været med til at lægge Planer om Rejsningen af et nyt Hus og om Sønnernes Optagelse i Firmaet, men det blev hende ikke forundt at opleve denne Stund.

Saaledes forløb i Hovedtrækkene den sjældne Familiehøjtid, som Stiftsprovst Gad afsluttede med en lille Takkebøn.

Familien fra Ring og Bedstefaster opholdt sig paa Søgaard endnu en lille Tid efter Hundredaarsfesten. Da Opbrudets Time var kommet, rejste ogsaa Frederik Gad. Han tog ud paa en 5—6 Ugers Rejse til Paris, London og Bruxelles. Güntelbergs tilbragte Sommerferien paa Søgaard. Det var vedvarende G. E. C. Gad en stor Glæde at have de unge af Slægten hos sig. Rigmor og Ellen skabte ham mange gode Timer ved deres Sang og Spil. Han fulgte med stor Interesse Døtrenes Fremskridt paa dette Omraade. Og han var dem rørende taknemlig for den Omhu, de viste ham. Da Rigmor en Tordenvejrs-Eftermiddag i øsende Regn gaar det Kvarters Vej fra Landstedet til Gentofte Jern-

banestation med hans Overfrakke og Galocher, noterer han straks dette lille Træk: „Hvor kærligt og betænksomt!“

Efter Sønnernes Optagelse i Firmaet gjorde den unge Virkekraft sig hurtigt gældende. Saaledes satte den sig Spor ved Udgivelsen af en Række Love under den fælles Titel „G. E. C. Gads Samling af Love“, Tilrettelæggelsen af Nordisk illustreret Havebrugsleksikon, som skulde udkomme i Hæfter, og Forberedelserne til det nye Tidsskrift „Nord og Syd“. Det var særlig den ældste af Sønnerne, Oscar Gad, som syslede med disse Foretagender. „Nord og Syd“, der skyldtes hans Initiativ, blev efter nogle Aars Forløb slaaet sammen med „Dansk Tidsskrift“, som Firmaet afkøbte Vilh. Tryde.

Selv om G. E. C. Gad nu havde faaet Sønnerne til Kompagnoner og den ældste paa Faderens Vegne tilsaa Byggearbejdet, gav Forretningen ham dog nok at tænke paa. Overgangstiden var ikke let. Medens det nye Hus i Vimmelskaftet var under Opførelse, følte man sig ligesom hjemløs. Gad fulgte Opførelsen af Bygningen med stor Interesse. Han længtes bort fra Graabrødretorv, hvor han ikke kunde finde sig tilpas i sit Kontor. Den 31. Juli var der Rejsegilde. I September sendte man Kunderne Cirkulærer om den nærførestaaende Forandring, og i Begyndelsen af Oktober foregik Tilbageflytningen af Sortimentet. Forlaget fulgte efter. Den 19. Oktober var alle de midlertidig lejede Lokaler ryddede. Det statelige nye Hus i Vimmelskaftet vakte megen Opmærksomhed. Man mær-

kede straks, hvorledes Strøghandelen steg. Aarets Jule-
salg viste en betydelig Fremgang.

De Lokaler, som Boghandelen og Forlaget ikke lagde
Beslag paa, lejedes ud til Forretningsbrug. I hele Kom-
plekset var der kun Beboelse — paa anden Sal mod
Klosterstræde — for Pakhusforvalteren, der ogsaa pas-
sede Centralvarmeapparatet, og hans Hustru, der fore-
stod Rengøringen for Firmaet. Gads fandt sig en Lej-
lighed i Nr. 36 paa Nørregade, nær ved Boulevarden.
Indflytningen fra Søgaard foregik midt i November.
Faster og de to Døtre indrettede den nye Bolig saa-
ledes, at Gad fandt den lun og hyggelig, om end han
stadig med Vemod tænkte tilbage paa det Hjem, som
han havde haft i Vimmelskaftet gennem en Menneske-
alder.

Güntelberg havde i 1894 paa Grund af Svaghed
maattet søge sin Afsked fra Marinen. Han var syg og
lidende gennem flere Aar, og i Marts 1899 døde han
pludselig af et Hjerteslag, kun 43 Aar gammel. Gad
delte trofast denne store Sorg med sin Datter Marie
og hendes Børn. Det faldt ham derfor svært at skulle
rejse fra Marie allerede en Maanedes Tid efter Güntel-
bergs Død. Men han havde lovet Rigmor og Ellen en
Rejse til Italien. Hele Vinteren havde de forberedt sig
dertil for at kunne faa saa godt et Udbytte deraf som
muligt. Han vilde nødig skuffe dem, og paa Grund af
sin fremrykkede Alder turde han ikke opsætte Rejsen.
Sammen med de to yngste Døtre rejste han da mod
Slutningen af April til Florens, Rom, Neapel, Venedig
og Milano og paa Hjemvejen gennem Schweiz. Som

sædvanlig havde Gad paa Forhaand udarbejdet en detailleret Rejseplan, og den fraveg han nødig, bl. a. fordi det var ham om at gøre, at man i Hjemmet og i Forret-

Den nye Ejendom i Vimmelskaftet.

ningen saa vidt muligt til enhver Tid vidste Besked om hans Opholdssted. Efter Hjemkomsten tog han til „Vennerslyst“ i Vedbæk, der ogsaa det foregaaende Aar havde været hans Sommerbolig. Ved Efteraarstide døde hans Broder Stiftsprovsten, og i Sommeren 1900,

der blev tilbragt i Skotterup, led han paany et smærteligt Tab, idet Nicolai døde under Opholdet derude. Dermed mistede G. E. C. Gad den sidste af sine Brødre.

Da han saa smaat nærmede sig de halvfjerds, havde han overladt hele Ledelsen til Sønnerne, saaledes at de stod som Eneindehavere af Firmaet. Han opholdt sig dog daglig nogle Timer i Forretningen, varetog stadig visse Arbejder og blev taget med paa Raad i alle vigtige Spørgsmaal. Nye Ansigter dukkede op, men et af de gammelkendte havde han stadig for Øje. Som Prokurist Lamprecht gennem de mange Aar havde været G. E. C. Gad en god Hjælper, saaledes blev han ogsaa en værdifuld Støtte for Sønnerne, særlig paa Forlagets Omraade. Firmaet drager fremdeles Nytte af det Personalkendskab og de Erfaringer, han har erhvervet. Den 1. September 1930 var der forløbet 54 Aar, siden han traadte i dets Tjeneste.

Gads 70 Aars-Fødselsdag, der indtraf knap 6 Uger efter Nicolais Død, forløb i Stilhed, dog med Modtagelse af talrige Gratulanter i Hjemmet om Formiddagen. FASTER var i Karlsbad for at bruge Kur. Efter Fødselsdagen rejste Gad, sammen med Ellen, derned for at hente hende. Kort efter Tilbagekomsten blev den halvfjerdsaarige — Formanden for Boghandlerforeningen — fejret af Kollegerne ved en Fest paa Skydebanen. Foreningens Æresmedlem, Theodor Reitzel, førte ham til Bords — Gad blev selv ved Halvfjerdsaaersfødselsdagen udnævnt til Æresmedlem —, og Næstformanden, Forlagsboghandler Schönberg, holdt Hovedtalen for ham. Theodor Reitzel talte for G. E. C. Gads Familie,

og paa Slaget halvotte rejste Vilh. Tryde sig og holdt en Tale for Gads to yngste Døtre, der — efter Aftale — netop i denne Stund i det Tryde'ske Hjem tømte et Glas Champagne for deres Fader.

— Da en Komité af Præstesønner satte sig den Op-gave at tilvejebringe 6—7000 Kr. til et Alterbillede i Kristkirken, hvis Opførelse var Præsters Værk, overtog Gad Kassererhvervet. Det var en Sag, der inter-esserede ham, og med endnu større Iver medvirkede han, da det gjaldt om at rejse Eliaskirken paa Vester-bros Torv. Han var, paa Opfordring fra Pastor Fibiger, Medindbyder til Indsamlingen for denne Kirke, og selv tegnede han sig for et større Beløb.

I 1901 tilbragte Rigmor et halvt Aar i England. Gad opholdt sig en Tid i Norge sammen med Ellen. I Christiania aflagde de Besøg hos Slægtninge, og Gad deltog som Formand for den danske Boghandlerforening i det store nordiske Boghandlermøde. Efterat de havde besøgt „Tante Cora“ (Fru Cora Vang) i Drøbak, gik Rejsen til Larvik, hvor Gad, der nu plagedes alvorligt af Gigt, ved et fire Ugers Ophold søgte Lindring for denne Lidelse. Efter Brünniches Raad tog han næste Aar til Wiesbaden. Her havde han Datteren Anna med sig, medens Rigmor forestod Husholdningen i Præstegaar-den. Da Badekuren efter 6 Ugers Forløb var til Ende, fulgte Gad med sin Datter til Ring, og efter nogle Dages Ophold her tog han med Rigmor til Rungsted, hvor Villaen „Fremtidshaab“, som han havde lejet for Sommeren, var festligt illumineret ved deres Ankomst.

Gigten beredte efterhaanden Gad store Lidelser, og

G. E. C. Gad.

da samtidig hans Hørelse svækkedes, ønskede han ikke at beholde Hvervet som Formand for Boghandlerforeningen. Han kunde ogsaa nu se tilbage paa lange Tidens Virke for denne Forening. Allerede i Midten af 1880'erne havde han her gjort et stort Arbejde i Afregnings- og Kautionsudvalget, der virkede regulerende med Hensyn til Omsætningen mellem Boghandlerne. Han gav Stødet til flere Reformer indenfor Boghandlerforeningen. Som Viceformand varetog han gentagne Gange under Formandens Forfald dennes Forretninger, f. Eks. en Tid lang i 1889, da Th. Reitzel var syg. I 1894 deltog Gad med megen Energi i Arbejdet for at faa tilvejebragt en samlet Ordning af Forlæggernes Forsendelser til Provinsboghandlerne. Dette resulterede i, at han fik Sagen angaaende Oprettelsen af en Kommissionsanstalt vedtaget i Boghandlerforeningen — en af hans tidligere Medhjælpere, Nordentoft, blev Direktør for denne Anstalt —, og gennem flere Møder med Provinsboghandlerforeningens Bestyrelse lykkedes det, trods mangfoldige Vanskeligheder, ogsaa at vinde denne for Sagen. Da Gad med Begyndelsen af 1897 blev Boghandlerforeningens Formand, satte han sig straks det Maal at faa tilvejebragt et mere intimt Forhold til Provinsboghandlerforeningen og til Sortimentsboghandlerforeningen i København. Det skyldtes *hans* Bestræbelser, at forskellige Spørgsmaal, der tidligere blev afgjort af Boghandlerforeningen alene, nu henvistes til Overvejelser i et Fællesudvalg af Delegerede for alle tre Foreninger. Selv var han Formand for dette Udvalg. Forøvrigt

havde man ved adskillige Lejligheder Brug for Gads store Evner som Mægler. I sit Skrift om Boghandelens Historie i det 19. Aarhundrede fremhæver Wroblewski den Dygtighed, Upartiskhed og Elskværdighed, hvormed Gad varetog Boghandlerforeningens voksende Forretnings-Anliggender. Paa det Møde mod Slutningen af 1902, hvor Gad traadte tilbage og afløstes af Vilh. Tryde som Formand, bragte Schönberg, Bluhme og Ernst Bojesen ham en Tak for hans Arbejde. *Offentlig* Paaskønnelse var tidligere blevet Gad til Del gennem hans Udnævnelse til Ridder af Dannebrog.

Til Mindet om Gads Virksomhed som Formand for Boghandlerforeningen knytter sig en Samling Portræter af daværende danske Boghandlere. Han lod alle disse Portræter indsamle ved Aarhundredskiftet og skænkede dem til Foreningen.

En Novemberaften i 1903 — den svundne Sommer havde han tilbragt paa Villa „Godhavn“ i Vedbæk — giver G. E. C. Gad i et af de ugentlige Breve til sin Datter Anna en Skildring af, hvorledes Dagen gaar for ham : „Min Dag gaar saa hurtigt og ensformigt. Hver Morgen Massage; saa læser jeg et Stykke i det ny Testamente med Forklaring, gaar saa i Ørstedsparken med Faster, derefter læser jeg Aviser inden Frokost. Efter denne gaar jeg i Bogladen, hvor jeg sysler med bestemte Arbejder, som ligger dér til mig. Klokkeren 4¹/₄ møder en af mine Døtre for at følge mig hjem ad en Omvej. Efter Middag hviler jeg, læser Aftenavisen, og saa er der altid noget for mig at udrette, og Tiden slaar aldrig til. Jeg bliver kjed af at tale om den pla-

gende Gigt, for hvilken jeg aldrig er fri; den gaar op og ned og er særlig følelig i denne Taagernes Tid. Den er gaaet højere op, helt op i Nakkebenet. Men lad os ikke dvæle ved dette. Det er en Vanesag at føle denne Smærte. Det bliver ikke bedre ved at man taler om den.“ Ofte søger han Lise i Erindringen om svundne Dage. Efterhaanden som han ældes, dvæler han i disse Breve mere og mere ved Minderne. Den 16. Juni 1904, Hustruens Fødselsdag, skriver han : „Husker Du, hvordan vi som den lykkelige Familie altid fejrede den 16. Juni? Hvor Rødtjørnen prangede i vor Have, og hvor vi hædrede, ærede og elskede Sjælen i vor Kreds? Dejlige, rige Minder!“ I September samme Aar kom Gads fjortenaarige Dattersøn Carl, der flere Gange havde ligget syg af Lungebetændelse, over til ham fra Ring. Gad mente, at han vilde have godt af Luftforandring, og Forældrene modtog hans kærlige Tilbud om at optage Drengen i sit Hus. Denne Ordning førte til det Resultat, man havde haabet paa. Carl genvandt sit Helbred. Han forblev i Bedstefaderens Hus som Elev i Øster-Søgades Gymnasium. Brevene til Præstegaarden i Ring indeholdt nu stadig Vidnesbyrd om Bedstefaderens Glæde over den flinke Dreng, hvem det straks gik saa godt i Skolen, skønt han hidtil kun var blevet undervist i Hjemmet.

Endnu een stor Festdag kom Gad til at opleve: Forretningens Halvtredsaaers-Jubilæum den 31. Oktober 1905. Om Formiddagen kom der ca. 100 Gratulanter. Fra Sverige, Norge og Tyskland indløb mange Lykønskingsbreve. Om Aftenen fejredes Jubilæet ved

en Familiemiddag i Hjemmet, og anden Dagen derefter var hele Personalet hos ham til en festlig Sammenkomst, som, Husets egne iberegnet, talte 24 Deltagere. Kollegerne vilde indbyde ham til en Middag, men det frabad han sig. Han var tilfreds med den Hæder, de havde vist ham ved tidligere Lejligheder.

Gads yngste Datter, Ellen, havde længe næret Ønske om at maatte opholde sig et halvt Aar i England, saaledes som Rigmor tidligere havde gjort det. Hun vilde gerne benytte dette halve Aar til at sætte sig ind i forskellige Forhold, og Faderen viste stor Interesse for hendes Planer, om end det nu, da han var højt oppe i Aarene, ikke var let for ham at skulle undvære hende saa længe. Kort efter Nytaar 1906 rejste Ellen til London, og hendes Fader lod hende ikke mærke, hvor vanskelig Afskeden faldt ham. Gad følte sig nu gammel og svag. Han var fuldkommen aandsfrisk, men Gigten pinte ham saa stærkt, at hvert Skridt var ham en Smærte. Dr. Brünniche raadede ham til at køre i Rullestol, men det kunde han ikke bestemme sig til. Da Pastorinde Anna Gad og hendes tiaarige Datter Else efter det sædvanlige Foraarsbesøg tog Afsked med ham, syslede hans Tanker med Døden. „Kun vil jeg“, sagde han, „saa gerne leve, til Ellen kommer hjem.“ Han vilde, i Forbindelse med hendes Hjemrejse, meget gerne gøre sine Børn en Glæde. Det var hans Tanke, at Oscar, Frederik og Rigmor skulde møde Ellen i Holland, naar hun rejste hjem fra London, og tilbringe nogle Dage sammen med hende i de større

hollandske Byer. Men denne Plan blev ikke til Virkelighed. De tre Søskende turde ikke forlade deres Fader, saaledes som Forholdene nu havde udviklet sig, og Ellen fremskyndede sin Hjemrejse. Gensynets Glæde var stor, da hun ankom den 14. Juni.

Ellen.

De sidste to Somre havde Gads haft Landophold paa Villa „Pax“ i Espergærde, og ved Midten af Maj 1906 var de flyttet derud igen. Da Massøsen Mandag Morgen den 18. Juni kom ind til G. E. C. Gad for, som sædvanlig, at give ham Massage, saa hun straks, at der maatte være tilstødt ham noget. Hun tilkaldte Faster og Børnene, og Gad sagde nu selv, at han nok var blevet ramt af et Slagtilfælde. Han bad Rigmor om at

bede til Gud med ham. Frederik var allerede taget ind til Byen, og Ellen var blevet saa stærkt bevæget, at hun havde maattet forlade Sygeværelset. Medens Oscar og Rigmor nu stod bøjet over deres Fader og „Fadervor“ lød fra hans Læber, mistede han pludselig Bevidstheden, og en af de andre bad Bønnen til Ende. Gad henlaa uden Bevidsthed i tre Døgn. Familien i Ring var tilkaldt telegrafisk, og der var ogsaa sendt Bud efter Marie Guntelberg og hendes Børn, som opholdt sig ved Faxe Ladeplads. Alle de nærmeste var da til Stede i disse Døgn. Dr. Tryde i Helsingør, som tilsaa Gad paa Dødslejet, havde straks skaffet en Sygeplejerske.

Torsdag den 21. Juni Kl. 12¹/₂ Middag drog G. E. C. Gad sit sidste Suk. Et Par Dage derefter blev han ført til Snekkersten Station og indsat i en Waggon, hvor Familien kunde sidde omkring Kisten. Fra Østerbros Station førtes den paa en Ligvogn til Kapellet i Frue Kirke, hvorfra Begravelsen fandt Sted den 26. Juni.

Den Dag vajede Universitetets Flag paa halv Stang. Universitetsprofessorer og Boghandlere udgjorde en væsentlig Del af Følget. Forlagsboghandler Bonnier fra Stockholm var rejst herved til Begravelsen, og den norske Boghandlerforening havde sendt Krans. I sin Tale ved Baaren mindedes Stiftsprovst Paulli sit sidste Møde med Gad : „Han vidste selv, at Rejsetiden nærmede sig. Sidste Gang, jeg mødte ham, var ude i en lille Skov tæt ved det Sted, hvor han havde fundet sit Sommerbo. Han kom, støttende sig til sin Datters Arm, og han standsede under et gammelt Træ, som Skovens Opsyn havde mærket med et Kryds. Dets Løv var

vissent, dets lynramte Stamme var dødsmærket. Og den Mand, jeg mødte, syntes mig at ligne den gamle Stamme, hvis Livskraft var udtømt. Han vidste, at hans Dage snart var talte. Nu siger hans Kære Tak for det Liv, der er tilendebragt, for den lange Arbejdsdag, som er sluttet.“ —

Medlemmer af Slægten og af Universitetsboghandelens Personale bar Kisten ud af Kirken. Pastor Aage Gad forrettede Jordpaakastelsen paa Assistens Kirkegaard, hvor G. E. C. Gad stedtes til Hvile i den Grav, der gemte hans elskede Hustru.

Mange Mindeord lød ved hans Død. Til de smukkeste og inderligste hører de Vers, som Faster, hans og hans Børns trofaste Veninde, Sophie N. Müller nedskrev kort efter at han var gaaet bort :

Hvad bævende vi forudsaa, er skét, —
Dødsenglen har sin tunge Gerning øvet,
Forkrænkeligheds Lov er Fyldest sket,
Jorddragten lagdes atter hen til Støvet!
For sidste Gang vor Fader om sig sanker
os, der har fyldt hans Hjerte og hans Tanker.

„For sidste Gang!“ hvor er det tunge Ord,
et Duggens Slør sig over Øjet lægger, —
men, Gud ske Lov, det er kun denne Jord,
der sig i Sorgens dunkle Taage dækker,
Guds Naades Sol kan gennem Skyen bryde,
og Takken fuld og varm fra Hjertet lyde.

Hvor var din Udgang her fra Verden blid!
Til dig kom Døden ej som frygtet Fjende, —
med Lov og Pris for dejlig Levetid
du kunde helt til Gud dit Hjerte vende,
og med det Lys, der klart i Sjælen brændte,
du saa, „det bedste“ var dog end i Vente.

Højsommer-Skønheds hele Herlighed
med Jubeltoner fylder Skov og Enge, —
din Vandringsstav du stille lagde ned,
nu hviler Foden! — ak, den kunde trænge!
I sidste dybe Blund du ind er sovet,
til Hvile kom dit kære hvide Hoved.

Vidunderligt! — til Trods for Issens Sne
ej furet var den høje, hvide Pande,
paa Kinden end var Rosens Skær at sé
og Øjet barnlig blaat som Sundets Vande,
men fremfor alt, — det, som vi mest vil savne
O! — som dit varme Hjerte kunde favne!

Hvor trofast elsked du din Børneflok
og ømt i Mindet værnede deres Moder;
saa tidt du sagde, at du aldrig nok
fik takket Gud for disse rige Goder.
Hvor ydmygt bar du Trængslerne, han sendte,
de derfor til Velsignelse sig vendte.

Saa Tak til Gud, fordi han os har undt
de mange skønne, gode Samlivsdage,
og Tak, fordi et herligt Straalebundt
af rige Minder nu vi har tilbage! —
Tak Jesus, vi den dybe Trøst har fundet,
det er kun *os*, der tabte, *han* har vundet.

— G. E. C. Gad oplevede ikke at se sine to yngste
Døtre forlovede og gifte. Under det ret lange Ophold
i 1901 ved Larvik Bad havde Ellen og hendes Fader
sluttet Venskab med en ældre norsk Dame, Enkepastor-
inde Hauge, hvilket trods Aldersforskellen affødte en
varig Korrespondance mellem de to Veninder. Da
Ellen med sin Søster Rigmor i 1907 foretog en Rejse
til Norge, gjaldt hendes første Besøg Fru Hauges Hjem
i Christiania. Her traf Ellen hendes Søn, cand. theol.

Thomas Hauge, hvem hun flygtigt havde set, da han seks Aar tidligere som ung Student aflagde sin Moder et lille Besøg ved Larvik Bad. De blev nu, i 1907, forlovede, inden Ellen og Rigmor rejste tilbage til Danmark, og det følgende Aar, da Hauge havde faaet

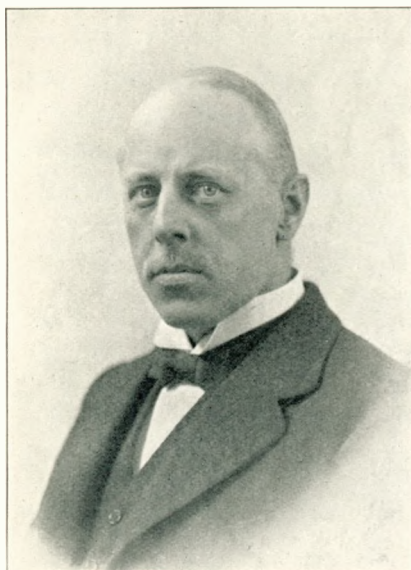

Marie Güntelberg.

Præstekald, indgik de Ægteskab. De fik tre Børn, Niels, Johannes og Ruth. Rigmor Gad blev i 1910 viet til Reservelæge ved Silkeborg Sanatorium, senere Overlæge ved Sanatoriet i Haslev Christian Gøtzsche, Søn af afdøde Biskop C. V. Gøtzsche og Hustru f. Hjort. Han havde i Sommeren 1905 været paa Besøg i Villa „Pax“, og en Ytring, som Gad dengang fremkom med overfor Faster, tydede paa, at han tænkte sig Mulig-

heden af en Forbindelse mellem Rigmor og Gøtzsche og vilde være glad ved den. De har to Børn: Inger og Svend Aage.

Ellen Hauge døde 1923. Det følgende Aar afgik Gads ældste Datter Marie Güntelberg ved Døden.

Oscar Gad.

Den ældste af de to Sønner, Oscar Gad, døde i 1920, kun 51 Aar gammel. Siden da har Frederik Gad, der i Aarene 1918—1929 var Formand for den danske Boghandlerforening og for Forlæggerraadet, været Ene-ejer af Forlaget og Boghandelen.

— Omtrent 76 Leveaar faldt i G. E. C. Gads Lod. De sidste Aar, han oplevede, føjede sig harmonisk til de mange, som gik forud. For Samfundet var han i

prægnant Forstand den gode Borger. Sine Kolleger gjorde han kun Ære. Det er sagt om ham, at ligesom hans Slægt har indtegnet sit Navn i dansk Gejstligheds Annaler, saaledes indskrev han for bestandig *sit* i den danske Boghandels Historie. Men det skønneste Minde satte han sig i sin nærmeste Kreds. Endnu i det sidste Brev, som han — en Uge før sin Død — skrev til Datteren Anna, finder man Vidnesbyrd om hans kærlige Omtanke for Børn og Børnebørn, — hvad godt han nu kunde gøre dem! G. E. C. Gad havde den fulde Forstaaelse af, at den største Glæde er den, der bestaar i at glæde andre.
